

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkészi Szakfolyóirat



A TARTALOMBÓL:

**Jézus személye és tanítása
– a zsidóság tükrében (3.)**

**A konfrontáció és a tolerancia
szerepe a gyülekezetépítésben**

**Az evangélikus és az ökumenikus
Kossuth Lajos**

**Az érték és az erkölcs szerepe a
gazdaságban és a társadalomban**

Iskoláink és a spiritualitás

Misszió, mint életforma

Ökumenikus énekjegyzékek

69

1994/5

TARTALOMJEGYZÉK

Vigyázatok magatokra és az egész nyájra...

Némelyek kételkedtek... - HK. -	161
Egyházközségi alapítvány létrehozásának feltételei - Novobáztzyéné dr. Nagy Paula -	162

Tanuljunk együtt

Fabiny Tamás: Elvesztett és megtaláltatott? - Jézus személye és tanítása - a zsidóság tükrében (III.) -	163
Dr. Szabó Lajos: A konfrontáció és a tolerancia szerepe a gyülekezetépítésben	168

Kitekintés az ökumené világába

Egyházi Világhíradó - D. dr. Nagy Gyula -	173
Szegénység, gazdagság, gazdálkodás - Sajgó Szabolcs -	176

Lelkés - szemmel

Lutherische Monatshefte - Ízelítő 1994. márciusi számából - Benczur László -	177
Egy munkatárs emlékezik - 20 éve - 1974. május 19-én halt meg Keken András - Hafenscher Károly -	179

Tanít az egyháztörténet

Dr. Harmati Béla: Az evangélikus és az ökumenikus Kossuth Lajos	180
Nem felejtjük Bándi István (1902-1991) - Bándi Sándor János -	181

A teológia szomszédságában

Dr. Andorka Rudolf: Az érték és az erkölcs szerepe a gazdaságban és a társadalomban	183
Szevik Imre: Iskoláink és a spiritualitás	187
A vallási kisebbségek elfogadásának etikai problémái - Dr. Szigeti Jenő -	188

Tisztelettel kérjük olvasóinkat, előfizetőinket, hogy címváltozást, megrendelést, előfizetési ügyeket, cikkírói honorárium kérdéseket, sajtóhiba észrevételeiket ne a szerkesztőhöz küldjék (Bp. Deák tér 4.), hanem a Kiadóhoz: az Evangélikus Sajtóosztályra (Bp. Puskin u. 12.). Ezzel megkönnyítik az adminisztrációt. Köszönjük.

Fórum

Válasz Bonnyai Sándor írására - Dr. Zsigmondy Árpád -	191
Misszió, mint életforma - Szevevényi János -	192
Leoldozott életsaru - Győri János Sámuel -	193

Az igehirdető műhelye

Szentháromság ünnepe - Bolla Árpád -	194
Szentháromság ünnepe utáni első vasárnap - Muntagné Bartucz Judit -	195
Szentháromság ünnepe utáni második vasárnap - Szirmai Zoltán -	196
Szentháromság ünnepe utáni harmadik vasárnap - Görög Tibor -	197

Gyülekezeti szolgálat - lelkeszi közélet

Ökumenikus énekjegyzékek - Marschalkó Gula -	198
Bohus Imre: Gyermekbibliai köri témák 1993/94. évre (8)	Borító III-IV.

Szerkesztői üzenetek:

Tisztelettel, szeretettel köszöntöm az Olvasókat!
Ebben a számban már nem jutott hely az új „testvérlapok ismertetésére, értékelésére. Gondolok a gyülekezeti és egyházmegyei újságokra, mint pl. a szegedi Golgota, a surdi Kapernaum, a sárvári vagy pécsi gyülekezet híradójára, gyülekezeti levelekre, vagy az új evangélikus ifjúsági Hangra. Ezek a sajtótermékek mutatják egyfelől az elégedetlenséget országos sajtószolgálatunkkal, másfelől a szűkebb közösség összetartozását. Veszélyük lehet, hogy kikapcsolódnak országos egyházunk vérkeringéséből. Mégis jobban kell figyelni ezekre a helyi orgánumokra, néha magasszintű cikkekre, költeményekre! - Arra nem gondolhatunk, hogy a szomszédos országok evangélikus sajtótermékeiről is rendszeres beszámolókat adjunk, vagy akár a tengerentúli Erős Várunk cikkeit ismertessük, az Úitárs szolgálatát újra és újra méltassuk - pedig ez is feladatunk lehetne. - Jelenlegi körülményeink között csak ritkán van erőnk a testvéregyházak sajtóját figyelve, mondanivalójukkal dialógusba bocsátkozni, ugyanakkor érzem, hogy ezeknek az újságoknak kincseit nem őrizhetem meg csak a magam számára.

-Szerkesztőbizottságunk tagjai két évvel ezelőtt vállaltak sajtófigyelést - sajnos csak ígéret maradt a felajánlás. - Az Ökumenikus Tanulmányi Központ új kiadványai, mivel mondanivalójuk időhöz kötött volt, már ismertetésre nem jöhetnek számba, de vissza kell térniük tartalmukra, első-sorban az Orthodoxyáról szóló kiadványra gondolok.

-Jövő munkaévben (1994/95) módját kell ejtenünk, hogy rendszeres sajtófigyelőt programozunk, talán már a nyári kettős számban is valamit érzékelnek majd ebből olvasóink. Mindez érvényes a könyvismertetésre, ha néhány sorban is, de figyelemfelkeltő lehet, ha jelentős kiadványokat megnevezünk, értékelünk. Nagyobb szükség van a csapatunkára, mint valaha. - Dolgozzunk együtt a Lelkipásztor javítása érdekében!

Szíves üdvözléssel: a szerkesztő

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus Lelkeszi Szakfolyóirat

Megjelenik: havonta

Felelős szerkesztő: dr. Hafenscher Károly, 1052 Budapest, Deák tér 4.

Tel.: 137-8966

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt.

Kiadja: a Magyar Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1447 Budapest, Pf.: 500.

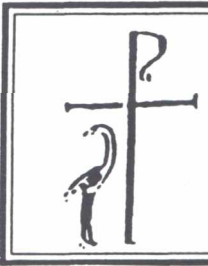
Felelős kiadó: Tóth-Szóllós Mihály

Készült a **Domonkos dtp studio** gondozásával. 94-5.

Előfizetési díj: havi 140,- Ft, fél évre: 840,- Ft, egy évre: 1680,- Ft.

Nyugati terjesztésben: számonként 7 DM.

ISSN 0133-2821



Némelyek kételkedtek...

Mt 28,16–17

Jézus passiója, úgy tűnik, húsvét után is folytatódik. Tanítványait, gyöngeségeiket továbbra is szenvednie kell. Nem könnyű társaság. Már a kereszttel előtt is szenvedett tőlük, nemcsak a főpapoktól, írástudóktól, római katonáktól, de saját tanítványaitól is. Néha restek voltak tanítása megérésében, néha szeretelenek egymás iránt, máskor gyávák, sőt a tagadás vagy menekülés sem volt idegen e kis csapat tagjaitól.

Textusunk szerint húsvét után vagyunk, az egyik krisztofánia leírása, amit olvasunk, sőt a búcsú pillanatai és a híres sokat idézett missziói parancs kiadásának ideje. Máté arról tudósít, amin gyorsan átsiklik tekintetünk: *némelyek kételkedtek*. Meglepetésszerű megjegyzés ez. Az előző félmondat szinte magától értődik: „leborultak Előtte,” a titokzatosan újra megjelenő Úr előtt – **de** némelyek kételkedtek. – Még meglepőbb: a missziói parancs mégsem marad el, nem várja meg Jézus, hogy mindenki leborulva várja a parancsot – Mondanivalója nagyobb, jelentősebb, mint némelyek kételkedése. Ő nem kételkedett abban, hogy ezekkel az emberekkel is végre lehet hajtani azt a programot, amit kítűzött. Micsoda ünnepélyes kijelentés kételkedő emberek előtt! Merész kijelentés – nekem adatott *minden* hatalom... átfogó feladat: *minden* népet kell tanítani... és alig hihető ígéret: *minden* nap veletek leszek. A *minden* szó jellemző itt. És egy ilyen ünnepélyes pillanatban, mintha ünnepontás volna, mintha hamis hangként hallatszana, mint ha hidegzuhanyként hatna: némelyek kételkedtek. A krisztofániákkal kapcsolatban gyakran hasonló módon tudósítanak ugyanígy az evangéliumok, ha nem is ugyanezt a szót használják. *Tamás* is azt

mondja társainak: „majd ha látom, hiszem”. Az emmausi tanítványok is hallottak valamit az üres sírról, de nem veszik komolyan. A Genezáreti tónál sem merik hinni, s megvallani, hogy az Úr az ott, aki hívja és vendégül akarja látni az üreshálójú halászokat, a kudarcot vallott és a régi életbe visszatérő tanítványokat. Némelyek kételkedtek... még udvariasnak és finomnak is tűnik e kifejezés: *némelyek*.

Nem akarok botránkozni másokon és botránkoztatni másokat. Őszintén be kell vallanom, hogy bizonyos mértékig nekem még rokonszenves is ez az őszinte, józan félmondat: Némelyek kételkedtek. Hinni nem könnyű. Húsvétot valóban nehéz elfogadni. Mi szívesebben keressük mindig a holtak között a Mestert. Olvasom a Bibliámat. Feltűnik, hogy a Keresztelő édesapja is kételkedett. Zakariás bizonyosságot akar s az Úr küldöttét kérdezi, mindjárt az ígéret után: „de miből tudom én ezt meg? Hiszen én már öreg ember vagyok...?” s aztán eltelik egy emberöltő és a nádszálnak éppen nem mondható Keresztelő János börtönbe kerül, s ő, aki már egyszer bizonyosságot tett az Isten Bárányáról, tanítványai útján kérdezteti: Te vagy-e az eljövendő, vagy mást várunk? – S Jézus komolyan veszi a kételkedőt, mert tudja, hogy nem könnyű hinni, hogy a kételkedés a természetes és a hit az csoda. Mielőtt még Bibliánk lapozgatásában tovább mennénk, tegyük szívünkre kezünket s kérdezzük meg önmagunkat, lelkészek és nem lelkészek: Még sohasem kételkedtem? sohasem kételkedtünk? Könnyű hinni a 20. század végén a Gondviselésben? 5 milliárd ember között rám is gondja van Istennek – hogy lehet ez? Természeti és törté-

nelmi katasztrófákat átélt nemzeteink tagjai még sohasem kételkedtek: hol volt az Isten – Hiroshimában? Buchenwaldban? – Sarajevóban? Szomáliában? amerikai vietnámi háború idején? Afganisztáni földrengések, árvizek idején, vulkánkitörések? – Valószínűleg könnyű hinni a megváltásban? Milyen nagy áldás, hogy az én számomra a megváltást hozott. Mennyi vért öntött a megváltásért? Mennyi tunk világháborúban és forradalmakban, Budapest ostromában, vagy a Don kanyarnál? Vagy a „jóvöltából” egyenes közvetítéssel az Öböl háborúból, vagy a Hezbollah, Ruandabeli, Libanon vérengzésekkor. Éppen annak a vére? – Az egyházak feszültségét, nézeteltérését, pártizkodását ismerve, még sohasem kételkedett egyikünk sem Isten Szavának, a Szent Lelkének megszentelő munkájában? Hát ilyen ez a szent nép, ki a választott nép, az Isten megváltott itthon és Európában és az 5 világrészeken? – Bizony, némelyek már kételkedtek és ebben a kategóriában esetleg én is ott vagyok, mi is kételkedünk.

A kételkedni szó: *disztazó* tövén jelent mint a mi inkább latin nyelvű szokott fülünk, vagy nyelvérzékünk sejtet a dubitálni igével kapcsolatban és származékaival. Ez nem a méleti dubitálás, ez egy bizonyos magatartásforma: kétfelé húzó, részre akar állni, még nem dönt el, hogy melyik oldalra áll, hisz még nem is (Mt 14,31 pl. – I. Varga zsigmond – Újszövetségi görög-magyar szótár, 232. column). Erről van tehát szó: némelyek kételkedtek, sem Jézus személyét, sorsát, sem szavát nem tudták egyértelműen elfogadni, hinni.

– Az egész Szentírásban érdekes tallóztatni a kételkedés fogalmát illetően.

Több ez, mint fogalom: magatartás. „Nem hittek ígéreteinek” – írja a zsoltaíró, lesújtó véleményként (Zsolt 106, 24). Ki hitt a mi tanítványunknak? – panaszkodik Ézsaiás és Jeremiás is gyakran elkeseredik, mert úgy érzi, egyedül maradt, nem hisznek neki, hiába mondja: halljátok az Igét! János evangélista egyszerűen regisztrálja: Noha Jézus sok jelt tett – nem hittek neki (Jn 12, 37). Pál apostol Ábrahámnál éppen azt tartja egyedülállónak, hogy az ősatya nem kételkedett Isten ígéreteiben (Róm 4, 20). A Héber levél hitmeghatározása (11, 1) a hitet meggyőződésnek mutatja meg, ami a kételkedés ellentéte, a döntés utáni állapot. Jakab azt rója fel, hogy a kételkedő ember hasonlít a tenger

hajzához, a szél ide s tova hajtja (Jak 1, 8 kk), vagyis nincs még meghatározott iránya. Nem döntött, pedig róla már valaki döntött. A Jelenések könyvében üdvösséget annak ígérnek, aki mindvégig állhatatos marad...

Hagyjuk azonban az elemzést és igeversek kutatását s lépünk tovább: az evangélium a legyőzött kételkedésről szól. Mi komolyan vehetjük a kételkedő embert és a kételkedést. Ezt tettem én is, de Jézus nem veszi ennyire komolyan. Jézus valóban Úr, a kételkedés fölött is Úr. Mi bizonytalankodunk, kételkedünk, hűtlenkedünk, Ő hű marad. Kiadja a missziói parancsot ezeknek a kételkedő tanítványoknak. Azok, akik leborultak hódolat-

tal és azok, akik kételkedtek, ugyanazt a parancsot kapták. Micsoda merész evangélium ez! Micsoda vigasztalás! Valóban nem a mi hitünk a misszió alapja! A misszió Ura valóban Úr, Ura kételkedéseinknek is, Ő aki minden népre igényt tart a tagadó, bizonytalankodó, nádszál tanítványokat, hajlékony derekukat és gumigerincűket is felhasználhatja. Jelenlétét megígérte azoknak is, akik leborultak és annak a néhánynak is, akik kételkedtek. Az egyháztörténet a tanúság arra, hogy az Ő hűségét és hatalmát kell és lehet komolyan vennünk. Ebben a húsvét utáni időben 1994-ben is, a gyülekezetben is, a Magyarországi Evangélikus Egyházban is, az Ökumenében is.

HK.

Egyházközségi alapítvány létrehozásának feltételei

Az utóbbi időben mind gyakoribb, hogy gyülekezetek templom renoválását, egyházi épületek bővítését, karbantartását alapítvány létesítésével kívánják elősegíteni.

Alapítói okirat készítésénél nem kötelező az ügyvédi, illetve jogtanácsosi ellenjegyzés, ezért röviden ismertetem a leglényegesebb tartalmi elemeket és a bejegyzési kérelem mellékleteit.

A Polgári Törvénykönyv értelmében alapítványt létrehozhat természetes személy (állampolgár) és jogi személy (pl. gyülekezet). Az alapítvány az illetékes Megyei Bíróság bejegyzésével válik önálló jogi személlyé, ekkor tehát elválik az alapító személyétől. Vonatkozik ez természetesen arra az esetre is, ha a gyülekezet az alapító. Az alapítvány pénzeszközöit ugyanis elkülönített bankszámlán kell kezelni, tehát nem lehet azt a gyülekezet gazdálkodásával együtt. Erről azonban később még szó lesz.

Az alapító okirat kellékei:

Jogi személy esetén szükséges ennek okirattal történő igazolása. Gyülekezeteknek ez általában rendelkezésükre áll, szükség esetén az Országos Iroda (VIII., Üllői út 24.) azt részükre másolatban megküldi.

Az alapítvány induló vagyonának banki vagy takaréktintézetnél elkülönített számlán való elhelyezése és arról igazolás beszerzése.

A kezelő szervezet (kuratórium) tagjainak írásbeli nyilatkozata, amellyel kijelentik, hogy a kuratóriumi tagságot elfogadják és az alapítóval állnak-e munkajogi vagy rokonai kapcsolatban. Végül az alapítvány székhelye szerint illetékes Megyei Bírósághoz intézendő kérvény, amelyben az alapítvány bejegyzését kérik. Ezt az alapítónak kell aláírni, egyébként illetékmentes.

Az alapító okirat tartalma:

I. Az alapítvány adatai: 1. Az alapító neve, 2. az alapítvány neve, 3. az alapítvány székhelye, 4. az alapítvány célja, 5. a vagyon felhasználásának célja, 6. az

alapítvány időtartamának megjelölése.

Az alapítvány célja lehet pl. templom tatarozása, hitéleti célokra szolgáló épület létesítése, karbantartása, stb.

A vagyon felhasználásának keretében az alapítványi célra utalva azt kell meghatározni, hogy azt milyen eszközökkel kívánják elérni. Pl. rendezvények (teadélután, ismeretterjesztő előadások, írásbeli ismeretterjesztés, vállalkozói tevékenység folytatása, stb.).

Az alapítvány időtartama lehet határozott és határozatlan időre szóló.

Az alapítvány lehet nyílt és zárt; az előbbeni a célszerűbb, mert ahhoz bárki magyar és külföldi, természetes és jogi személy is csatlakozhat.

II. Az alapítvány gazdálkodása címszó alatt rögzíteni kell: 1. Az alapítványi vagyon forrásait, mely az induló vagyon mellett az alapítványt támogatók felajánlásaiból pénz és eszköz formájában, céltámogatások, vállalkozási tevékenység eredménye, és az alapítványi tőke hozadéka.

2. Az alapítványi vagyon (induló) feltüntetése oly módon, hogy azt melyik pénztintézetnél helyezték el elkülönített bankszámlán. Felsorolni a céltámogatás és a vállalkozási tevékenység lehetőségét.

3. A vagyon felhasználási módjánál fel kell tüntetni, hogy milyen összeget tartanak lekötve (célszerű az induló tőke 50%-át), a kezelő szervezet hogyan kezeli a pénzeszközöket és az alapítvány tevékenységével kapcsolatos kiadásokat ki viseli.

III. Az alapítvány szervezete.

Az alapítvány kezelő szervezete a kuratórium, amely páratlan számú 3–5–7 tagból állhat. (A páratlan szám szükséges, de célszerű nem túl nagy kuratóriumot választani, mert a működtetése így egyszerűbb.)

A kuratóriumi tagokat, elnököt, képviselőt név és lakcím szerint fel kell tüntetni.

Törvényi előírás, hogy alapító nem lehet az alapítvány képviselője.

Így tehát, amennyiben a gyülekezet az alapító és így az okiratot képviselőikben a lelkes és a felügyelő írja alá, ők nem lehetnek az alapítvány képviselői. Elnöki tisztelet azonban betölthetnek, s igen célszerű, ha a kuratórium munkájában részt vesznek. A szabály azonban, hogy az alapítók nem lehetnek túlsúlyban a kuratóriumban. (Őt tagú kuratórium esetén tehát az alapítók képviselőiben 2 személy tagja lehet a testületnek.)

A kuratórium tagjait az alapító választja határozatlan időre.

Ezután meg kell határozni a kuratórium összehívásának módját, hatáskörét, a kuratóriumi tagság megszűnésének módját, az elnök és a képviselő feladatait.

Az alapítónak ezenkívül név szerint ki kell jelölni két kuratóriumi tagot (az egyik feltétlenül a képviselő legyen), akik a bankszámla tekintetében aláírási joggal rendelkeznek.

IV. Vegyes rendelkezések címszó alatt azt kell rögzíteni, hogy az alapítvány a bejegyzéssel válik jogi személlyé és az alapító az alapító okirat aláírásától kezdve ahhoz kötve van.

Rendezni kell, hogy az alapítvány megszűnése esetén a fennmaradó vagyon kire száll. (pl. gyülekezet)

Célszerű annak feltüntetése, hogy az alapító okiratban nem szabályozott kérdésekben a Polgári Törvénykönyv és kapcsolódó jogszabályok az irányadók.

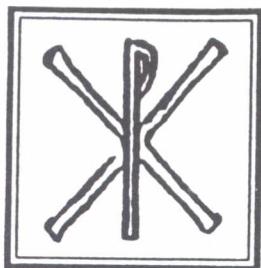
Ezután az alapítás helye, dátum és aláírások következnek.

Az alapító okiratot több példányban célszerű elkészíteni és azt két példányban a mellékletekkel együtt a Megyei Bírósághoz benyújtani.

Amennyiben alapító okirat készítésével kapcsolatban segítségre van szükség, az Országos Iroda ebben szívesen nyújt támogatást. (Célszerű ennek időpontját előzetesen telefonon egyeztetni.)

Novobázkyné dr. Nagy Paula
jogtanácsos

Tanuljunk együtt!



FABINY TAMÁS:

ELVESZETT ÉS MEGTALÁLTATOTT? Jézus személye és tanítása – a zsidóság tükrében

III. rész: Zsidó szerzők Jézusról

Dolgozatunk elején megállapítottuk, hogy az utóbbi évtizedekben mind markánsabban mutatkozik meg zsidó szerzők azon szándéka, hogy „názáreti rabbit” hazavezessék saját körükbe. Szóltunk arról, hogy ehhez milyen jelentős fordulatot kellett vennie a zsidó gondolkodásnak, hiszen a Talmud – közvetlenül vagy utalásszerűen – élesen elítélő szavakkal nyilatkozik Jézusról és a keresztyénségről. Az első századokban kétségtelenül nagy volt a zsidók gyűlölsége a keresztyénnel szemben. Rabbi Tarfon egy helyen ilyen durva kirohanást intézett a zsidókeresztyén könyvek ellen: „*Fiam életére esküszöm, hogy, ha kezembe kerülnének, elégetném őket Istennek bennük foglalt szent nevével. Mert még, ha gyilkos szándékkal üldözik is az embert, vagy ha kígyó csúszik is utána, hogy megharapja, meneküljön a bálványimádó templomába, de ne meneküljön a zsidókeresztyének templomába, mert azok ismerik, amit tagadnak (ti. a szent tant), amazok nem ismerik azt, amit tagadnak.*”⁴⁵ Tudóstársa, Rabbi Jósze csak annyiban tér el ettől az elvakult véleményétől, hogy ő a keresztyén iratokban is közölt Isten-neveket kihasítandóknak és megmentendőknak tartja.⁴⁶ A tisztesség azt kívánja, hogy ismét megmutassuk az érem másik oldalát. Nem jelentéktelenebb igehirdető, mint Aranyszájú Szent János ilyen szavakkal óvta a keresztyén asszonyokat a zsinagógák látogatásától: „*Bordélynak nevezhetjük (a zsinagógát), a törvénytelenység házának, a gonosz szellemek kiszállásának, az ördög védőbástyájának, a lelkek megrontójának... de akárhogy nevezzük is, még mindig nem azzal a névvel illetjük, amelyet megérdemel.*”⁴⁷ Sok középkori nagypénteki prédikáció zsinagógák felgyújtására való felszólításnak volt minősíthető, amelyek együttjártak olyan zsidóellenes rágalomokkal, mint az ostyagyalázás, rituális gyilkosság (vérvád), kútmérgezés, pestissterjesztés stb.⁴⁸

Ezek azonban kirívóan szélsőséges vélemények. Vanak arra vonatkozó adatok is, hogy hithű zsidók és zsidóból lett keresztyének legalábbis a békés egymás mellett élésre képesek voltak. Amúgyis örültség volna sok évszázaddal ezelőtti, vélt vagy valós sérelmek alapján alakítani a mai viszonyokat. A közeledés feltétele, hogy a keresztyénség is bírálja felül a zsidósággal kapcsolatos, egyoldalúan elítélő álláspontját. Ennek gyakori hivatkozási alapja Máté 27, 25: „Szálljon ránk és gyermekeinkre

az ő vére!” S hogy az éppen Jézus tanításától merőben idegen gyűlölség hova vezetett, azt nemcsak az „elégették a Talmudot, és a Talmuddal együtt gyakran a zsidót is” keserű mondata és nemcsak Auschwitz mutatja, hanem a sokszor ma is tapasztalható előítélet. Jézus és az ő tanításának jobb megértése érdekében pedig a zsidóság bensőségesebb megismerése, sőt, megkockáztatjuk a szót, őszinte szeretete szükséges. Hála Istennek ennek a magatartásnak is megvannak a maga előzményei. Amikor **Edmond Fleg** zsidó költő és író felkérték, hogy írja meg népe szenvedéstörténetét, ezekkel a tanulságos szavakkal válaszolt: „*Ha ilyen munkára vállalkoznék, annak inkább a zsidók iránti szeretetről kellene szólnia. Ha nem lettek volna mindenkor barátaink, akik hatalmasabbak és számosabbak voltak ellenségeinknél, már kihaltunk volna. Mindig segítettek nekünk és mentettek minket, és ez jellemző vonása történelmünknek.*”⁴⁹

Tanulmányunk II. részében igyekeztünk kimutatni, hogy keresztyén tudósok mennyire a zsidóságban gyökerezőnek látják az Újszövetséget, s hogy a Talmud ismerete is milyen sokat segíthet az evangéliumi gondolkodásmód megértésében.

Ezek után rátérünk a dolgozat tulajdonképpeni témájára, megvizsgálandó, hogy milyen Jézus-képet rajzolnak meg különböző zsidó tudósok. Érdeklődésünk homlokterében az utóbbi évtizedek munkássága áll, ennek előzményeit csak vázlatosan ismertetjük.

Az első tétova lépések (Mendelssohn, Bialik)

Láttuk, hogy a zsidóság Jézus-képét évszázadokon keresztül a már a Talmudban is megmutatkozó álláspont határozta meg. Az alacsonyabb néprétegek pedig kétségkívül hatása alá kerültek a *Toledoth Jesu* című ellenséges iratnak, amely szerint Jézus Mirjammak és egy római légionáriusnak törvénytelen gyereke, később pedig sok varázslás úzóje. (Tragikus fintaora a sorsnak, hogy a Harmadik Birodalom elszánt antiszemita éppen ebben a keresztyénellenes iratban vélték igazolást találni Jézus „árja” származására.). Hosszú évszázadoknak kellett eltelnie, amíg a zsidóság fel tudta dolgozni azt a traumát, amit számára a Jézus-mozgalom, majd a keresztyénség jelentett.

Talán a felvilágosodással – és azon belül a felvilágosított zsidó tudós, **Maimonides** – hatásával is összefügg, hogy a 18. századra mind több zsidó gondolkodó próbálta megreformálni vallását, a rabbik száraz fejtegetései után frissebb kifejezéseket keresve. Ez a mozgalom még a politikai emancipáció elnyerése előtt megadta a zsidóságnak a szellemi-kulturális elismertséget. Az úttörő szerepet vállaló **Moses Mendelssohn** (1729–1786) már így értékelte Jézus tanítását: „*Maga a Názáreti Jézus nemcsak Mózes törvényét, hanem a rabbik előírásait is figyelembe vette, és ami a róla feljegyzett beszédeiben és cselekedeteiben ellentétesnek tűnik, valójában csak az első pillantásra bír ezzel a látszattal. Pontosan megvizsgálva, minden összhangban van, nemcsak az Írásokkal, hanem az egész hagyománnyal is.*”⁵⁰ Ki volt ez a zsidó, aki talán először veti fel Jézus „*hazavezetésének*” gondolatát? Egy szegény Tóra-másoló fiaként sokat kellett nélkülöznie, de tehetsége révén lehetősége nyílt filozófiai és germanisztikai tanulmányokra. Az előbbi eredményeképpen „a zsidó Platon” nevet kapta, s munkásságát Poroszország szerte elismerték, Lessing pedig róla mintázta a *Bölcs Nátán* figuráját. Germanisztikai tanulmányai pedig előrevitették konfliktusait az ortodox zsidósággal, hiszen az akkori törvénytszélő zsidók szemében vétségnek számított német könyvek olvasása. Utóbb Mendelssohn valóban odáig ment, hogy a jiddis helyett a német irodalmi nyelv használatára biztatta a zsidóságot, sőt elkezdte a Biblia német irodalmi nyelvre fordítását. Mindezek után aligha meglepő, hogy Jézus helyét is radikálisan új megközelítésben próbálta kijelölni a zsidóságon belül: „*(Jézus) egész magatartásából, s az első időkben tanítványai magatartásából is világosan kitűnt ...a rabbinikus alapelv: Aki nem a törvényben született, azt nem kell kötelezni a törvényre. Aki pedig a törvényben született, annak a törvény szerint kell élnie és a törvény szerint kell meghalnia. (Jézus) követői a későbbi időkben másként emlékeztek, és a zsidók, akik tanítását elfogadták, feloldva hihették magukat (a törvény alól), ez azonban már az ő tekintélye nélkül történt.*”⁵¹ Gicz György, aki könyvében Mendelssohnt bemutatja és idézi, joggal jegyzi meg, hogy az ő életművében gyökerezik a zsidóság Jézus iránti megújult érdeklődése, amely aztán **Martin Buber** és **Schalom Ben-Chorin** *Jesus Bruder* felfogásához vezetett.⁵²

Röviden szólunk kell az újhéber költészet jelentős reprezentánsáról, **Chaim Nachman Bialik**ről (1873–1934) is, aki „*cionista krédó*”-jában fontos szerepet juttat Jézusnak, hiszen ő volt az, akinek követői kétezer éven keresztül hirdették a pogányok világában a Messiás eljövételének tanítását.⁵³

Budapesti kutatások (Bacher, Heller, Ziegler)

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy az 1877-ben alapított budapesti Rabbiképző Intézet jelentős szerepet játszott zsidó és keresztény tudósok közeledésében. A szemináriumnak európai rangja, az ott folyó tudományos munkának pedig mindig messzire sugárzó hatása volt. Az iskola száz éves fennállására kibocsátott tanulmánykötetet lapozva⁵⁴ és könyvtárával ismerkedve, álmélkodik az ember az ott folyó munka színvonalán. Az intézmény több professzora volt a Tudományos Akadémia megbecsült

tagja. A visszaemlékezések hangsúlyozzák azt az elkötelezettséget is, amely az itteni rabbikat a magyarsághoz – annak irodalmához, történelméhez és ezeken keresztül az egész nemzethez – kötötte. Ennek csak apró jele az a feljegyzés, amely **Bacher Vilmos** professzor, későbbi rektor bátorságáról tudósít: a rabbiképzőt meglátogató I. Ferenc József német nyelvű beszédére magyarul válaszolt.⁵⁵ Tette ezt az a kutató, aki **Wilhelm Bacher** néven, világhírű tudósként 48 könyvet és közel 700 tudományos cikket publikált, túlnyomórészt német nyelven. Ő az első személy, akinek munkásságáról témánk vonatkozásában is meg kell emlékeznünk. (Azt csak az érdekesség kedvéért jegyezzük meg, hogy az 1850-ben, Lipótszentmiklóson született Bacher a pozsonyi Evangélikus Lyceumba járt, s ott érettségizett kitüntetéssel, majd 20 éves (!) korában a lipcsei egyetem doktora lett.)⁵⁶ Bacher elsősorban bibliakutató volt, a héber mellett az arám és az arab nyelvek ismerője, kítűnő exegéta és rajongva szeretett tanár. Legnagyobb vállalkozása azonban – s ez témánk szempontjából is döntő – a Talmud, ezen belül is az *aggáda* kutatása. Az ő nevéhez fűződik ennek a hatalmas irodalomnak első igazi feldolgozása, megkülönböztetve a *tannaiták* (a Krisztus utáni első két században, Palesztinában működő bölcsek) és az *amórák* (a 3–5. század babilonai és palesztinai bölcsei) munkásságát. „*A zsidó történet azon korszakából, melynek kezdetét és végét a zsidó vallásból származott két nagy vallás keletkezése jelöli, egy tartalomra és alakra egészen sajátos irodalom maradt az utókorra. Ezen irodalom, mely főmunkái szerint talmudi s midrásinak nevezhető, néhány évszázadnak szellemi munkáját foglalja magában és még számosabb évszázadokon át lett ő a zsidó szellem további munkásságának alapja és tárgya.*”⁵⁷ Munkássága ma is nélkülözhetetlen forrás a judaizmus kutatói számára, de köteteit nagy haszonnal forgathatják azok is, akik az Újszövetség és a Talmud rokonságát vizsgálják. Az *aggádáról* szóló hat kötet pedig valóságos kincsesbányát jelent azok számára, akik Jézus példázatainak rabbinista összefüggéseit keresik.

Bacher utóda a katedrán az a **Heller Bernát** (1871–1943) volt, akinek a szinoptikus példázatok az *aggádával* összehasonlító könyvéről már szóltunk. (23 éves volt, amikor ez a bölcsészdoktori értekezése könyv alakban megjelent, ami azért nem meglepő, mert általános gyakorlat volt, hogy a rabbitanítványok bölcsészkar diplomát is szereztek.) Szerénységére jellemző, hogy amikor az elhunyt Bacher óráit átvette, nem ült annak tantermi székére, mondván, hogy nem méltó arra. Tízéves professzori működése során a terem sarkában állva tartotta az óráit.⁵⁸ Így is tekintély volt! Heller elismert munkássága is a bibliakutatásra, valamint az irodalomra irányult. Ő is jelentős érdemeket szerzett az *aggáda* megismertetésében, de folklorista munkássága igen jelentős volt. Hívő zsidóként természetes módon, vállalta a magyarságát is. Egy anekdota szerint amikor a fényképész azt kérte, hogy kedvenc könyvével álljon a kamera elé, így felelt: „*Akkor két könyvet kellene tartanom: a Bibliát és Arany összes verseit.*”⁵⁹ Heller parabola-könyvéből már többször idéztünk. Most még azt emeljük ki, ami mutatja, zsidóként milyen jól értette a példázatok hermeneutikáját. Rámutatott, hogy a parabola már csak azért sem hiányozhatott az Újszövetségből, mert ezt az *aggádikus* műfajt „*a népízlés csemegeként kedvelte*”⁶⁰.

Jézus jellegzetes példázatbevezetését („Mihez hasonlítuk... és mivel példázzuk...?”, Mt 11,16; Mk 4,30 stb.) így értelmezi: „*Ti megszoktátok, hogy a tanítás másállal kezdődik. Íme, hát figyeljetelek...*”⁶¹ A jézusi üzenet tartalma szempontjából pedig helyesen látja, hogy vannak olyan gondolatok (Isten országa, kegyelem, a megért kedvesebb, mint a mindig jámbor), amelyek szinte csak példázatokban fejezhetők ki, mert azok „*oly természetű, oly földfeletti színezetű hirdetések, annyira a közönséges gondolattól fel nem fogható tanok, hogy talán csakis parabolicusan szemléltethetők.*”⁶² A jézusi példázat talmudi összefüggését így látja: „*Bár esztétikailag tagadhatatlanul magasabb a tannaitikus másánál, irodalomtörténetileg összefügg vele, sőt függ tőle.*”⁶³ Találók az azok a példái, amelyeket a Talmud és az Újszövetség párhuzamos helyeiként idéz (az elveszett drachma, a hamis bíró, a szőlőmunkások és a mustármag példázataihoz). A jézusi példázatoknak nemcsak esztétikai fölényét ismeri el, hanem azok nagyobb hatását is, mert nem jellemző rájuk a Talmud olykor tapasztalható mesterkéltége, aminek oka a sok *exegetikát* másál. Heller szép szavakkal foglalja össze az újszövetségi és a talmudi könyvek rokonságát: „*Hogy oly igazán rokon benyomásokat élvez a két irodalom olvasója, annak oka, hogy kiéri a közös történeti háttérrel, ugyanazon viszonyokat és intézményeket, – és másodszer azért, mert hasonlóak az előadás eszközei és módjai, mert az Újszövetségből illatos aggádicus szellő csap felénk. Kihallható, hogy mindkét irodalom parabolát és hasonlatot mély, belső szükségéből alkalmaz. Mindkettő fejletlen gondolkodású népsokasággal meg akart értetni eszméket, melyek az emberfelettinek, a földöntúlinak köréből valók.*”⁶⁴

A budapesti rabbiképzőből indult harmadik nemzetközi hírű tudós, akinek témánkban különösen jelentőset alkotott: **Ziegler Ignác** (1861–1948). 1903-ban, breslavi (Wrocław) rabbiként 450 oldalas, monumentális könyvet adott ki *Die Königsgleichnisse des Midrasch* címmel. Ebben, variánsokkal együtt, összesen 937 ún. kiráypéldázatot közölt. Aligha véletlen, hogy könyvét ő is Bacher Vilmosnak ajánlotta. Az óriási gyűjtőmunkával összeállított szöveggyűjtemény külön érdekessége, hogy a rabbinista kiráypéldázatokat szembesíti a római császárság korával, ahonnan ezen parabolák képanyaga vétetett. A könyv tanulmányjellegű előszavában utal az aggáda zsidóságot megemelt szerepére, mondván, hogy e nemzeti és vallási szempontból oly mélyérzésű népet szenvedései közepette a halála nem tudta volna megmenteni. Hangsúlyozza a példázat műfajának szerepét az Ószövetségtől kezdve Homéroszon és Vergiliuson keresztül Senecáig és Plutarkhoszig. Jézus személyére térve hangsúlyozza Mk 4,34 állítását: „*Példázat nélkül nem is szolt hozzájuk*”. Dolgozatunk szempontjából legérdekesebb az, amit Jézusnak a másálhoz való kötődéséről mond: „*Jézus aggádistista volt, amint többé-kevésbé az volt valamennyi tanult farizeus kortársa. A példázatok művészetét nem kellett valakitől megtanulnia, mert azt az összes utcán és minden zsinagógában gyakorolták és ápolták.*”⁶⁵ Hellerhez hasonlóan téves, sőt nevetséges felvetésnek tartja, hogy a későbbi aggádisták Jézustól merítették volna. A meglévő hasonlóságok az azonos szemlémi közeg miatt adódnak. Azt azért nem tartja kizártnak, hogy Jézus is felhasznált példázataiban olyan elemeket, amelyeket tanítóitól hallott, s ugyanígy elképzelhető, hogy Jézus

hamar népszerűvé vált szavai a nép ajkán tovább éltek, anélkül, hogy a hagyományozóknak fogalmuk lett volna az eredeti szerzőről. Íme, egy újabb rabbi, aki egyáltalán nem idegenkedik a Názáreti tanításától, sőt azt érzi, hogy az ő méltatlan mellőzése véget kell hogy érjen saját népe, a zsidóság körében is.

Meg kell még említenünk, hogy ugyancsak a budapesti rabbiképzőben végzett **Feldmann Artur (Áron)**, aki 1927-ben, immár amerikai rabbiként jelentetett meg egy komoly könyvet az aggádáról *The Parables and Similes of the Rabbis. Agricultural and Pastoral*. A Rabbiképző Intézet szellemi nyitottságát jelzi az is, hogy annak igazgatója, **Gutmann Mihály** közvetlenül a könyv megjelenése után recenziót írt Joseph Klausner Jézusművéről a *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums* egyik 1931-es számában. Ugyancsak a pesti Rabbiképző hallgatója majd professzora volt az a **Krauss Sámuel**, akinek Jézus talmudi ábrázolásáról szóló könyve mindmáig elismert érték. (*Das Leben Jesu aus Jüdischen Quellen*. Berlin, 1892.)

„Halálos ölelés” (Klausner)

Most jutottunk el ahhoz a könyvhöz, amely tanulmányunk megírását inspirálta. A mű 1922-es héber megjelenését nyolc évvel követte a német kiadás, majd 1946-ban elkészült annak magyar fordítása is. Előrebocsátjuk: rendkívül örvendetesnek tartjuk, hogy most a szélesebb közönség is megismerheti az elmélyült történeti kutatásokon alapuló munkát. Olvasása keresztyének számára is igazi szellemi élményt jelent, ugyanakkor testvéri vitára is ingerel. A könyv első fejezete rendkívüli részletességgel mutatja be a különböző Jézus-ábrázolásokat a Talmudtól kezdve Josephuson keresztül az újabkori liberális megközelítésekig. Az utóbbiról szellemesen jegyzi meg: „*Jézusból modern embert akart faragni, mert a történeti és zsidó Jézus nagyon is idegenszerűnek tűnt volna fel. Így Jézus alakja modern lett ugyan, de történeti hitelét elvesztette!*”⁶⁶ Klausner éppen ezért vérbeli történészként ábrázolja Jézus korának politikai viszonyait (különös tekintettel Heródes személyére és Galileának, „a zélóták és misztikusok hazájának” bemutatására), gazdasági helyzetét, valamint vallási és szellemi áramlatait (itt pedig a farizeusok és a szadduceusok szerepét értékeli újra). Ezek után tér rá a tulajdonképpeni Jézus-történetre, végigkísérve az eseményeket a Názáreti születésétől a haláláig. A temetést felidéző részt ezzel a mondattal zárja: „*Ezzel befejeződik Jézus élettörténete és megkezdődik a keresztyénség története.*”⁶⁷ Ugyanezt, hasonló szellemességgel, így teszi még személyesebbé: „*Jézus nem volt keresztyén – de azzá vált. Történetei és tanításai ma függetlenek zsidó népétől. A zsidó nép nem fogadta el tanítását...*”⁶⁸

Pedig Jézus ízig-vérig a zsidóság gyermeke volt. Klausner érdekesen mutatja ki, hogy a nép fia volt – ám korántsem ám-háárec, Jézus farizeus volt, de nem halákista, hanem aggádistista. Aggádistaként pedig természetesen példázatokban beszélt, „*a zsidó irodalom és hagyomány nagy tengeréből valóban a gyöngyöt választotta ki*”⁶⁹. Hosszasan foglalkozik a könyv Jézus példázataival, elismerve azoknak még a zsidó irodalmon belül is különleges szépségét. Ugyanakkor a veszélyes helyzetekbe sodródott Jézus óvatosságát is látja abban a tényben,

hogy ő példázatokban beszélt: „Tanítását elővigyázatosan példázatokba öltöztette, mert tudta, hogy még veszélyes a Messiás létezéséről, vagy éppen az ő messiási igényéről beszélni.”⁷⁰ Az aggádista Jézust látja a szerző a hegyi beszéd fogadtatását érzékeltető Mt 7,29 mögött is, mert szerinte az itt szereplő görög szó, az *exousia* héber megfelelője, a *mósél* nemcsak uralkodót, hatalmasat, hanem példabeszédmondót is jelent.⁷¹ Ha ezt az érvelést elfogadjuk, jellemzést kapunk Jézusról, hogy ő nem úgy tanított, mint a – halákista, törvényfejtegető – farizeusok, hanem mint a példázatmondók, az aggádisták.

Klausner Jézus-képet alapvetően az a szándék színezi, hogy őt a zsidóság számára visszahozza. „Jézus minden beszédében és minden tetteiben igazi zsidó volt”,⁷² „élete utolsó napjáig farizeus maradt” – talán ezek a könyv kulcsmondatai. Utóbbi állítását azzal támasztja alá, hogy Márk 12,28kk szerint, Jézus a jeruzsálemi bevonulás után is a *sómá*-t idézi egy írástudó legfőbb parancsot firtató kérdésére. Megfogalmazását, ha lehet, tovább sarkítja a szerző a továbbiakban: „Jézus zsidó volt és maradt utolsó lehelletéig. Egyetlen célja volt: a Messiás eljövetelének gondolatát a nép szívébe elültetni és jó cselekedetekkel a vég eljövetelét meggyorsítani”⁷³, sőt: „Jézus zsidóbb volt minden zsidónál, Simon ben Setachnál és magánál Hillélnél is. De mi sem veszedelmesebb a nemzeti zsidóság részére, mint egy túlhajtott zsidó érzés: nemzeti kultúrájának, államának és létének romlását jelenti.”⁷⁴ A folytatásban a szerző kifejti ezt a meghökkenítő tételét. Eszerint Jézus az általa kiépített valláserkölcsei rendszerrel, talán éppen annak magasrendűségével veszélyeztette a zsidóság létét – amely zsidóság őt ezért, egyfajta védekezési mechanizmussal, el kellett hogy taszítsa magától. (Ezzel, nézetünk szerint és nyilván szándéka ellenére, Klausner az általa is nagyon élesen bírálta *szadduceusok*, főpapok véleményét visszhangozza, jelesül Kajafásét: „Jobb nektek, hogy egyetlen ember haljon meg a népért, semhogy az egész nép elveszen.” (Jn 11,50) A zsidóság ebben a logikában nem is a rómaiak rosszallásából veszne el, akiket felbőszíthet Jézus messiási, királyi fogadtatása, hanem – Klausner gondolatmenete szerint – nemzeti identitásának elhagyásából, amelyet Jézus erkölcsi tanítása vont magával. Mindezt egy szemléletes, ám megkérdőjelezhető metaforával juttatja végül kifejezésre: „Előttünk áll egy különös kép: a zsidóság hozta létre a kereszténységet eredeti formájában (mint Jézus tanítását), de eltaszította gyermekét, amikor az anyját egy halálos ölelésben meg akarta fojtani.”⁷⁵

Jézus halálos ölelése? A názáreti rabbi, a farizeusok szellemi rokona, aki nem a törvény eltörlésére jött: meg akarta fojtani anyját, a zsidóságot? Ő, aki pedig, meg-hökkentő módon ezt mondta a pogány asszonynak: „Én csak Izrael házának elveszett juhaimhoz küldtettem” (Mt 15,24)? Aki zsoltárral az ajkán halt meg? Ez nem halálos ölelés, hanem kitárt karú hívogatás: „Jöjjetek énhozzám, mindnyájan”. Ez nem fojtogatás, hanem végtelen ígélet: „én azért jöttem, hogy életük legyen”. A keresztyén teológus fenntartásai talán természetesek. Az lenne a csoda, ha egy tudós zsidó professzor Jézus-képével mindenben egyetérthetnénk. Vitára, s eközben saját véleményünk markáns megfogalmazására késztet a könyv. Ebben a disputában pedig kölcsönösen tanulhatunk egymástól.

Klausner könyve ezzel a kérdéssel zárul: mit is jelent Jézus a mai zsidóságnak? Válaszában először negatívan fogalmaz: számukra ő nem Isten vagy Isten fia, nem Messiás, még csak nem is törvényhozó vagy vallásalapító, hanem „a magasrendű erkölcs nagy tanítója és szép példázatok szerzője. Ő a legtisztább erkölcs hirdetője.”⁷⁶ A héber rendszerrel emelkedettebb, magasabb és eredetibb jézusi erkölcs tanítás dicsérete után ezekkel a sorokkal zárul a könyv: „Csodás hasonlatai példa nélkül állnak. Mondásainak élessége és tömörsége és hatásos parabolái eszményeit minden ember számára feledhetetlené teszik. És ha egyszer majd eljön az idő, amikor az erkölcsi tanítás leveti minden misztikus és csodás leplet, akkor Jézus erkölcs tanítása egyike lesz a zsidó irodalom legkiválóbb kincseinek.”⁷⁷

Esztétikai megközelítés (Flusser)

Évtizedekkel Klausner után, de ugyancsak Jeruzsálemben kutatja Jézus életét és tanítását **David Flusser**. Tevékenységének alapos ismerete főleg akkor megkerülhetetlen, ha Jézus példázatait és azok rabbinista párhuzamait vizsgáljuk, minthogy ennek a területnek ő az egyik legnagyobb szakértője. Érdeklődése azonban szélesebb körű: tekintélyt parancsoló hermeneutikai felkészültségével bátran hozzászól az újszövetségi írásmagyarázat és teológia legkülönbözőbb kérdéseire. Kiindulásában sajátos módon bírálja azt a modern teológiát, amely élesen megkülönbözteti a történeti Jézust és a *kérügmátikus Krisztust*. Ez azért érdekes, mert Flusserig a zsidó Jézus-kutatás egyik éltetője éppen ez a distinkció volt, hiszen mintegy legitímálta a Krisztus-hittől független Jézus-keresést. (A másik motiválható tényező a liberális teológia „Jézus élete” kutatásainak ismert kudarca volt, amely munkáról **Albert Schweitzer** korszakos könyve adott összegzést. A protestáns teológiának ez az elbizonytalanodása óhatatlanul is lökést adott a zsidó kutatásnak.) Flusser bírálattal illeti a modern teológiának azt a hajlamát is, hogy az evangéliumok különféle Jézus-címeit és a Názáreti sokféle ön-meghatározását szekundárnak, vagyis az őskeresztyén gyülekezet által alkotottnak tüntesse fel. Sajátos módon egy zsidó kutatónak kell az evangéliumok megbízhatóságát megvédenie! Nem engedi Jézustól elvitatni a különböző címeket, így messiási igényét sem. Ehhez párhuzamosként Hillél önmeghatározásaiból idéz, egyebek mellett a rabbinak ezt a mondatát: „Ha én itt vagyok, minden itt van. Ha én nem vagyok itt, mi van itt?” Szinte János evangéliumában is olvashatnánk ezt. Hillél másik jól ismert mondata pedig csaknem szó szerint elhangzik Lk 14,11-ben, a főhelyek válogatásáról szóló példázat zárásaként, amit pedig az írásmagyarázók ugyancsak szekundárnak szoktak nyilvánítani. „Az én megaláztatásom a felemeltetésem, az én felemeltetésem a megalázkodásom.”⁷⁸

Flusser egyik legjelentősebb könyvének címe magyarul: *Egy zsidó megjegyzései a keresztyén teológiához*.⁷⁹ Ennek talán legérdekesebb része az a 65 tétel, amelyben a keresztyénség létrejöttét írja le, megintcsak a zsidóság szemszögéből. A teljesség igénye nélkül idézzük a legérdekesebb, gyakran persze vitára ösztönző tételüket:

1. Jézus zsidó volt, a zsidó hitben élt, s azért halt meg. A törvénynek lett alávetve (Gal 4,4), és nem akart a zsidóság „reformátora” lenni.

13. Az antik zsidóság predestinálva volt arra, hogy egy világvallás nőjön ki belőle. Abban az időben mindenfelé voltak félzsidó istenfélők, akik nem lettek prozelitává. Kezdetben az istenfélők és Izráel vallásának más szimpatizánsainak köréből került ki a legtöbb pogánykeresztyén.

45. Az Ószövetség kora utáni zsidóság sok nemzsidó számára legfeljebb kézikönyvekből ismert.

46. A zsidóság a legtöbb keresztyén számára ma is legjobb esetben a hit tárgya, nem pedig alanya.

53. A keresztyénség és a zsidóság egy vallás. (A részletesebb kifejtésben Flusser „anyavallásról” szól, ami emlékezetünkbe idézi Schalom Ben-Chorin „elvesztett fiú” parafrázisát és Klausner metaforáját édesanya és gyermek „halálos ölelése”-ről.)

56. Jézus a zsidók és a keresztyének közötti elválás oka lett, bár ez teljességgel ellentétes volt az ő szándékával. A keresztyénség reménye Jézus evangéliumának igazi hangsúlyozása. Akkor Jézus, a zsidó, nem elválasztani fogja a keresztyéneket és a zsidókat, hanem összekötni. Jézus, nem Caesar!⁸⁰ (Flusser olvasója csendes örömmel állapíthatja meg: hála Istennek, hogy már itt tartunk. Emlékezetünkben él ugyanis a János evangéliumban közölt párbeszéd Pilátus és a zsidó főpapok között. Ott a helytartó kérdésére – „a ti királyotokat feszítsem meg?” – azok hűségnyilatkozatot téve így válaszoltak: „Nem királyunk van, hanem Caesarunk!” (Jn 19,15).

Flusser ebben a könyvében is külön fejezetet szán igazi szakterületének, Jézus példázatainak. Hangsúlyozza, hogy a szinoptikus példázatok szépsége és mélysége ugyan általánosan ismert, ám az már kevésbé, hogy ez a műfaj az antik világban széles körben elterjedt volt. Sajnálatosnak tartja – s véleményét osztanunk kell –, hogy még a Jézus példázatairól szóló legjobb könyvek is alig vesznek erről tudomást. „Kár, hogy a mai kutatás figyelmen kívül hagyja a rabbinista példázatok. Mert aki a rabbinista példázatok technikáját és motívumait ismeri, az jut hozzá Jézus példázatainak jobb megértéséhez.”⁸¹ Ugyanez a gondolat a jeruzsálemi tudós egy másik könyvében is kifejezésre jut. Ebben azt hangsúlyozza, hogy a zsidóság ismerete és rabbinista anyag felhasználása azért is szükséges az újszövetségi kutatásban, mert ezek által válik lehetővé Jézus szavainak pontos megértése. Ezért például meg kell találnunk a görög szöveg mögötti *hebraizmust*, s azt kell lefordítanunk, nem egyszerűen a görög szót.⁸²

David Flusser példázat-könyve 1981-ben jelent meg.⁸³ Benne sajátosan ötvöződik a zsidó írásmagyarító hagyománytisztelete és a modern irodalomkritikus nyitottsága. Ami az utóbbit illeti, Flusser sokat tanult a 20. századi újszövetségi hermeneutika több jeles képviselőjétől (D.O. Via, A. Wilder és másoktól), valamint a századelő orosz formalistáitól (elsősorban Sklovszkijtól), de a felvilágosodás koráig visszanyúlva Lessing fabula-elméletére is támaszkodik. Ő is „rehabilitálni” akarja a farizeusokat, akiknek az Újszövetségben igencsak „rossz a sajtójuk”. A templompusztulással kapcsolatban hangsúlyozza, hogy éppen a szent hely és a kultusz hiánya kötelezte a rabbikat az Íráshoz való minden korábbinál erősebb kötődésre és a rendkívül megbízható hagyományátadásra. (Az aggadá megbízhatóságát és a szerzők nevében történő tradálást érzékelteti ez a rabbinista mondás: „Aki valamely dolgot szerzője nevében idéz, az megváltást hoz a világra.”⁸⁴ De sok plagizálásnak elejét vehetné ennek a mondatnak a megszívlelése!)

Flusser úgy képviseli a zsidó hagyományt, hogy

rendkívüli módon becsüli Jézust és az ő tanítását. Ellentétben tudóstársával, Lapidéval – akit a következőkben fogunk bemutatni – a keresztyénségről is elismeréssel nyilatkozik. Példázatkutatását ezekkel a mondatokkal summázza: „Jézus hallgatói azért értették meg a példázatokot, mert ők pontosan tudták, hogy mik a példázatok, és hogy ők mit várhatnak egy példázattól. A modern ember már nem rendelkezik ezzel a tudással. Ezért kellett olvasóimnak megmutatni, hogy mi is volt a rabbinista példázat, amelyet Jézus példázatai is képviseltek.”⁸⁵

Végül meg kell még említeni, hogy Flussernek méltó keresztyén tanítványa akadt. A fiatal amerikai kutató, **Brad H. Young** 1989-ben jelentetett meg egy, az újszövetségkutatásban talán korszaknyitó könyvet, *Jézus és az ő zsidó példázatai* címmel.⁸⁶ E munka ismertetése túlnőne dolgozatunk keretein.

(Következik a befejező rész)

JEGYZETEK

⁴⁵ Heller, p. 21.

⁴⁶ u. o.

⁴⁷ PG 48,915. Idézi Neudecker, p. 49.

⁴⁸ i. m., p. 50.

⁴⁹ E. Fleg: *La Conscience juive* (Paris, 1963) idézi Neudecker, p. 50.

⁵⁰ M. Mendelssohn, *Jerusalem* (Leipzig, 1843), p. 357.

⁵¹ u. o.

⁵² Gicz, p. 112.

⁵³ P. Lapede, *Ist das nicht Josephs Sohn? Jesus im heutigen Judentum*. Stuttgart, 1976. p. 14–15.

⁵⁴ *The Rabbinical Seminary of Budapest 1877–1977* 1986

⁵⁵ i. m., p. 91.

⁵⁶ i. m., p. 153.

⁵⁷ Bacher Vilmos: *A babylóniai amórák agádája* Budapest, 1878. p. 9.

⁵⁸ *Tehe Rabbinical Seminary*, p. 80.

⁵⁹ i. m., p. 84.

⁶⁰ Heller, p. 10.

⁶¹ i. m., p. 12.

⁶² i. m., p. 10.

⁶³ i. m., p. 9.

⁶⁴ i. m., p. 35.

⁶⁵ I. Ziegler: *Die Königgleichnisse des Midrasch* Breslau, 1903, p. XXII.

⁶⁶ Klausner, p. 54. (1993-ban újra megjelent magyarul)

⁶⁷ i. m., p. 313.

⁶⁸ i. m., p. 377.

⁶⁹ i. m., p. 351.

⁷⁰ i. m., p. 233.

⁷¹ i. m., p. 214.

⁷² i. m., p. 247.

⁷³ i. m., p. 326.

⁷⁴ i. m., p. 334.

⁷⁵ i. m., p. 336.

⁷⁶ i. m., p. 378.

⁷⁷ i. m., p. 379.

⁷⁸ D. Flusser: *Entdeckungen im Neuen Testament Band I. Jesusworte und ihre Überlieferung* p. 210.

⁷⁹ D. Flusser: *Bemerkungen eines Judens zur christlichen Theologie* Chr. Kaiser Verlag, München, 1982.

⁸⁰ i. m., p. 94–102.

⁸¹ i. m., p. 32.

⁸² D. Flusser: *Jesus im Selbstzeugnissen und Bilddokumenten* Reinbeck, 1968. p. 110.

⁸³ D. Flusser: *Die rabbinischen Gleichnisse und der Gleichniserzähler Jesus* Peter Lang Bern, 1981.

⁸⁴ Pirké Aboth VI,6 idézi Heller, p. 27.

⁸⁵ Flusser, *Die Gleichnisse*, p. 312.

⁸⁶ Brad H. Young: *Jesus and His Jewish Parables. Rediscovering the Roots of Jesus's Teaching* New York, 1989.

A konfrontáció és a tolerancia szerepe a gyülekezetépítésben

1. Gondolatok a gyülekezet fogalmi tisztázódása érdekében

Közel sem olyan egyszerű ma egy gyülekezetről szóló definíciót megfogalmazni, mint korábban. Több olyan jelenség is befolyásolja ezt a tevékenységet, amely gyökeresen átalakítja az eddigi megszokott formákat. Nem lehet a hagyományos keretek között gondolkodnunk, ahol pl. egy meghatározott földrajzi területen élő – egy felekezethez tartozó – keresztyének közösségét tekintetük gyülekezetnek. **A mobilitás okozta robbanásszerű változások ezt a meghatározást a gyakorlatban megváltoztatták.** A *elnéptelenedő falusi gyülekezeteknek* pedig – létfonosságú szereppel – szükségük van a hozzájuk csatlakozó alkalmi gyülekezeti tagokra. Hasonlóan ragaszkodnak a vendég gyülekezeti tagokhoz az *újonnan létrejött gyülekezetek*. Az újonnan alakult és induló *egyházi képződmények* (óvodák, különféle iskolák, kórházi és katonai szolgálat) külön gyülekezeti típust hoznak létre, és a helyi gyülekezet illetékességi és lehetőségi kereteit átalakítják.

Ezek a változások kettős problémát vetnek fel. Egyrészt az újonnan jelentkezők **befogadását**, másrészt pedig a régiek fokozottabb figyelmet igénylő **megtartási** lehetőségét. *Mindkét esetben új megközelítési módszerre van szükség.* Mindezekből látható, **hogy külső és belső fluktuáció egyaránt jellemzi a gyülekezeti életet.** Ezért amikor ma gyülekezetről beszélünk, leginkább az **egy adott belső mag és a körülötte elhelyezkedő koncentrikus körök közösségéről** szólhatunk. A határok itt nem földrajziak és nem jogi jelentőségűek, hanem egy **spirituális irányt jelző mozgás következtében alakulnak ki.** Egy-egy gyülekezet aktivitásával, tevékenységével nagyon távolról is sokakat mozgathat meg. Míg a másik végletben nagy népegyházi létszámmal rendelkező gyülekezet helyben alig bír megmozdítani embereket. Így került közelebb a mai gyülekezeti megjelenés (forma) a kezdeti (újszövetségi) gyülekezet-képhez (beleértve a szekularizálódó környezetet is.) (*A dinamikus gyülekezet fogalma*).

De ugyancsak az említett változások eredménye az, hogy a **társadalomban is egészen új helyzetbe került a gyülekezet.** Az utóbbi években a korábbi évtizedeknek megfelelő gyülekezet-típus nem tud könnyen megbirkózni a ráháruló feladatokkal. Nemcsak az új kihívásokra gondolok ebben az összefüggésben, hanem arra a megváltozott környezetre is, amelybe hirtelen került a gyülekezet. **A meglehetősen nehézkes parókiális berendezettségéből át kellene váltani egy gyülekezetcentrikus funkcióra.** Az egy **lelkész központú gondolkodásmódból a minden megkeresztelt szolgálatára igényt tartó munkavégzésre.** A gyors átrendeződés és változás iránti igény azonban szembetalálkozik a hagyományőrző karakterrel. A gyülekezet még mindig közelebb akarja érezni magához azt a régi formát és megjelenést, amellyel ma éppen elzárja magát a külvilágtól.

Mindezek figyelembevételével azt állapíthatjuk meg, hogy **a gyülekezet elhívott emberek dinamikus, állan-**

dó változásban és mozgásban lévő közössége, akiket a közös hitvallás, liturgikus formák, cselekvési kapcsolatok kötnek össze. A posztmodern kor embere számára előtérbe került a *liturgia, a közösség és a spiritualitás* igénye és megtapasztalása a gyülekezeti életben. Ebből a szempontból tekinthetünk úgy a mai gyülekezeti megjelenési formára, hogy benne valóban a „Jézus Krisztusban hívők közössége” fejeződik ki, de egyre kevésbé az egyházas jellemzők alapján, inkább a spirituális közösség színe alatt. Mivel kimondatlanul, de jelen van ez a kettősség a mai gyülekezetekben, ezért **semmilyen módon nem szabad a dinamikusból a statikus gyülekezetképhez közeledni napjainkban.**

A hirtelen módon változó, állandó környezeti küzdelemben élő gyülekezeti forma a leggyakoribb típus. (Természetesen ezek a megállapítások azokra a gyülekezetekre érvényesek, ahol a gyülekezeti életmegnyilvánulások alapjaiban jelen vannak.) Ez a mozgás lehet lefelé vagy felfelé mutató tendencia, fejlődés vagy visszaesés, de a működést mindegyik esetben jelzi. Elkötelezett emberek ugyanúgy, mint keresők éppen ebben az állandó változásban élik keresztyén életüket egy nehezen perfekтуálható közösség keretei között. Nem téveszthetjük szemünk elől azt, hogy **a gyülekezet Isten Szentlelkének munkája a rendkívül gyors társadalmi változások és emberi életalakulások színterén.** Amikor a gyülekezettel kapcsolatos vizsgálódásunkhoz kezdünk, ezt az előzetes megállapítást nagyon fontosnak tartom ahhoz, hogy a *realitás és illúzió között* egészséges helyen tudjunk maradni. Ha **megtagodjuk vagy elhanyagoljuk a gyülekezet emberi közösségként történő vizsgálatát, sokkal többet tagadunk meg a küldetésünkéből, mint annak egy elhanyagolható részletét.** Ahogy az Újszövetségben az isteni és az emberi állandó kölcsönhatásban áll a gyülekezeti kérdésekről szóló híradásoknál – nem lehet ez másképpen a mai gyakorlatban sem. Ebben az összefüggésben valom az is, hogy a gyakorlati teológia számára nagyon fontos ennek a kettőnek a szoros összekapcsolása a vizsgálatoknál. Egy gyülekezeti közösség létrejötte, működése igazán nagy csoda önmagában is, de működésének emberi eszközökkel történő vizsgálata csak segítheti az életképességét.

2. A gyülekezetépítés környezeti kapcsolata, a konfrontáció

Mindennemű építést csak mint folyamatot szemlélhetünk igazán. Egy **meghatározott céllal, körvonalozott erőkkal és kialakított szerepekkel** történik az építés. Egész egyszerűen azt kell a gyülekezetépítés területén világosan látnunk, hogy ahol egy gyülekezet épül, ott az a környezetében állandóan érezteti hatását. A környezetében jelenlévőkre úgy is hat, hogy onnan emeli ki a szükséges energiát, időt, de a csatlakozó embereket is. Ezekkel a belépéseivel állandóan **szembekerül a környezetével.** A gyülekezetépítés folyamata mindenképpen feltűnő a környezetében a közösségek általános jellemzőjével, hogy a „mikro-világ” felé forduló embert

hívja ki egy nagyobb, mondhatnánk úgy is, „makro” összefüggésű képződménybe (és nem fordítva). Ennek a környezetnek a hatása pedig meghatározza a gyülekezet-építést.

Ma egy furcsa **kettősség** jellemzi a gyülekezetet: egyfelől létezik *tradíció*, amibe bele lehet kapaszkodni, másfelől pedig nagyon sok esetben a *semmire* építkezik a megújulni szándékozó gyülekezet. Generációk hiánya és furcsa eloszlása teremt nagyon különböző környezetet a gyülekezetek számára. Ezért lenne sokkal fontosabb egy-egy gyülekezet tényleges *környezattanulmánya*, mint ahogy azt sokan gondolják. Mert a környezetében **idegen testként** élő gyülekezet nehezen válik misszionáló erővé. **Elzárkózott** gyülekezet pedig nem képes átélni azokat a fejlődési szakaszokat, amelyekre ma szüksége van. A konfrontálódás elengedhetetlenül bekövetkezik, akármelyik gyülekezetépítési modell (missziói, evangéliumi, lelki, hagyományos, egyedi) érvényesül is.

A külső kapcsolaton túl a **belső kapcsolatokban is érvényesül a konfrontáció**. *Eltérő kegyességű csoportok* és személyek gyülekezeten belüli mozgása sem elhanyagolható a belső konfrontáció szempontjából. Egyre jobban fel kell ismernünk a már meglévő valóságot, hogy minden gyülekezetben erősödnek azok a hatások, amelyek *gyülekezeteken kívüli keresztyén csoportok munkájából* érkeznek. Egyfajta „kettős” vagy „többes” állampolgárságú tagok élnek a gyülekezetekben mint a pluralizmus képviselői. A probléma ott jelentkezik, hogy a fenti jelenség nagyon sok esetben nem a sokszínűség gazdagítását hozza, hanem a saját érdekek gyülekezeti érdek fölé kerülését. Az egyik legáltalánosabb jelenség ez napjainkban. Külső (gyülekezeten kívüli) mozgalmak eszköztára alig tér el a belsőtől. *Területi vagy magasabb egyházi szinten* jelentkező szervezések is beleütköznek így a gyülekezetépítésbe.

A gyülekezetépítés kontextusa tehát rendelkezik egy külső és egy belső területtel. Ezek összehangolása nagyon összetett folyamat. A külső, „nem egyházi” jellegű. A belső lehet „egyházi” vagy „nem egyházi” jellegű, de mindenképpen keresztyén terület. Amikor hazánkban ma nem beszélhetünk úgy a gyülekezetépítésről, mint *mozgalomról*, hanem csak *jelenségről* és itt-ott jelentkező *tudatos egyéni tevékenységről*, másképpen kell véleményt alkotni a kontextusról. Gyorsabban tud itt kivinni a gyülekezet területéről embereket és eseményeket a külső mozgás, mint ott, ahol tudatos gyülekezetépítés folyik.

A konfrontáció a gyülekezeti atmoszférában is jelen van. Az egyes gyülekezeti tagok sajátos gondolkodása is sok esetben jelentkezik konfrontációként, ami megpróbálja a gyülekezeti összetartozást és egységet. Egy-egy *ötlet vagy szándék* hirtelen kerül a gyülekezeti élet területére, és ezzel felkavar sok más indulatot és érzést. A konfrontáció indirekt formában jelentkezik ott, ahol a növekvő *kritikai észrevételeket* a gyülekezetben folyó igehirdetésekről nem magával az igehirdetővel közlik, hanem a gyülekezet külső vagy belső területén. *Gyülekezeti atmoszférán* nem egy egyszerű „jóérzés” idilli állapotát értem, hanem azt a hangszínt, ami a gyülekezeti életet valóban állandóan jellemzi. **Ez a hangszín önmagában is konfrontációt jelent, hiszen vagy segíti a kommunikációt, vagy lehetetleníti.** A szembenézés kritikai küzdelmekben sokkal inkább válik gyülekezetépítő erővé egy stabil hangszínnel rendelkező gyülekezet-

ben, mint egy mindig alakuló atmoszférájú közösségben. A konfrontáció mint összeütközés a gyülekezeti közösség mindennapos tényezője. Nem mindegy ebből a szempontból, hogy *érezhető-e a konfrontáció, feldolgozásra kerül-e, átgondolási folyamatot talál-e és segíti-e az eltérő emberek és vélemények megismerését.*

Az evangéliumok számolnak be arról, hogy Jézus életében a *jeruzsálemi bevonulással* egy rejtett szakaszú konfrontáció átvált egy nyílt konfrontációvá. Ugyanígy a *jeruzsálemi konvent* egy hasonló erejű fordulópont az Apostolok cselekedeteiről szóló könyv gyülekezetépítési tudósításában. Ezek az újszövetségi példák is mutatják azt, hogy mennyire döntő felismerni azt a pontot, ahol a külső konfrontáció átlép a belsőbe. A *gyülekezetbe érkező emberek* állandóan élnek a konfrontáció lehetőségével. Indítóerő is egyben a konfrontálódás lehetősége és alkalmá. A *rendszeres vasárnapi igehirdetés* utáni vágy is egy konfrontálódási alkalom, ahol ütközőpontot talál az emberi élet egy időszakának értékelése és Isten igéjének állandóságban, mégis személyre szólóan történő megszólaltatása. Ezért is fontos kérdés az számunkra, hogy hagy-e konfrontációs lehetőséget az igehirdetés vagy teljesen idomult és csiszolt formában old meg mindent. *Külsőleg ez passzivitásra vagy aktivitásra indító hatásban mutatkozik meg, de belső értelemben üzenet és erőátadás vagy annak nélkülözése.* Így válhat egy istentisztelet az „egyes” emberek közösségében történő konfrontációs alkalommá, ellenkező esetben pedig ez az alapvető lehetőség is hiányzik. De a gyülekezeti alkalmak mindegyike igényt tart erre, hiszen bennük Isten és ember hatalmas konfrontációja testesül meg. Ezért lehetne sokkal bátrabb az istentiszteleteink találkozása az aktuális kérdésekkel, és nem kellene féltelnünk az evangéliumot ettől a konfrontációtól.

Ütközési terület az is, ahogyan az egyes ember a maga *kríziseit* hozza és megpróbálja szembesíteni Isten aktuális üzenetével. A vereséget, kudarcot átélő emberek száma rohamosan emelkedik a környezetünkben. Van-e felkészültségünk arra, hogy a sikertelen élethelyzetű emberek számára megmaradjon a gyülekezet mint élettér? Az eddigi gyülekezettörténet (különösen az utolsó néhány évtizedben) elsősorban az érzéztől anyagi támogatást, munkát, részvételt elváró és igénylő közösségként ismeri a gyülekezetet. A mai kérdés az, hogy egy kibővülő, nagyméretű konfrontációban képes lesz-e a gyülekezet a fordítottját nyújtani. A szociális helyzetben egyre keservesebb tapasztalatokat szerző emberek számára lesz-e a gyülekezetnek ereje és cselekvése? **Teológiai értelemben megtalálja-e a gyülekezeti életforma azt az idő- és tartalom-keretet, amelyben ténylegesen fel tudja fogni a távoliak életterét?** Tud-e úgy megfogalmazni mai kérdéseket és régi alapigazságokat, hogy mindkettőnek konfrontációs indukáló szerepe lehet?

A konfrontáció így a gyülekezeti életmegnyilvánulásnak nem a negatív területe, hanem körülménye, mint emberi adottság, amelyben különböző háttérű és adottságú emberek szembesülnek a gyülekezet valóságával. A gyülekezeti közösség a konfrontáción keresztül ismeri meg mélyebben a tagjait, és ebben a megismerési folyamatban épül közösséggé. A gyülekezeti közösségnek szüksége van erre az állandó konfrontációra, mert így van jelen a szélesebb értelemben vett működési területén.

Az elszigetelődés nemcsak beszűkülést jelent, hanem a missziói, evangélizációs és spirituális erőtlenedést is. A gyülekezetépítés folyamata éppen ebben az állandó konfrontációban való küzdelem területén bontakozik ki.

3. A gyülekezetépítés megvalósulásának módja: a tolerancia (szereptalálás)

Mindarra, amit az előző pontban tárgyaltunk, egy szüntelenül folyó feleletkereséssel reagál az élő gyülekezeti közösség. Hiszen a konfrontáció szavak nélkül is kérdéseket jelent, amelyekre nem kerülheti meg a gyülekezet a válaszadást. De egy felelet még önmagában csak elindulást jelent a megoldás felé vezető úton. Az igazi megoldáshoz többszöri alkalmak egymást erősítő láncolatára van szükség. Ezekben pedig átélte, megtapasztalt hitbéli **éresi folyamat** adja meg igazán a választ. Ez egy hosszú, egész életre szóló program megvalósulása. Ebben az értelemben válik a gyülekezetépítés megvalósulásának módjává a tolerancia.

Az emberekkel történő szüntelen kommunikációs helyzetben a tolerancia

- a közeledés útja
- az összehangolódás módszere
- az együttes cselekvés háttere
- a szavahihetőség (hitelesség) feltétele
- a kivitelezés szükségszerű tényezője

Ez a tolerancia többet jelent annál, amit gyakran egyszerű *türelmeként* gyakorolunk. A türelmes életmegtürelmes nyilváníások kialakítása egy gyülekezetépítő munka nagyon fontos feltétele. Ma különösen is nagy az emberi érzékenység növekedése, a mélyebb ismeretet igénylő közösségi formák krízise is éppen ezen a területen jelentkezik. A másság elviselése még valahogy jelen van a gyülekezeti életben, de a mássággal való kapcsolatfelvétel már nagyon nehéz feladatnak tűnik. Nincs ma alapvetőbb fontosságú képesség a gyülekezeti közösség számára, mint az, hogy minél szélesebb területre kiterjedő toleráns magatartást tanúsítson.

A konfrontációra képes gyülekezeti közösség fel tudja mérni azt, hogy a gyülekezeti munkaágak állandó fejlesztéséhez milyen területek toleráns kezelésére van szükség. Gondolok itt pl. az újonnan jelentkező hittanos gyermekek (6–12 éves kor) szüleire és családjaira. Nem képzelhető el a legtöbb esetben egy gyors beépítés a gyülekezeti közösség aktív magjába, mégis nagyon fontos a fokozatosan épülő és szélesedő kapcsolat ezzel a réteggel. A gyermekekkel előkészített és a szülői réteget is érintő programok kínálnak fel sok új lehetőséget. A toleráns megközelítés már magában hord néhány alapvető ismeretötjegyet:

(a) nem szükségszerű azonnal a hasonlóságunkra formálni az érdeklődőket

(b) a megismertetés előtt ne alkalmazzunk kényszerhelyzeteket (lassú folyamat az egyház tanításának megismerése)

(c) a kellő időben megrajzolt szerep fontos tényező (érezni azt, hogy szükség van rám a gyülekezetben)

A kiscsoportok (bibliaórák, ifjúsági órák, felnőtt alkalmak) is átélte azt a nehézséget, hogy nagyon nehezen képesek új területekre belépni, a missziói lendület erősen hiányzik belőlük. Amikor a konfrontáció

képességét megőrzi egy gyülekezet, akkor kerül a gyülekezetépítés alaphelyzetéhez közelebb. Amikor szűkül a lehetősége, és egyre jobban önmaga körüli kapcsolódásokban él, elveszti a kibontakozás lehetőségét. *Nem a problémamentes gyülekezet képes igazán fejlődni, hanem a problémát felvállaló, a konfliktusokat feltáró közösség mozdul meg igazán.*

Ennek az összefüggésnek van kihatása arra is, hogy milyen minőségben lesz képes a gyülekezet Isten üzenetét a mai embernek tolmácsolni. Szintfenntartás lehetséges a meglévő gyakorlat ismétlésével és újbóli visszatérésével, de **szélesíteni a gyülekezeti hatókört csak ezzel a konfliktusokat is vállaló magatartással lehet.** Nem jó jelek azok, amelyek ma azt mutatják, hogy a történelmi egyházak gyülekezetei egy befelé forduló és önmaguk fennmaradásáért küzdő életformát gyakorolnak. A gyülekezetépítésnek szükségszerű követelménye az, hogy a gyülekezet a legszélesebb területen megőrizze, illetve megteremtse a nyitottságot. Az aktív gyülekezeti tagok, egyháztagok, keresők, érdeklődők, a társadalmi teljes spektrum koncentrikus köreiben minél tágabb térre tud kimozdulni a gyülekezet, annál inkább lesz lehetősége építésre, szolgálatra. Enélkül az igény nélkül csak egy rendkívül szűk területen való *stagnálás* vagy épp *visszafejlődés* lehet csupán a gyülekezet szolgálata. A konfrontáció növekedése semmiképpen sem válik félelemnövelő erővé a gyülekezetben, hanem sokkal inkább serkenti a gyülekezetépítést.

A legnagyobb konfrontáció átélésének példája az *ApCsel gyülekezeteinek világa*. Mégis éppen itt zajlott rohamos ütemben a *gyülekezetnövekedés*. Nem egyszerűen a számokra gondolok, hanem arra a belső éresre, amit a tudósítások hírül adnak. **A gyülekezetépítés nem egyszerűen számszerű növekedést jelent, hanem azt a belső mozgást is, amely jelzi a külvilág számára is az életképességet, a működőképes állapotot.** Ebben az értelemben jelentkezik az első gyülekezetek fejlődéséért vívott küzdelemben is az a mód, ahogyan a „némelek, akik Judeából jöttek le” típusú keresztyéneket (ApCsel 15,1 kk) próbálják határozottan, de toleráns módon kezelni. A pogányokból lett keresztyének és a zsidókból lett keresztyének közötti feszültség alakulása klasszikus tájékozódási terület számunkra a konfrontáció és tolerancia összefüggésében. Nagyon aktuális Péter mondata (Apcsel 15,1): „Most tehát miért kísértitek az Istent, hogy olyan igát tegyetek a tanítványok nyakába, amelyet sem atyáink, sem mi nem tudunk elhordozni?” A konfrontáló kijelentést követi a tolerancia üzenete: „Sőt inkább hisszük, hogy mi is éppen úgy az Úr Jézus kegyelme által üdvözülünk, mint azok.” (ApCsel 15,11) Ilyen és ehhez hasonló jeleneteket sorozatosan találunk az első gyülekezetek életében. Ugyanakkor feltűnik az is, hogy a *tekintély* (vezetők, apostolok, egyes személyek) döntő szerepet játszott. Ezért kell kiemelnünk azt, hogy a helyes *gyülekezetvezetési stílus* sem lehet más, mint a toleráns karakter. **A tekintély és a tolerancia nem zárják ki egymást. A toleráns vezetési stílus képes csak új területeket nyitni és új munkatársakat indítani a mai gyülekezeti közösségekben is.**

Kitéréskeppen kell megemlítenünk egy jelenséget. Ma sok gyülekezet élete szenved attól, hogy lelkész vagy

felügyelő a kudarckokat türelmetlenséggel álcázza s egyfajta toleranciahiányban bűjtatja el. Eltérő kegyességi típusoknál más-más módon jelentkezik ez a reakció, általa azonban a gyülekezet egésze a gyülekezetépítéshez szükséges bátorságot és kezdeményzőkészséget elveszti az erősen ránehezedő vezetői nyomás miatt. Ennek következményeképpen egyes csoportok inaktívvá válnak a gyülekezeten belül. A fordított út is létezik, amikor egy olyan csoport vagy személy lép túl a keretein, aki és amely képes az egész gyülekezetet nyomás alatt tartani (beleértve a lelkeszt is). Mindkét esetben csak akkor lesz kiút, ha a konfrontációs szakaszokat szüntelenül követi a toleráns szakasz.

A gyülekezeti munkák folyamatában szüntelenül jelentkezik ezen szakaszok váltakozása. Akkor egészséges egy gyülekezeti szolgálat, ha erre lehetőséget nyújt. Szükségszerű a tolerancia gyakorlása, mert nélküle beépülés helyett elszakadás, elmélyülés helyett felszínes kapcsolat valósul meg. Hirtelen reakciók a világi környezetben ritkán találkoznak kitartó toleráns befogadótérrel, de éppen ez lehet az egyházas légkör egyik alapvető jellemzője, hogy a legváratlanabb helyzetben is befogadó alpmagatartást tanúsít. Ez nemcsak vonzóvá teheti az egyházi területet, hanem akceptálhatóvá is.

A legnehezebb kérdések közé tartozik ma a gyülekezetépítés hazai gyakorlatában, hogy létezik ma Magyarországon egy *rejtett szembenállás a keresztyénséggel*, mely inkább ellenállásként mutatkozik. A gyakorlatban ez az a réteg, amely nem mond nemet, de nem is hajlandó aktívabbá válni. Gyülekezeti vizsgálódásaim során azt éreztem problémának, hogy nem fejlődött ki ennek a rétegnek egy korszerű egyházi megközelítése, inkább csak az elmarasztalás hangzik a közömbösek irányában. Nem jutott el gyülekezeti szintig a keresztyén hit érett konfrontációja és toleranciája.

Adósok a teológusok a gyakorlati gyülekezeti életnek sok alapvető kérdés feltárásával. Minimális ismeretekkel rendelkeznek a gyülekezetek tagjai az egyház tanításáról mai kérdésekkel kapcsolatban ugyanúgy, mint régebbi, az egyháztörténelem aktualizálható rétegeivel kapcsolatban. *Az ismeret feltárása és átadása nehézkes. Leegyszerűsítő eljárások pedig nagyon könnyen betörnek erre a helyre, és így nem a gyülekezeti kommunikáció dolgozik, hanem valami, ami tőle idegen. Nagyon nagy veszteség az, hogy az általános ismeretátadás nem folyamatos a gyülekezetekben. Különösen nagy kár, hogy egy meghatározott életkor (30–50 évesek) számára alig kínál fel lehetőséget egy átlagos gyülekezet.* Fordított értelemben is tolerancia kérdése ez a korosztály, mert minőségileg megfelelő megközelítésre rendkívüli módon befogadóképes. Itt jelentkezik a gyülekezeti életnek az a negatívuma, hogy a **felsorakoztató karakter helyett megelégszik a kiszolgáló karakterrel.** Meg kell jegyeznünk, hogy az említett réteg természetesen a pluralizmus szabályai szerint lesz elfogadó réteggé. A sokszínűség alapfeltételét mindenképpen igényli. Rá kellene ébredni arra, hogy nem lesz kevésbé hatékony az evangélium hirdetése és a szentségek kiszolgáltatása, ha a döntő alapkérdések egyöntetűségén túl megjelennek a másodlagos színgazdagság jelei a gyülekezetekben. **Az elszíntelenedés vagy az egy színre váltás mindig a passzivitás irányába mozdítja ki a gyülekezeti életet.**

Azért is fontos egy-egy réteg vizsgálata, mert a gyülekezetépítés alaphelyzete mindig az önvizsgálati szakasz. Nem kellemes egy gyülekezeti közösség számára sem a külső körről érkező kritikai vizsgálat, de elkerülhetetlenül fontos tényező mégis. Úgy érzem, hogy a sok érzelmi vihart kiváltó vizsgálatok közül ma legjobban az hiányzik a gyülekezetekből, amely

(a) ténylegesen feltárja a gyülekezet mai helyzetét (napi jelentés)

(b) hitelesen áttekinti egy adott gyülekezeti közösség problémáit személyi összetétel, szerepek elosztása, új szolgálati lehetőségek tekintetében

(c) tanácsot, konkrét segítséget kínál fel a megújuló program tekintetében.

Ennek a megoldási kísérletnek lényege az, hogy nem egy egyházi hierarchia fokozatáról történik a megvizsgálás és tanácsolás, hanem egy másik, hasonló szinten lévő lelkész vagy laikus *partneri helyzetéből*. Ez nem egyszeri alkalmat jelent, hanem legalább egy negyedéves időtartamot, amelyben a gyülekezet különböző szintű rétegeivel is kiépül a „supervisor” kapcsolata. Ez a megfigyelési szakasz olyan felgyűlést is jelenthet a gyülekezeti lelkész és munkatársai számára, amelyben különböző elhatározások és új ötletek, vállalások is születhetnek. A döntő momentum itt is az, hogy egy *személyes konfrontáció emel ki a megfáradás, megszokottság monoton világából*. Ez az eljárás a gyülekezetmegújulási mozgalom német területen érvényesülő evangéliumi szárnyának módszere, de alkalmazhatósága bebizonyosodott. A nehéz kérdések feltárása ad őszinte lehetőséget, ugyanakkor megőrzi azt a diszkrét formát, amely módot nyújt a javításra és az újulásra. Ahhoz azonban, hogy ez a módszer egyáltalán elképzelhető legyen, alapvetően **csökkenteni kellene a magyar gyülekezetek és lelkészek gondolkodásában és érzésében uralkodó érzékenységet!**

Nem elég belátni azt, hogy a történelmi egyházak egy-egy gyülekezete vagy egésze nem aktivizálható oly mértékben, mint az új vallási közösségeké. Szükség van arra az elszántságra, hogy Isten Szentlelkének munkájában bízva mégis minden lehetőséget megragadva kell a mai emberhez közeledni, őt megszólítani és aktivizálni. Ez a gyülekezetek többségében semmiképpen sem gyors folyamat, nem is látványos fordulat, hanem egy lassú, küzdelmes szakasz, melyben sok alázatra, tapintatra, megértésre és egymás imádságban történő felvállalására van szükség. Csak az alázatosan gondolkodó lelkész és a valóságban is felelősséget vállaló gyülekezet coram Deo helyzete a járható út. Az elmúlt évek eseményei mutatják, hogy egy változás milyen hirtelen érhet el egy egész nemzedéket. A keresztyén gyülekezet stílusa, munkamódszere és életet jelentő tartalma igényli az eddiginél sokkal mélyebb és elszántabb szolgálatvállalást. De a gyülekezetépítésnél sohasem szabad elfelejteni azt, hogy a sok gyarlóság és mulasztás ellenére Isten mindaddig adta a cselekvés lehetőségét az egyház népe számára. Ha ez bennünk valóban **hálaadó karakterrel indított megújulási lépésekhez** vezet, akkor bontakozhat ki a gyülekezetépítés a posztmodern társadalomban. A gyülekezetépítés nem jelenthet tehát azonnali és gyors átrendezést egy gyülekezeti közösség életében, hanem annak a komolyanvételét teremti meg, hogy csak a szüntelen

megújuló közösség, az igazán **cselekvő és bizonyágtévő gyülekezet** a hiteles életforma. Nem egyszerű elszakadni a görcsös félelemektől és a jól begyakorolt, biztonságosnak hitt életforma nyugalmatól, mégis erre van szükségünk. Jézus tanítványai számára a követés erejüket meghaladóan nehéz pályát jelentett, nem valami hamis, biztonságos nyugalmat. A konfrontáció kimozdít, a tolerancia viszont kapcsolatban tart. A gyülekezet-építés pedig ott zajlik, ahol a kimozdulás ugyanúgy, mint a kapcsolatépítés fontos szerepet kap.

4. A konfrontáció és a tolerancia állandó jelenléte (Az érdeklődés fennmaradása)

A kettő kölcsönös hatásában él a mindennapi gyülekezet. Állandóan jelentkező kihívások és az ezekre történő reagálások világa a gyülekezeti élet gyakorlati területe. Az állandóságuk miatt meg kell kérdeznünk, hogyan viszonyuljon hozzájuk a gyülekezet. Addig él igazán egy esemény, amíg az érdeklődés középpontjában foglal helyet. Ez igaz a mi küldetésünkre is és a gyülekezet szolgálatára is. Hatékonyságról, eredményességről csak akkor beszélhetünk, ha nem lankadó, hanem növekvő érdeklődés vesz körül minket. A mai gyülekezetűjüléseket leginkább gátló hatás éppen ez a *környezeti érdeklenség*. A konfrontációra való készség mindig magában foglalja a környezeti érdeklődés növekedését. Megváltozott környezetünk egyik döntő ismertetőjegye az, hogy a mai ember gondolkodását, érzelmeit ütköztetni akarja a különböző vallási nézetekkel és szokásokkal. Ezen az alapon növekedett a világvallások iránti érdeklődés is. **Ha a keresztyén gyülekezet nem képes egy fokozottabb ütközőkészség felvállalására, akkor egyértelműen recessziós szakasz a helyzete.**

Évtizedek óta megfigyelhetjük, hogy a keresztyén gyülekezetek által elhanyagolt területekre, az ún. hiányterületekre azonnal belép egy *új vallási irányzat*. Amikor ma sokat foglalkozunk az új vallási irányzatok és csoportok működésének elméleti kérdésével, jó lenne észrevenni és valóban komolyan venni ezt a tényt is. Az egyoldalú racionalizálódási mozgás kiváltotta a spirituális fejlődést egyházon belül, de azon kívül is. A túlzott központosítás és hierarchikus formákra való törekvés növelte a szabadabb kötődésű és leegyszerűsített szervezetű, új közösségeket. Féltő, hogy ma az emberek gyakorlati hétköznapi életétől eltávolodó történelmi egyházi szolgálat ad látványos sikereket az emberek széles rétegeit felvállaló új vallásos csoportoknak.

Ugyanilyen veszély az, hogy a közelmúlt személyes kötődésekre is nagy hangsúlyt fektető gyakorlatát kezdi felváltani egy *elszemélytelenedési folyamat* az egyházakban. Ennek a terhéttől sokat szenvednek a nyugat-európai gyülekezetek. De már az utolsó három-négy év itthoni eseményei is (intézmény, gazdaság és társadalmi szerepvállalás előtérbe kerülése) éreztetnek egy elszemélytelenedési irányt. Ebben az összefüggésben is fontos lenne a konfrontáció és tolerancia együttes alkalmazása.

Kissé kiélezett és erőltetett szembeállítás, mégis megemlíteném az *iskolai lelkipozítás és a gyülekezeti gyermek- és ifjúsági munka* kérdését. Észre kellene vennünk, hogy nem mehet tovább az elszemélytelenedés és az intézményiesítés gyülekezetet veszélyeztető iránya. Sok

gyülekezetből hallottam személyesen is a panaszt: mióta egyházi iskolába járnak a gyermekek és az ifjúság, kevésbé jelennek meg a gyülekezeti életben.

A konfrontáció és tolerancia állandó jelenléte igazából a személyes síkon kezdődik el a gyülekezeti közösség életében is. Innen nő fel a nagyobb összefüggések irányába. **Amikor a személyes konfrontáció lehetősége csökken és a személyes tolerancia gyakorlásának alkalmá apad, a gyülekezeti élet egyik fontos pillére kerül veszélybe.** Ez pedig nem más, mint az az atmoszféra, amely képes új tagokat vonzani és régieket megtartani. Ebben az állapotban születnek meg az ismerős ítéletek a gyülekezeti életben: van gyülekezeti életünk, de csak átlagos, szürke, megszokott. Amikor a meghökkenés és a meglepetés ízét elveszti a gyülekezeti élet, akkor már veszélyhelyzetben van a gyülekezetépítés folyamata. Ennek nincs más ellenszere, mint a **változó elemek gyakoribb felhasználása** (személyi és tárgyi egyaránt) és a gyülekezetért végzett imádkozó és missziói felelősség széles körre történő kiterjesztése. Az igazán épülő gyülekezet már az egészen új gyülekezeti tagnak is képes konkrét, személyre szóló megbízást és szerepet adni. Ezzel a képességével tudja őt a gyülekezet beállítani a konfrontáció és tolerancia nagy összefüggésébe.

5. Nyitottsággal a holnap gyülekezetéért

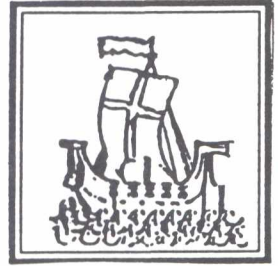
Alapvető tételle válik témánk összefüggésében, hogy rá kell döbenten az *egyházhoz tartozó, közeledő vagy érdeklődő embereket: életmentő és így életcélteremtő ajándék Isten népének gyülekezeti élete*, mégpedig egy olyan környezetben, amelyet így mutat be Franz Rodé: „Nem maradt meg más a mai embernek, mint a tönkrement, szétforgácsolódott, cinikus emberi szubjektum, amely képtelen arra, hogy ember legyen.” (Vigilia 1993. 6. sz. 412. old.) A továbbiakban kifejti, hogy a posztmodern kor emberének nincs más célja, boldogsága, mint testi és lelki igényeinek közvetlen kielégítése. A posztmodern ember boldogtalanságának jelei pedig már nagyon hangosak. Ezek a következők:

- képtelen az élet továbbadására
- fiatalok gyakori öngyilkossága
- az erőszak rohamos terjedése
- kábítószerfogyasztás.

Ebben a szituációban kell a gyülekezetépítést szolgálnunk. Itt, ahol elveszítette az ember a jövőjébe vetett örömét, és csak a szürke jelennek él. Ez az életszemlélet pedig már ijesztően mélyre került a mai magyar emberben. A keresztyéniség számára így nem is lehet kétséges, hogy építő jelenléte csak akkor lesz, ha **nyitottá válik és nyitottá képes tenni a mai embert**. A nyitottá válás feltétele a konfrontáció és a tolerancia, a menekülés és az intolerancia legyőzésére.

A gyülekezetépítés ebben a nagyobb összefüggésben már jóval több, mint egy egyszerű gyakorlati eljárás. Így növekedik az emberi szabadság és isteni ígéret aktualizálódásának keretében. Az egészséges gyülekezetépítés arra a pozitív interferenciára törekszik, ahol a konfrontációval és a toleranciával egyértelműen erősíti, nem gyengíti az emberi közösséget a végtelen és elképzelhetetlen Isten megismerésében.

KITEKINTÉS AZ ÖKUMENÉ VILÁGÁBA



EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

1994 március

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

A keresztyén világ egyik fontos ökumenikus eseménye minden év tavaszán a *Nők Világimanapja*. Eredete a múlt századra nyúlik vissza (USA, 1871). Az Egyházak Világtanácsa indítására 1949 óta a keresztyén nők az egész világon együtt imádkoznak ezen a napon, közös istentiszteleti renddel és előre meghatározott tárgyú imádságokkal. A közös liturgia előkészítését egy nemzetközi bizottság kijelölése alapján minden évben a világ más-más országának keresztyén asszonyai végzik. Erre az évre a bizottság döntése alapján a palesztin keresztyén nők kaptak megbízást az előkészítésre.

Az idejű ökumenikus imanapot március 4-én 170 ország keresztyén asszonyai ünnepelték együtt. A világ egyes egyházaiban azonban ezúttal *heves viták* előzték meg az előkészületeket. A palesztin nők előkészítő bizottsága ugyanis a kiválasztott bibliai szöveggel, Jézus szenvedéstörténetével, összefüggésben a világ e részének mai szenvedéstörténetére utalt, egyes vélemények szerint nyilvánvaló módon a palesztinok elnyomására és üldöztetésére Izrael államban. Voltak, akik élesen bíralták az „egyoldalú kritikát a palesztin-zsidó vi-

Egyháztörténelmi, ökumenikus jelentőségű esemény volt az első női lelkészek fölszentelése Nagybritannia anglikán egyházában. Bár az anglikán klérus részéről számos ellenfele volt, a végső döntést mégis a papság és a hívek nagy többsége támogatta a történelmi tradíciójú egyházban. Canterbury ezzel a lépéssel jelentősen közeledett a reformáció egyházaihoz.

A véres hebroni merénylet természetesen Európa egyházaiban és az egyházi világszervezetekben is nagy megdöbbenést keltett. Az egyházakban a közelkeleti békés tárgyalások folytatásáért imádkoznak.

Európa egyházaiban jelentős visszhangot kelt az európai egység ügye, az egyházak szerepe ebben a történelmi folyamatban. A Balkán-régióban és Európán kívül a legtöbb média-hír a keresztyén egyházak béketeremtő és karitatív tevékenységével foglalkozik.

A legfontosabb hír azonban ezekben a hetekben is Krisztus feltámadásának jó híre, a húsvéti evangélium, békétlen, reménytelen világunkban.

(A híranyag lezárása: 1994. március 31.)

tában. Mások ugyanilyen határozottan védelmükbe vették a palesztin nők jogát, hogy súlyos helyzetükben kérjék a világ keresztyén asszonyainak értük mondott imádságait. Német teológusok, egyházi vezetők és női szervezetek az egyoldalú ítékezés elkerülésére hívtak fel a világimanap előtt; másfelől alternatív szövegű imádságok használatát javasolták a vitatott imaszövegekkel kapcsolatban.

A viták ellenére egyedül Németországban 1,3 millió imanapi liturgiaszöveg került használatba, és az egész világon sokmillió keresztyén nő könyörgött mind a palesztinok, mind a zsidók jövőjéért, a békés és igazságos megoldásért a Közel-Keleten és a hebroni esztelen vérengzés áldozataiért Izraelben.

epd-ev inf

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

Június 18. és 20. között rendezi meg a Világszövetség Genfben a *114 tagegyház vezetőinek – ebben a formában első – világtalálkozóját*. Minden tagegyházból egy-egy vezető vesz részt a tanácskozáson, ezenkívül a LVSZ Tanács 48 tagja, számos tanácsadó, megfigyelő más egyházakból és vendégek is. Jelen lesz a világ első három evangélikus püspökője is: Németországból, Amerikából és Norvégiából. A rendkívüli találkozó feladata az lesz, hogy az 1997-es evangélikus jubileumi világgvűlés (Hong Kong) teológiai előkészítésére megvitassa az „*egyházközösség*” (*koinonia*) alapvető és gyakorlati kérdéseit, konkrét föladatait a mai világban. Eddig száz evan-

gélikus egyház fogadta el az LVSZ meghívását a világ minden részéből.

Ezt az egyházvezetői világtalálkozót követi majd június 21. és 29. között a *Világszövetség Tanácsának évi ülése*. Ennek talán a legnagyobb érdeklődéssel várt eseménye lesz *Gunnar Stålsett* főtítkárnak ünnepélyes elbúcsúztatása és az *LVSZ új főtítkárnak* megválasztása.

Iwi de

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

Ijesztő adatok tanúskodnak arról a súlyos és veszélyes krízisről, amely Kelet-Európa országait sújtja: 25 millió otthonából elűzött és menekült a felbomlott Szovjetunió utódállamaiban és 4 millió otthonátlan és menekült a volt Jugoszlávia utódállamaiból. Ez a mai tragikus helyzet Európa keleti felében nemcsak az államokat foglalkoztatja, hanem az egyházak lelkiismeretére is ránehezedik, aktív segítségüket követeli – állapítja meg az *Európai Egyházak Munkabizottsága a Menekültekért*.

Az Egyházak Világtanácsának és az Európai Egyházak Konferenciájának ez a közös munkabizottsága legutóbb március elején, Genfben tekintette át legsürgetőbb mai feladatait. A menekülők lelki-

gondozása és az anyagi segélynyújtás mellett egyik legsürgetőbb tennivalójának tekinti az európai egyházak mozgósítását nemcsak közös segélyakciókra, a nemzetközi segélyszervezetek támogatására (UNCHR), hanem az államok, a kormányok lelkiismeretének állandó ébrentartására is a sokmillió menekült befogadása és jogai védelme érdekében.

cec news

*

„A keresztyén hit és az emberi ellenségeskedés” – ezzel a témával kívánják megtartani júniusban háromnapos közös tanácskozásukat a volt Szovjetunió utódállamaiban élő ortodox, protestáns és római katolikus egyházak Moszkvában. Összehívását támogatják: az Egyházak Világtanácsa, a római katolikus Püspökkari Konferenciák Európai Tanácsa, az Európai Egyházak Konferenciája és az Amerikai Egyházak Nemzeti Tanácsa.

A nagyméretű ökumenikus tanácskozás előkészítő bizottsága februárban elkészítette a találkozó programját. A témák között szerepelnek: az egyházak szerepe a belső és külső konfliktusok megoldásában, a keresztyén hit és a nemzeti identitás, a hit és az etnikai, vallási és kulturális ellentétek, stb.

Részt vett az előkészítő bizottság ülésén Jean Fischer EEK-főtitkár is, aki ezt követően látogatást tett a Független Államok Községe ortodox, baptista és metodista egyházainak központjaiban és kormányainál.

cec news

VATIKÁN

II. János Pál pápa március elsején újabb nemzetközi tudományos testület alapító okmányát írta alá,

melynek feladata az élet fejlődésének kutatása és az élet védelme lesz. Az új „Akadémia az Életért” Angelini kardinális nyilatkozata szerint az élet szentségének védelmét és a testi-szellemi egészség biztosítását van hivatva szolgálni, szembefordulva elterjedt, számos mai irányzattal, amelyek inkább a „halál kultúráját” terjesztik a világban.

epd-ev inf

NÉMETORSZÁG

A Német Egyesült Evangélikus Egyház (VELKD) külön nyilatkozatban üdvözölte a három szín-evangélikus északi ország – Finnország, Norvégia és Svédország – felvételét az Európai Unió tagjai közé. Ezzel a reformáció egyházainak súlya és felelőssége jelentősen növekszik az Európai Unió ökumenikus közösségében. Ugyancsak köszöntötte Ausztria felvételét is az EU tagjai közé.

epd-ev inf

*

Európa reformációi egyházainak az eddiginél szorosabb együttműködését javasolja az Evangélikus Szövetség (Bensheim) nyilatkozata. A lutheri és kálvini reformáció egyházainak a jövőben szorosabb együttműködésre kellene lépniük az anglikán, metodista és baptista egyházakkal a Leuenergi Konkordia (1975) alapján és közösen kellene megszólalniuk az egyesülés útjára lépett Európa mai egyházi, társadalmi és politikai kérdéseiben is – állapítja meg a nyilatkozat. Ez azonban semmi esetre sem jelenthet eltávolodást az Európai Egyházak vagy az Egyházak Világtanácsa szélesebb, átfogó ökumenikus közösségétől.

epd-ev inf

*

Február végén, Berlinben tartott ünnepi istentisztelettel nyitotta meg a Németországi Protestáns Egyház (EKD) széleskörű egyházi segélyakcióját Kelet-Európa országainak és egyházainak segítése érdekében. „Reménység Kelet-Európának” – ez az új egyházi segélyprogram neve, amelyet valamennyi német protestáns tartományi egyház és szabadegyház közösen indított el. Klaus Engelhardt püspök, az EKD Tanács elnöke, a kommunista utáni katasztrófális erkölcsi, gazdasági és társadalmi problémákról szolt ezekben az országokban. Felhívta a német és nyugati egyházakat a széleskörű diakóniai, szociális programok támogatására Európa keleti felében.

epd-ev inf

*

A Württembergi Evangélikus Tartományi Egyház (2,4 millió hívő, központja Stuttgart) március elején egyhangú döntéssel Eberhardt Renz stuttgarti egyházfőtanácsost választotta meg a nyugalomba vonult Theo Sorg püspök utódjául. Az 58 éves új püspök megválasztását 16 sikertelen, megelőző zsinati választási kísérlet után a 17. menetben a többi jelölt visszalépése után érték el. Renz püspök – gyülekezeti szolgálatok mellett – főleg a külmiszió területén végzett ökumenikus vonatkozású szolgálatot. Hosszabb időt töltött Indiában, majd Kamerunban, és Afrika-referense volt a Bázeli Misszióknak is. Beiktatása április közepén lesz Stuttgartban.

epd-ev inf

NAGYBRITANNIA

Két évtizedes belső vita és az 1992 őszi zsinati sza-

vazás után a brit Parlament jóváhagyta a nők lelkésszé szenteléséről szóló törvényjavaslatot. Február 22-én pedig az Episzkopális Egyház londoni egyetemes zsinati ülése törvényerőre emelte – túlnyomó nagy többséggel – a nők lelkésszé szentelése bevezetését Nagybritannia Anglikán Egyházában (más kontinenseken már előzőleg is volt női lelkészi ordináció egyes anglikán egyházakban). A tradícionális irányzat kevésszámú ellenszavazatával szemben a nők papsága így általánosan elfogadott, kanonikus joggá vált az anglikán egyház egész területén.

Az első lelkész nők ordinációjának történelmi eseménye március 12-én történt Nagybritanniában, Bristolban. Rogerson püspök egyszerre 32 lelkész nőt szentelt föl a papi szolgálatra, akik már évek óta diakónusi fokozatot nyertek el az anglikán egyházban. Susan Shipp lelkész nő volt az első, aki a szigetország történetében először szolgáltatta ki az úrvacsora szentségét az anglikán katedrálisban. A történelmi eseményt élőben közvetítette a BBC-televízió.

A legközelebbi fél év során 1300 lelkész nő felszentelését várják Nagybritannia 42 anglikán egyházkeletében.

Számos egyházi világszervezet – köztük az Egyházak Világtanácsa és a Lutheránus Világszövetség – nyilatkozatban üdvözölte az anglikán egyház ökumenikus fontosságú döntését. Ugyanakkor a női ordinációt ellenzők táborában is kifejezte ellenvéleményét. Nagybritannia 11 ezer anglikán lelkésze közül a hírek szerint 7 püspök és mintegy 200 lelkész szándékozik áttérni a római katolikus egyházba a döntés miatt. Ugyanakkor a nők ordinációját ellen-

zők megalakították a „lelkiismeret szövetségét”.

epd-ev inf

SVÉDORSZÁG

A skandináv evangélikus egyházak február közepén 37 egyházi vezető részvételével fontos teológiai konferenciát tartottak a svédországi Sigtunában. A központi téma ez volt: „A püspöki-hivatal az északi egyházakban, ökumenikus perspektívában”. A konferencián dán, finn, norvég és svéd, valamint izlandi előadók számoltak be a püspöki-hivatal teológiai értelmezéséről és gyakorlásáról saját egyházaikban, valamint erre vonatkozó dialógusokról az anglikán és a római katolikus egyházakkal. A sigtunai egyházi találkozón a Lutheránus Világszövetség képviselői mellett részt vettek az északi római katolikus, anglikán, baptista és metodista egyházak küldöttei is.

Az észak-európai teológiai tanácskozás jelentőségét növeli, hogy a skandináv és baltikumi evangélikus egyházak képviselői nemrég írták alá Nagybritannia és Írország anglikán egyházának delegátusaival azt a „Porvooi Nyilatkozatot”, amelyben kölcsönösen elismerik egymás egyházi hivatalát, lelkesi ordinációjának érvényességét, valamint a püspöki hivatal apostoli gyökereit és kontinuitását mind az evangélikus, mind az anglikán egyházban (vö. Lelkipásztor 94/2. sz. 51. lp).

lwi d

OLASZORSZÁG

Olaszország protestáns egyházai közösen tiltakoztak a kormánynál az ellen az ország zsidó hitközösségét sértő intézkedés ellen, hogy a parlamenti választások kezdetét március 27-

re, a zsidók páskaünnepére napjára tüzték ki. Az Olaszországi Protestáns Egyházszövetség elnöke a miniszterelnökhöz írt levelében megbotránkozását fejezte ki amiatt, hogy ezzel „egy vallási közösség tagjait arra kényszerítik, hogy választaniuk kelljen vallási meggyőződésük és állampolgári joguk között”.

lwi d

*

Megjelentek Itáliában az első „elektronikus rózsafüzérek”. Ezek a római katolikus hívőknek gombnyomásra digitális kijelzést adnak a Miatyánk- és Üdvözlégy Mária-imádságok sorrendjéről és számáról a rózsafüzér használata közben. A hagyományos rózsafüzér a 13. század óta van használatban a római katolikus egyházban.

epd-ev inf

OROSZORSZÁG

II. Alexy ortodox pátriárka és Pavel Gracsov orosz hadügyminiszter március elején megegyeztek a katonai lelkigondozás bevezetéséről az orosz hadseregben. Gracsov miniszter újságírók előtt úgy nyilatkozott, hogy a hívő katonák lelkigondozásáról és a lelkészeknek a hadseregben végzendő szabad szolgálatáról az orosz hadseregben is gondoskodni kell. Mert „a katonák lelki gondozása és nevelése még soha nem volt olyan fontos mint a mai időkben.”

epd-ev inf

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

A „dávidiak” szektájának tragikus végű ügye továbbra is foglalkoztatja az Egyesült Államok közvéleményét. Egy texasi esküdt-szék február végén ítélezett a szekta tizenegy életben maradt tagja fölött. Azzal vádolták őket, hogy

tavaly februárban a központjukat megostromló rendőrök közül négyet megölték. A bíróság a vártnál enyhébb ítéletet hozott. Őt vádlottat bűnösnek találtak a rendőr-gyilkosságban, négyet felmentettek, két vádlottat pedig csak tiltott fegyverviselésben marasztaltak el. Az öt elítélte tíz évig terjedhető börtönbüntetés vár.

Mint ismeretes, egy évvel ezelőtt Waco városában 80 szekta-tag halt meg Koresch szektavezérrel együtt, központjuk második megostromlása közben, a felgyújtott szekta-központ épületeiben.

epd-ev inf

IZRAEL ÁLLAM

A hebroni imádkozó mohamedán tömegben, a történelmi mecsetben elkövetett kegyetlen mészárlást az egyházi világszervezetek – köztük a Lutheránus Világszövetség is – minél előre megfontolt, visszataszító gyilkosságot ítélték el. Ugyanakkor felhívtak a béketárgyalások folytatására is.

Az LVSZ hírszolgálatára szerint a hebroni szörnyű mészárlás áldozatainak, sebesültjeinek egy jelentős részét a Világszövetség jeruzsálemi Augusztá Viktória Kórházában részesítették orvosi ápolásban. Ez a jeruzsálemi evangélikus kórház az Izrael államban, a megszállt területeken élő palesztin lakosság gondozókórháza. Az elmúlt év során is több mint 10 ezer fekvőbeteg és több mint 40 ezer ambuláns beteget részesítettek itt orvosi ellátásban a palesztin lakosságból.

lwi de-epd ev inf

ETIÓPIA

Addis Abebaban bejelentették, hogy több mint ezer más vádlottal együtt

ebben az évben bíróság elé kerülnek Gudina Tumsa, a Mekane Yesous Evangélikus Egyház főtitkára gyilkosai.

Az ismert etióp egyházi vezető, amíg élt, az egyház és állam szétválasztásáért, a törzsi kisebbségek egyenjogúságáért és a szegény parasztság földhöz juttatásáért küzdött. A marxista diktátor, Hailé Mengisztu hatalomra jutása után a főtitkár élesen tiltakozott az egyházak üldözése és templomok bezárása ellen. A titkosrendőrség 1979-ben elfogta és többé senki sem hallott róla. A nemzetközi egyházi szervezetek hiába tiltakoztak az etióp kormánynál hosszú éveken át. A megfojtott Gudina Tumsa holttestét 1992-ben, Hailé Mengisztu bukása után, egy titkos fővárosi börtön kertjében elásva találták meg.

lwi de

EL SALVADOR

A sokéves polgárháború által sújtott középamerikai államban március végén elnök- és képviselőválasztásokat tartottak, 40 tagú nemzetközi ökumenikus megfigyelőbizottság felügyelete alatt. A választások incidensek és rendezettség nélkül mentek végbe. A parlamenti választásokon a legtöbb szavazatot a jobboldali Nemzeti Köztársasági Szövetség jelöltjei szerezték meg (49,3 százalék). Az elnökválasztásnál második forduló szükséges a jobboldali és a baloldali koalíció között, mivel egyik jelölt sem kapta meg a szükséges többséget.

Medardo Gomez salvadori evangélikus püspököt és két lelkészét a kormányzat pénzbüntetésre ítélte, mivel részt vettek a Nemzeti Felszabadítási Front egyik tiltakozó demonstrációján a „halálbrigádok” tevékenysége ellen. Az LVSZ

főtitkára és 7 protestáns német egyházi vezető tiltakoztak a salvadori kormánytól és az Egyesült Nemzetektől az ítélet miatt.

Iwi de

HÍREK A TEOLÓGIA VILÁGÁBÓL

Csaknem fél évszázaddal ezelőtt a *judeai sivatagban talált, kétezer éves és még régebbi papirusztekercsek világra szóló szenzációt jelentettek az Ószövetség legrégebbi kéziratjai és Jézus kora, az akkori zsidó vallási irányzatok, mélyreható megismerése, ezzel az újszövetségi iratok jobb megértése vonatkozásában.*

A felfedezés utáni első évtizedek csak kevesek számára érthető tudományos szövegkiadványai, majd az ezt követő, szenzáció-hajhász áltudományos kiadványok után most már sorra jelennek meg olyan tudományos munkák, amelyek „világra szóló szenzációkat” ugyan nem, de megbízható, tudományosan megalapozott új ismereteket közölnek a talált, legősibb ószövetségi szövegekről és az esszénus zsidó szekta iratairól. A *Qumrán-tekercsek valóban új fényt vetnek az „intertestamentáris”, tehát az ószövetségi és újszövetségi szent iratok közötti, korra, Jézus*

korának zsidó vallási irányzataira s ezzel az Újszövetség korának, iratainak teljesebb megértésére, anélkül azonban, hogy valami forradalmian újat közölne Jézusról és az őskereszténységről.

Aki a legújabb tudományos eredményeket kívánja megismerni a Qumrán-iratok kutatásában, annak két újabb munkát ajánlunk, egy protestáns és egy római katolikus szerzőtől. *M. Krupp: Qumran-Texte zum Streit um Jesus und das Urchristentum – Qumrán-szövegek a Jézus és az őskereszténység körüli vitában.* (Gütersloh, 1993. 144 lap.) És: *H. Stege-*

mann: Die Essener, Qumran, Johannes der Täufer und Jesus – Az esszénusok, Qumrán, Keresztelő János és Jézus. Herder Verlag, Freiburg – Basel – Wien. 1993. 382 lap.

D. dr. Nagy Gyula

IN MEMORIAM

Lapzáratkor érkezett Genfből a szomorú hír, hogy *D. dr. Glen Garfield Williams*, az Európai Egyházak Konferenciájának alapító-főtitkára és egyházunk tiszteletbeli teológiai doktora, március 28-án Genfben meghalt. Életéről és szolgálatáról lapunk következő számában emlékezünk meg.

(Szerkesztő)

Szegénység, gazdagság, gazdálkodás

Égész héten résztvettem idén is a Pax Romana ezévi kongresszusán. Evangélikus értelmiségűeknek is tanulságos élményt jelenthet. (H. K.)

*

Április 9-én este fejeződött be Siófokon a 36. Pax Romana Kongresszus zárómiséje. Az évente megrendezésre kerülő tanulmányi hét idei témája volt: Szegénység, gazdagság, gazdálkodás. A résztvevők 19 országból közel négyszázan voltak: Magyarországról 177-en, a környező országokból 77-en, Németországból 58-an, más nyugat-európai országokból 46-an, néhányan az Egyesült Államokból, Észtországból, Kazahsztánból és Litvániából.

A megnyitó szentmisét *Dankó László* érsek celebrálta, rendhagyó beszédében égető bioetikai és más aktuális problémákkal foglalkozott. A hálaadó szentmisét *Szendi József* veszprémi érsek celebrálja. Az egész kongresszuson részt vett *Holovács József* ungvári görög katolikus püspök és több pap. Rövidebb ideig bekapcsolódott a tanulmányi hét munkájába *Huzsvár László* nagybiskereki (bánáti) püspök is. Minden nap szentmisével és reggeli után *Galambos Gyula*, a Pax Romana Fórum elnökének elmélkedésével kezdődött. Első nap egy közgazdász (*Kiss Károly*) a kelet-európai átalakulási folyamatokat elemezte, majd két szociológus a szegénység problémáival foglalkozott: *Ferge Zsuzsa* elméleti megközelítéssel, *Szalai Júlia* pedig a szegénység alakulását taglalta századunkban Magyarországon.

Második napon *Frank Miklós* atya, a magyar katolikus Karitás vezetője beszélt a szegénységről a keresztény életszemléletben, történelmi visszatekintés keretében. Délután kerekasztal-beszélgetés során szó volt a szegényekkel való szolidaritás kérdéseiről, este pedig a szomszédos államok hitéleti és egyházi kérdései kerültek elő, személyes beszélgetések keretében.

A harmadik napon *Pulay Gyula* he-

lyettes államtitkár a szociális piacgazdaságot mutatta be a hallgatóságnak és ismertette az állam mai szerepét a szegénység megelőzésében és kezelésében. *Rezsőházy Rudolf* ismertette egy belgiumi kutatás alapján a társadalom peremére szorultak helyzetét és a velük való foglalkozás kereteit, belga módját. Délután a megújulóban lévő tihanyi apát-ságba kirándultak a tanulmányi hét résztvevői. Ez lelki, kulturális és liturgikus élmény volt. Este *Kányádi Sándor* és *Kobzos Kiss Tamás* előadójátékja került sor.

Pénteken *Rabár Ferenc* előadásában kifejtette, hogy a liberális piacgazdaság erkölcs- és értékmentessége a keresztény emberek számára elfogadhatatlan, s hogy ez a rendszer nem tudja megoldani sem a harmadik, sem a fejlett világban létező és növekvő szociális problémákat. *Órsy László* jezsuita Rómából az egyház küldetéséről és a társadalom építéséről beszélve, tisztázott alapvető teológiai fogalmakat a 2. vatikáni zsinat távlatainak fényében. Este *Kornis Mihály* előadójátékja került sor. Az író kérdésekre válaszolva beszélt gyökereiről és megtéréséről.

Szombaton, a zárónapon kerekasztal-beszélgetésen a gazdasági fellendülés mai magyar lehetőségeiről beszéltek pénzügyi és politikai személyiségek (*Botos Katalin, Inotai András, Petschnig Mária Zita, Szabó Iván, Tardos Márton és Urbán László, Farkas Beáta* vezetésével). Délután a tanulmányi hét kiértékelésére, a zárónyilatkozat megfogalmazására került sor.

A Magyar Pax Romana Mozgalom nehéz létkérdésekkel küszködik. Az elmúlt több, mint három évtizedben a magyar katolikusok olyan fóruma volt az emigrációban, ahová a legkülönbé-
lebb eltérő felfogású előadókát hívtak meg nézeteik kifejtésére. Ezeket a konferenciákon mindenki elmondhatta kérdéseit, problémáit, és minden elhangzottat kölcsönös türelemmel vitattak

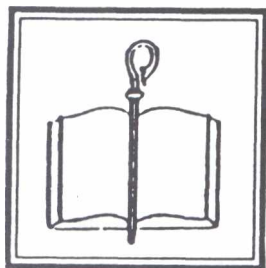
meg. A konferenciák nyitott, katolikus és egyházhű alaphangja, atmoszférája biztosította, hogy a tanulmányi hét mindenki gyarapodására, szellemi, lelki épülésére szolgáljon, az esetlegesen nagyon eltérő felfogások ellenére is. A mozgalom ilyen szellemiségének egyik biztosítéka volt mindmáig *P. Békés Gellért* bencés professzor személye.

A mozgalom hazatelepődése, a konferenciák hazai rendezése azt is eredményezte, hogy a magyar katolikus társadalom belső feszültségei, megoldatlan kérdései, a különféle előítéletek és elválasztó falak a mozgalomban is jelenlétüké váltak. A nagy kérdés: képes lesz-e ez az integráló katolikus értelmiségi mozgalom arra, hogy ezeknek a feszültségeknek a befogadásával és hordozásával, megoldási javaslatok kidolgozásával, pozitív és előrevívó indítványaival megmaradjon olyan fórumnak, melyen mindenféle vélemény hangot kaphat a kölcsönös türelem és elfogadás jegyében, s ugyanakkor maradéktalanul nyílt és egyházhű legyen a katolikus egyház és a magyar társadalom szolgálatára.

Nagy a tét, hiszen a Pax Romana Mozgalom már az egész Kárpát-medence és a Szovjetunió utódállamainak magyarsága körében szervezeten jelen van mind a hívek, mind a hierarchia körében mint egyedüli katolikus integráló mozgalom.

Mélysegen keresztény kihívásról van szó. Egy nehézségekkel küszködő helyzetben őszintén mellé állunk-e egy sok éven át a katolikus magyarságnak jó szolgálatot tett mozgalomnak, vagy a disszonáns hangok, belső feszültségek, ellentmondások következtében fenntartásaink miatt elfordulunk tőle és ezzel valami szépet és jót, egy fontos és igen szükséges lehetőséget veszni hagyunk. Jézus utána ment az elköszált világnak és az élete árán biztosította az egységet a Teremtő és teremtményei közt.

Sajgó Szabolcs SJ.
(Elhangzott a Vatikáni Rádió április 9-i adásában)



Lutherische Monatshefte

– Ízelítő 1994. márciusi számából –

Több német egyházi folyóirat egyesüléséből jött létre 33 évvel ezelőtt a németországi evangélikus értelmiség e reprezentatív folyóirata. Terjedelme és mérete „a mi Lelkipásztorunk”-éval azonos. Néhány lelkészársunk rendszeresen olvasa. Most a márciusi szám ismertetése útján próbálom érzékeltetni, mi ért jellemzi címlapján a folyóirat így: „Ökumenikus szemle – Az egyház párbeszédben kultúrával, tudománnyal, politikával.”

Nálunk a két világháború között a Luther Szövetség hetilapja, az Evangélikus Élet és a havonta megjelenő Keresztény Igazság fordult nagyjából hasonló célkitűzéssel az értelmiség felé. Legelterjedtebb néplapunk – a Harangszó – első sorban a falusi gyülekezetek és a szórványok szükségletét vette figyelembe. Az Egyezmény (1948) megkötése után lelkészi szakfolyóiratunk, a Lelkipásztor, mellett egyedül a nyolc oldalon megjelenő Evangélikus Életre várt az a feladat, hogy egyházunk valamennyi rétegének igényét kielégítse, miután a Harangszó (Új-Harangszó), az Élő Víz (az evangelizáció lapja) és a Gyermekbibliaköri vezetők lapja megszűnt. Jelentős esemény volt később, már Káldy Zoltán püspöksége idején, magas színvonalú periodikánknak – a Diakóniának – a megjelenése. Ennek megszűnte után tulajdonképpen ott tartunk, ahová 1948-ban jutottunk. Az évszakonként megjelenő mostani Keresztény Igazság sem célkitűzésében, sem tartalmában nem tekinthető azonosnak hasonló nevű elődjével. *Érdemes tehát legalább futó pillantást vetni a „laikusok mozgósítását” elősegítő jelentős németországi folyóiratra.*

A *Lutherische Monatshefte* nem hangsúlyozza, hogy független, kritikai folyóirat, bár jelenlegi kuratóriumában egyetlen püspök neve sem szerepel. *Hannoverben működő szerkesztői:* a 38 éves Reinhold Lasek (biológus, fő érdeklődése a természettudomány és etika összefüggése felé fordul); Ulrich Wanner 49 éves (jogász, előzőleg több világi lap kulturális rovatvezetője volt); főszerkesztő Helmut Kremers 43 éves

(teológus, előzőleg a kölni egyetem tudományos munkatársa). A velük működő hattagú munkatársi gárda Németország egymástól távoli városaiban, valamint Zürichben és Bécsben segíti munkájukat. Az impresszum még levelező munkatársakat is említ: Genfből, Koppenhágából, Coventryből és Rómából. A *folyóirat segíteni szeretné* az európai „egyetemes elpaptalonodás” állapotába került *evangélikus értelmiségieket, hogy erősödjék bennük az egyetemes papság tudata*, hogy hitüket mai kontextusban és világi hivatásuk gyakorlása közben tevékenyen és átgondoltan éljék meg.

A „*Monatshefte*” *figyelemmel kíséri korunk szorongató gondjait*. Nem hallgatja el a nyugtalanító jelenségeket, azonban *igyekszik szóhoz juttatni a Szentírás elgondolkodtató és cselekvésre készítő üzenetét is*. A januári szám egyik cikke pl. a trópusi erdők pusztulásával foglalkozik, egy másik cikk Schweitzert veszi védelmébe egy kritikusaival szemben. A márciusi szám „*Csapda-állítók az Édenkertben*” címmel alapos bibliatanulmányt közöl az ember és az állatvilág kapcsolatáról. „*Még van mit tanulnunk Szent Ferentől és Albert Schweitzertől*” – olvassuk, amikor tanulmánya végén így figyelmeztet a cikkíró: amilyen komolyan kell vennünk az ember és az állat között húzódó választóvonalat, ugyanolyan komolyan kell vennünk Isten e teremtményeihez fűződő szolidaritásunkat is.

Rendszeresen közli a szerkesztőség az olvasók kritikus hozzászólását, noha *nem kötetlen viták fóruma* a *Monatshefte*. Gondot fordítanak az ütköző nézetek megismertetésére. „*Nőgyűlölő volt-e Pál?*” címen két cikket közöl a márciusi szám. Az egyik vád alá helyezi és nőgyűlölő aszkétának tartja az apostolt. Nyakába varrja a nők degradálását az európai keresztyén kultúrában.

A szerző szerint Pál ellentétbe került az evangéliumok Jézusával. – „*Pál-vádlott: lépjen elő,*” címen veszi védelmébe az apostolt a másik cikkíró. Hangoztatja: a patriárhális rend s a férfi felsőbbrendűségének érvényesítése nem Páltól ered; jóval előtte bontakozott ki az antik világban és hatása ma is érvényesül. Pál inkább küzdött ellene. Gyülekezeteiben, leveleiben a nők kiemelt megbecsülésben részesülnek. Augustinus tőle függetlenül nyilvánította a testi vágyat a bűn forrásának. Pál aszkézise olyan kegyelmi adomány, amelynek kulturális jelentőségét ma sem szabad lebecsülnünk.

A Szentírás üzenetének megszólaltatásával együtt a folyóirat *lutheri sajátosságá* érvényesül akkor, amikor a pluralista társadalom sajátságosan németországi konfliktusaival foglalkozik. A bűnös ember Krisztus érdeméért hit által történő megigazulására, a *szüntelen megtérés* szükségességére, az öniagságtól való szabadulásra hívja fel a figyelmet. – Nincs olyan szám, amely ne foglalkozna a „*német-német kérdés*” bonyolult problémáival. Ezt a kérdést a két Németország egyesülése hozta felszínre. A márciusi szám első cikke a német múlt keleti és nyugati feldolgozását elemzi. Rámutat, hogy az elemzést a két világháború közötti időszakokkal kell elkezdeni. Csak két mondatot idézünk: „*Szerénybökké kell lennünk, ha mind szűkebbé vált világunkban a túlélésre igyekszünk. A kölcsönös vádaskodás nem az élet útja.*” A következő cikk a bonni parlament egy januári ankétjével foglalkozik. Mi volt az egyház szerepe a kettéosztott Németországban és mi ma? Erre a kérdésre kerestek választ az előadók. Rámutattak a Luther-Biblia, a Kis Káté és az énekeskönyv integráló szerepére. Hasonló szerepet töltöttek be az egykori NDK-ban is megrendezett Kirchentag-ok,

a bibliaolvasó útmutató (Losungen) közös használata, sőt az egyháznak a Barmeri Teológiai Nyilatkozatban és a Stuttgarter Bűnvallásban megfogalmazott újkori vallástételei. A résztvevők rámutattak, hogy mindaz, ami összekötő erőnek bizonyult a múltban, a jövő nehézségeinek leküzdésébe is segítségünkre lehet.

Higgadt kritikával (ez is lutheri hagyomány) lépten-nyomon találkozzunk a cikkeiben. Abban a cikkben is, amely örvendezve számol be az új énekeskönyv megjelenéséről. Az eddig használatos EKG-t (Evangelisches Kirchengesangbuch) felváltotta az EG (Evangelisches Gesangbuch). Így jellemzi az új énekeskönyvet ismertetése végén a cikkíró: „Szélfúvó pluralizmus hatja át az EG-t. Etekintetben az EKG profilja élesebb volt; persze azt is tudjuk, hogy ezzel meg a világ iránt érzett felelősség és a tapasztalatokat hangsúlyozó teológia jelezte hiányoztatát.”

Inkább *Melanchthon-i hagyomány* a Monatshefte pedagógiai tendenciája. Szentképek helyett elmentmondásosságukat sem rejtő példákra van szükségünk. Két német író arcképét vázolja fel a márciusi szám. Erwin Strittmatter ugyanazt a szerepet töltötte be az NDK-ban, mint nyugaton Böll. Alfred Andersch a frankfurti rádió munkatársa volt és „a német kaosz csökönyös poétája”. Hermann Stöhr katolikusból lett protestáns és az ökumené elszánt szorgalmazójává. Pacifizmusa miatt végezték ki 1940-ben a nemzeti szocialisták. „Az egyház azonban hallgatott” – ez a róla készült életrajz címe. Itt említem azokat az imádságokat, amelyek 1943-ban koncentrációs táborokban és börtönökben születtek, amelyeket az író Kempowski „Echolor” című művében tett közzé.

Az *ökumené* bőven szolgáltát témát havonta. A *zsidóság* múltja és mostani problémái úgyszintén. *Róma új ketakizmusát* mutatja be a januári szám. 2.865 paragrafusából főleg a szociáletikai sajátosságokra irányítja figyelmünket. A márciusi számban azzal foglalkoznak, hogy miért ellenzi a *zsidó ortodoxia* a palesztinokkal való megegyezést. A Vatikánnal kötött megállapodást is Izrael belügyeibe való beavatkozásnak tekintik. – A holocaust kérdésével foglalkozik egy filmkritika. Ismerteti és kemény bírálattal részesíti Spielberg most nálunk is látható filmjét, a „Schindler listát”. Kifogásolja, hogy a dínó- és horrorfilmek nagy mágusa elgondolkozott megdöbbenés helyett káprázatos filmtechnikája gyönyörködtető élményben részesít. A hollywoodi filmek helyreállították a koncentrációs táborok omladozó barakkjait, de azokat a feljajdulás helyei helyett a

filmforgatás színpadává degradálták.

A magyar olvasó számára most két, nyelvi szempontból sem könnyen emészthető, politikai koncepciókat elemző cikket olvashatunk. Mindkettő a *liberalizmus belső vitalitásáról* foglalkozik.

Rendszeresen törődnek a *keleti misztika és az irracionális* behatolásának jelenségeivel is. A márciusi szám egy bécsi magazin, a „Wiener” bemutatása ürügyen érzékelteti az egyik sajátos „posztmodern trend” érvényesülését. Egyre-másra megfigyelhető, miként alkalmaz a reklámok és magazinok világa képeket, kifejezéseket a Bibliából, az egyházi szertartásokból homlokegyenest idegen tartalmak kifejezésére. – Ennél a cikknél jelentősebb az a hosszabb tanulmány, amely a 150 éve született *Nietzsche* és az antropozófus *Rudolf Steiner* kapcsolatával foglalkozik. A polgári Európán egén vihardárként megjelenő filozófus ellentmondásos, de jelentős hatást gyakorolt az antropozófia atyjára. Steiner azonosult Nietzsche-nek a keresztyénség értékrendje ellen támadó szenvedélyével, ugyanakkor hiányolja nála a misztikát. Alapjában véve igenli az „Übermensch”, a tekintélyektől nem korlátozott egyén abszolút szabadságát, de hiányolja Nietzsche-nél a „morális fantáziát”. Időszerűvé teszi a cikket a Steiner által szorgalmazott Waldorf-iskola pedagógiája felé forduló érdeklődés nálunk is.

Minden számban olvashatunk figyelemfelkeltő és kritikus *könyvismertetések*et. Közülük most kettőt emelünk ki. Az egyik *E. Troeltsch* életét és munkásságát dolgozza fel 558 oldalon. A recenziens a modernizmus protestáns adaptálójaként mutatja be őt. – A másikat *Marlen Dietrich* leánya írta édesanyjáról ugyanolyan könyörtelenséggel, mint amilyen könyörtelen volt édesanyja, a porosz származású hollywoodi filmszínésznő életében.

A folyóirat utolsó oldalán *aktuális rövid híreket* közöl. Néhány címszó: A világlutheranizmus számokban – Homoszexuálisok házassága – Újra építik Moszkvában a világ legnagyobb (Sztalin által lerombolt) ortodox katedrálisát – Katolikus fakultás az erfurti egyetemen – A Missouri Zsinat evangélicizációs kampányára 100 millió dollárt fordít – Kített gyermekek Itáliában stb.

Külön említem meg a „*protestáns portrék*” című rovatot. Ebben főleg a múlt század egykor jelentős, ma elfelejtett „kulturprotestánsok” hagyatékát elevenítik fel mai szem-

szögből, de a megértés készségével. A márciusi szám Wihelm von Kügelent (1802–1867) mutatja be. Konfirmandusok megajándékozására írt könyvecskéje 230 kiadást ért meg. Jezsuiták iskolájába járt. Édesanyja hatására lett evangélikus. Azért említem külön ezt a rovatot, mert az utóbbi években Országos Egyházi Könyvtárunk századforduló körül keletkezett füzetkék („salabakterei”) gyógyítgatóm könyvkötő nagyapám mesterségét próbálgatva. Magamon figyelhettem meg, mennyire megszokadt kapcsolatunk elődeinkkel. Nem jó, ha azt képzeljük: az egyháztörténet akkor kezdődött el, amikor mi álltunk munkába.

A Lutherische Monatshefte *kerüli a kegyes zsargont*. Ez azonban nem csupán stíluskérdés. Figyelembe veszi a mai publicisztika igényességét. Gondos információ segítségével igyekezik elősegíteni egy-egy kérdésben a személyes, Isten színe előtt vállalható állásfoglalás kialakítását. Korunk irracionális és emocionális tendenciáival szemben a Luther által is megbecsült „józan ész” jelentőségét és felelősségét hangsúlyozza.

Nemcsak a mai világ kihívásaival foglalkozik. Igyekszik a keresztyénség kihívásait is érthető módon megszólaltatni. Széles munkatársi gárdájával, korszerű apparátusával az ökumené, a kultúra, a tudomány, a politika eseményeit és kérdéseit olyan mértékben dolgozza fel, amennyire maguktól a kisebbségi evangélikus egyházak képtelenek. *Testvéri segítségüket köszönettel vesszük és tovább kérjük.*

Benczúr László
ny. lelkész

POSTALÁDA

Tisztelt Szerkesztő Úr!

A Lp '94/3. sz. 120. oldalán dr. Fabiny Tibor évfolyamtársamnak In memoriam Pethő István c. megemlékezéséhez szeretném megjegyezni a szerzővel történt baráti megbeszélés után, vele egyetértésben, hogy 1953. július 5-én Csepelen Vető Lajos püspök összesen hetünket ordinált.

A cikkben szereplő „hatodmagunkkal” szó szerintem hibás, (esetleg „hatodmagunkkal együtt” lehetne) – de legalábbis félreérthető. A lemaradás nélkül végzett északi kerületi együtt avatott/szentelt évfolyamtársak névsora a következő: Bodrog Miklós, dr. Fabiny Tibor, Fehér Károly, Madocsa Miklós, Pethő István, Pintér János és Zsigmondy Árpád.

Budapest, 1994. március 22.

Nagyrabecsiséssel és szeretettel:
Dr. Zsigmondy Árpád

Egy munkatárs emlékezik...

20 éve – 1974. május 19-én halt meg Keken András

Húsz év nem igazán kerek évforduló, de ki tudja megérem-e a 25-öt és ezért, amíg még emlékeztem birtokában vagyok, leírok néhány vonást lelkész-társunkról, ahogyan a munkatárs láthatta. Amit az Ige fényében el akartam mondani, azt a temetésén elmondtam Róm 8. vége alapján: Sem magasság, sem mélység nem választhat el Istent szeretetétől... amint az rövidítve megjelent az 1974-es Lelkipásztorban, és amint Fabiny Tamás: Keken András életregényében ezt mottóként fel is használta (1992).

Banális mondattal kezdem: *Keken András jó munkatárs volt.* Ez összetett szó mindkét felén hangsúly van: *munka* - társ. Tudott dolgozni és sokat dolgozott, szerette a *munkáját*, s munkának tekintette szolgálatát. Mívesen dolgozta ki igehideteit. Mindig leírta előre – noha „lap nélkül” beszélt. „Nem lehet eleget írni” vallotta egy volt soproni professzorától tanult bölcsességet. Amit leír az ember, azt csiszolja, azt kerekben fogalmazza meg. S mivel mindig készült, tudott rögtönözni is. Munkának tekintette az állandó szinttartást. Rengeteget olvasott. Gyorsan és mégsem felületesen. Legfrissebb kiadványokat és klasszikusokat. Regényt és teológiát. 1957 után, amikor bizonyos posztokról kiszorították – kihívásnak vette ezt a helyzetet. Egészen a gyülekezetének élt, át akarta adni azt, amit ismert. 1965-ben, amikor egy alkalommal saját múltjáról beszélt 10 éves ciklusokban, így határozta meg munkájának ars poeticáját: „Most benne vagyok a Deák téri gyülekezeti élet sodrában. A cél: az egydimenziós (önző) embert kétdimenzióssá (közösségi emberré) majd háromdimenzióssá tenni vagyis Isten felé nyitott emberré formálni. Formálódnak ilyenek? Ez Isten titka. A cél mindenesetre olyan nagyszerű, hogy ezért még a kudarcokat is érdemes vállalni” – Amikor 1960-tól végleg nem jelentek meg írásai, belekapcsolódott az egy évvel előbb általam kezdeményezett Ökumenikus Híradóba. Ez azt jelentette, hogy minden munkaévben hetenként felváltva írtunk egy három oldalas cikket, három példányban (Gutenberg után 500 évvel!) és azt felolvastuk a gyülekezetnek kedden, szerdán, csütörtökön, vagyis a gyülekezeti bibliaórán, az ifjúsági bibliaórán (némi rövidítéssel) és a férfi bibliaórán, ami később átalakult gyülekezeti biblikörre. Más szavakkal: rá mintegy kétszáz leírt előadás jutott – a szám azért ennyi, mert két munkatársunk is belekapcsolódott időnként ebbe a munkába. A szeretetvendégségeket is átalakítottuk előadás-sorozatokká, s ezeken 50–60 perces előadások hangzottak el művészi műsor keretében. Volt ennek a munkának egy bizonyos „evangélikus értelmiségi mű-

hely” jellege, amit híveink jelenlétükkel honoráltak is. – Műhely volt a heti két *munkatársi óra* is, az egyiken vasárnapra készültünk, a másikon egy-egy teológiai témát, könyvet ismertettünk egymásnak. Mindez munkaigényes vállalkozás volt, de megérte! Bekötött előadásgyűjteményünkre gondolok – egész kis könyvtárnyi anyagot ismertettünk...

A munkatárs szó második fele is hangsúlyos: *társ*. 1909-es volt, én 26-os. Csaknem 18 év különönség ellenére társnak tekintett. Különböző háttér, teológiai iskola, kegyességi típus-voltunk ellenére is társak tudtunk lenni. Többen megpróbálkoztak azzal, hogy éket verjenek közénk (félreértve teológiai discussionkat, vagy más emberi tényezőket) – nem volt sikerük. „Bandi bácsi” – szerette, ha így nevezték, még nála idősebbek is így hívták a gyülekezetben – rossz szót rólam nem mondott. Bizalmába fogadott, megosztotta velem örömeit és félelmeit. Az utóbbiról kevesen tudtunk, pedig voltak.

Gyakran beszélt a régi Pesti Egyház életéről és figuráiról. Nemcsak a világtörténelem és magyar történelem ismerője volt, de a helyi történelem avatott ismerője is. Voltak ellenfelei és barátai. Gyakran mondta: „ellenfeleimmel mégcsak elbírok, de barátaim sok rosszat okoztak már nekem...” Munkatársként is *szelíd ember* volt, jól tűrte a más véleményt és kínos helyzetekben is udvarias tudott maradni, sőt próbált hidat verni egyházpolitikai ellenfelek között is, ritkán sikerrel, de sokszor nem ered-

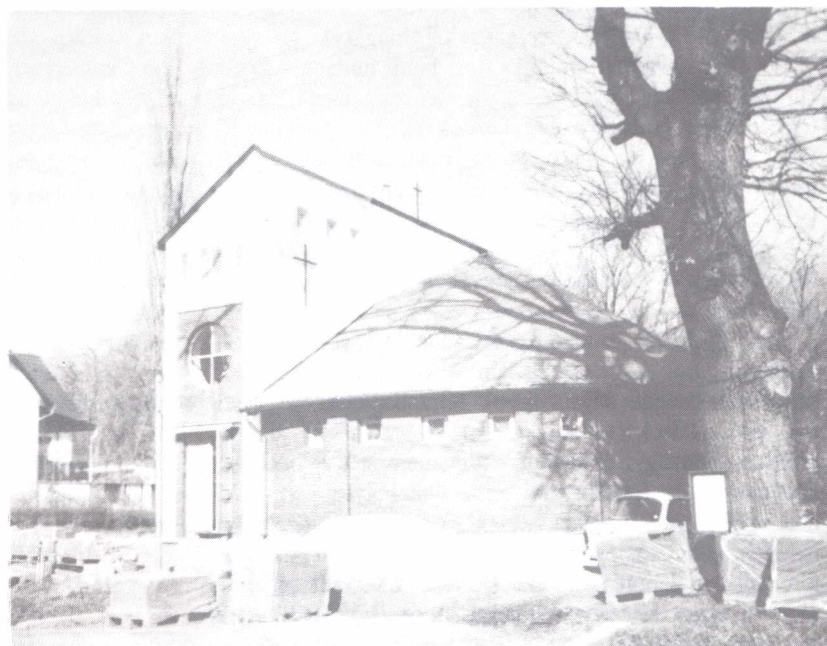
ménytelenül. Haragudni huzamos ideig csak egy szakaszban láttam: a minneapolis-i világgyűlés előtt és alatt (1957). Nem szerette, hogy Amerikába kellett mennie. Zavarta az új világ nyelve és életstílusa is. Úgy érezte: itthon hasznosabban élhetett volna azalatt a néhány hét alatt is (az Evangélikus Életet szerkesztette abban az időben). – Kevesen tudják Keken Andrásról, hogy *igen jó humora* volt, kezdve az öniróniától, mások megverseléséig. Szellemes tudott lenni akár Hódmezővásárhelyről írt (1935), akár az aszódi évekről (1925) vagy a Lutheránia tagjairól és vezetőiről, akár volt beosztottjairól, de még kínos élményeiről is, amikor egy komplex építőipari szövetkezet anyagkönyvelését intézte, vagy káplánéveiről, amikor szívesen vállalt mások helyett prédikációs szolgálatot a délutáni istentiszteleten.

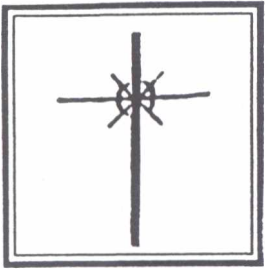
Még egyet: Keken Andrásnak voltak Nikodémus tanítványai is, olyan értelmiségi fiatalok (ma vezető pozíciókban!), akikkel szívesen beszélgetett, tanult és tanított ilyenkor. Egyszer az akkori nikodémusok közül is írhatna valaki róla! Nem érezte hiábavaló időtöltésnek ezt a fajta lelkipásztori és tanári munkát.

Húsz éve ment el Keken András közülünk – s én két évtized után sem tudom feledni azt a 18 évet, amíg munkatársak lehettünk. Őszintén kívánom mai „többpapos gyülekezeteinknek”, hogy így szolgálhassanak együtt, egymást kiegészítve a lelkészek, nagy ünnepeken és hétköznapiakon egyaránt.

Hafenschér Károly

Új templom Zombán. Felszentelés pünkösdkor, május 22-én, 15 óra





Tanít az egyháztörténet

DR. HARMATI BÉLA:

Az evangélikus és az ökumenikus Kossuth Lajos

Ünnepi beszéd Kossuth halála 100. évfordulóján tartott
ökumenikus ünnepségen, 1994. március 20-án

Kedves Testvéreim!

Száz évvel ezelőtt egy olasz lap így adta hírül rajzos gyászjelentésében, Itáliát és Magyarországot szimbolizáló alakokkal Kossuth halálát: „Közös törekvéseink voltak a szabadságra, együtt siratjuk Kossuth Lajos halálát, ki karját és lángeszét élete utolsó napjáig a szabadság ügyének szentelte” (Il Fischietto). E centenáriumi megemlékezésen itt, Kossuth templomában, ahová pesti tartózkodása idején tartozott és itt kereszteltette meg fiait, és szerte az országban, sőt Európában és más földrészeken is a Kossuth ünnepségeken, nemcsak egy személyre emlékeznek, hanem azokra a „közös szabadságtörekvésekre”, amelyek mindnyájunknak eszébe jutnak neve hallatán. Amerikai látogatásakor 1853-ban emlékérmeket verettek ezzel a felirattal: „Kossuth Lajos, Magyarország Washingtonja – Az örök igazság és mindennek nevében, ami drága és szent az ember előtt, mióta az emberiség történelmét tudják, soha nem volt igazabb ügy, mint Magyarország ügye” (Louis Kossuth the Washington of Hungary – Now in the name of eternal truth, and by all that is sacred and dear to man, since the history of mankind is recorded, there has been no cause more just than the cause of Hungary).

Az 1848 tavaszán elinduló forradalmi hullám, a közös európai szabadságtörekvések, a nemzeti megújulás és függetlenség emberére emlékezünk és életművéből először is ezeket a vonásokat kívánom aláhúzni. Ritkán fordul elő ugyanis oly tisztán és példaszerűen a történelemben, hogy a nemzeti és az egyetemes célok, érdekek, a nemzeti megújulás és az európai társadalmi haladás a függetlenség és a szabadság jegyében ennyire összeforrjanak.

Ezek a „közös szabadságtörekvések” a Tizenkét Pont kívánság-, sőt követeléslistáján a cenzúra eltörlését, a sajtó szabadságát, a jobbágyok felszabadítását, a polgárok és vallások törvény előtti egyenlőségét, hazánk politikai, pénzügyi és hadügyi függetlenségét és önállóságát jelentették. Ezen a mai emlékünnepeken nem kívánok kitérni mindarra a történeti eseménysorozatokból ismerős állhatatosságra, amellyel Kossuth a szabadságtörekvéseket letipró osztrák és orosz túlerő ellenében is kitartott. Úgy követelt szabadságot országunknak, hogy az 1849 júliusi ún. szegedi nemzetiségi törvény szerint minden Kárpát-medencében élő etnikum, mindenfajta

népsoport számára biztosítani akarta azonosságának megőrzését, sőt a zsidók emancipációját is kimondták.

Az európai összefüggések ismeretében dolgozta ki a közép- és kelet-európai népek szabadsága és függetlensége tervéét az ún. Dunai Konföderációt az együttműködésre és kölcsönös gazdasági és politikai segítségre építve.

Történelmünk ezen ragyogó korszakára és annak vezérére, Kossuth Lajosra emlékezve, tisztelettel és megbecsüléssel adózzunk halála centenáriumán a „közös szabadságtörekvések” emberének.

Másodszor szeretném Kossuth személyében azokat a tulajdonságokat megemlíteni, amelyek kevésbé ismertek, de egyházi megemlékezésünkben fokozott hangsúlyt kell kapniuk: Kossuth ökumenikus vonásairól van szó. Itt az „ökumenikus Kossuth” megjelölés a mai idők képét vetíti vissza életére, hiszen a múlt században az ökumenizmus nem volt még ismeretes. Amit ma ökumenizmusnak értünk, az az első világháború után fejlődött ki, noha már a múlt században is voltak törekvések arra, hogy a különböző egyházak közelebb kerüljenek egymáshoz.

Evangélikusnak született felvidéki családból és életében számos alkalommal adott számot erről. Ez a templom volt pesti tartózkodása idején a temploma, részt vállalt különböző egyházközségek életében, itt kereszteltette meg fiait, az 1841. november 16-án született *Ferenc Lajos Ákost* és az 1844. május 26-án született *Tivadar Károly Lajost*. Egyházunkhoz való hűségét az bizonyítja a legjobban, hogy amikor olaszországi emigrációjában 1871-ben *Wladár János* sámsónházi lelkész fölkererte a Nógrád megyei egyházközség főfelügyelői tiszténe elvállalására ezt válaszolta: „...E választást megtiszteltetésnek tekintem, s teljes készséggel elfogadom, csak azt sajnálva, hogy a számkivetés, melyre Hazánk politikai viszonyai által kárhóztatva vagyok, meg nem engedi, hogy az Egyház javának előmozdításához oly hatályosan hozzájárulhassak, mint azt tehetni óhajtanám. De amit és mennyit a körülményekhez képest tennem lehetend, azt teljes készséggel felajánlom...”

Beszédeiben és írásaiban kimutatható a Biblia hatása és budai várfogsága idején, amikor angolul tanult, magyar és angol nyelven tanulmányozta a Szentírást. Evangélikus hite és tradicionális vallásossága azonban nem vált szűkkeblű konfesszionalizmussá és ökumenikus

nyitottságát magyarázza neveltetése. A piaristákhoz járt Sátoraljaújhelyen, majd Sárospatak diákja volt a református kollégium híres jogtudósa, Kövi professzor növénydekeként, aki egyszer megjegyezte róla: „Ebből a Domine Kossuthból még nagy országháborító lesz valaha!”

Eperjes híres Evangélikus Kollégiuma professzorai közül a tübingeni és göttingeni német egyetemeken habilitált *Greguss Mihály* lett a példaképe. „*Nemcsak tanítóm, de nevelőm is volt... Ott virradott fel lelkemben azoknak az elveknek világossága, amelyek vezéreltek viharos életemben a hazám és felebarátaim iránti kötelességek ösvényén...*” Amikor most újraindulnak régi egyházi gimnáziumaink, bátran vissza kell nyúlnunk azokhoz a hagyományokhoz, amelyek a hazafias nemzeti nevelést nem engedik háttérbe szorítani az olcsó internacionalista tömegkultúra által.

Emlékeznünk kell ebben az összefüggésben arra is, hogy Kossuth közéleti szereplésében a nemzet szabadságának ügye szorosan összekapcsolódott a vallásgyenlőségért, a protestánsok jogaiért való küzdelemmel. Méltó utóda volt ebben a korábbi évszázadok jeles erdélyi fejedelmeinek: Bocskai, Bethlen Gábor, Thököly, a Rákócziak.

Kora két nagy egyházi vezetőjének, az evangélikus püspök *Székács József* és a református *Török Pál* püspök kezdeményezését támogatva, gondolt a két protestáns egyház uniójára is. A Pesti Hírlapban és a Protestáns Egyházi és Iskolai Lapban ebben a szellemben írta cikkeit. Olaszországi száműzetésében a torinói valdens templomba járt, ahol halála után ravatalánál három napon keresztül vettek búcsút tőle a gyászolók.

Száz évvel halála után mai megemlékezésünkön hajtunk meg fejünket az „ökumenikus Kossuth” előtt.

Végül harmadszor szeretnék egy olyan vonást aláhúzni Kossuth életében, amelyik igen fontos lehet mai közéletünk számára. Ez a vonás pedig jellemének, magatartásának, cselekvésének a közjóért való odaadó áldozatkészsége. Számára nem egyéni sorsa, boldogulása vagy haszna volt a döntő, hanem a meglátott és kiharcolt igazságok képviselője, a köz szolgálata, egész népünk, az egész ország boldogulása.

A történelem számos olyan zsarnokot, uralkodót, hatalmaskodót ismer, aki megpróbálta nemcsak embeerek, hanem még Isten ellenében is megfordítani a Miatyánk befejező mondatát és úgy cselekedni. „Enyém az ország, a hatalom és a dicsőség”. Lélektannal foglalkozók sokszor ma is úgy tartják, hogy a legfontosabb az ember számára, hogy megélje életét, kiteljesítse önmagát és ez az individuáció az élet értelme.

A magyar nyelvtani szabályok szerint énnel nem

kezdünk mondatot, csak kivételes esetben. Az egyes szám első személy, az „Én” elrejtőzik, visszavonul. Más nyelvekben, így az angolban például egyedül ezt a személyt, az „Ént” írjuk nagybetűvel. A régi szabály szerint nálunk első helyen a neveknél a családnév áll, utána jön a magam megkülönböztető neve. Azaz a „mi”, a nagycsalád, a nagyobb közösség van az első helyen.

Sokan azt látják a modern, az előbbrevivő megoldásnak, ha az egyén szabadságát hangsúlyozzuk, néha egészen a „nekem mindent szabad” gondolkodásig, mert vélik sokan, hogy ami nekem jó és hasznos, azt szabad nekem meg is valósítani. A szabadság fogalmát így sokan összetévesztik a szabadsággal! Hiszen az egyéni szabadságnak a korlátai a másik egyén szabadságában vannak. Ezért a szabadság jelszava és törekvése először is közösségi, kollektív, nemzeti, az egész országot érintő szabadság, és nem „rész-szabadság”, azaz szorosan kapcsolódik hozzá a felelősség.

Kossuth abban mutatott példát, hogy sohasem egyénileg, hanem kollektíven, kiterjesztően, befogadóan képviselte a szabadságot. Így például a magyar szabadságba beleértette a szlovákok és oláhok, a németek és szerbek Kárpát-medencén belüli, a nagy-Magyarország megvalósult szabadságán belüli önrendelkezését is. A hallott Kossuth-idézetek példát szolgáltak arra a kivételes éleslátással megrajzolt vízióra, amely előtte állt, arra a hallatlan puritán dedikációra, odaadásra, amellyel szolgálta népét.

Halála százéves fordulóján együtt köszönjük meg Istennek mindazt, amit benne nekünk, magyaroknak és Európa más népeinek is adott. Akkor vagyunk hűek a kossuthi örökséghez, ha megpróbálunk ebből az áldozatos életből számunkra kiteljesedett áldásból valamit tovább adni. A mai túlpártpolitizált magyar életben nem árt arra figyelmeztetni, hogy a politika eredeti értelme nem a hatalom megszerzése és megtartása, hanem a közös jó, mindnyájunk java, előrehaladása, munkálása.

A közéleti hazugságtenger és gyűlölethullámok sokszor felcsapó áradatában Kossuth életpéldája buzdítson népünk, egyházunk szolgálatában egy-egy határozott lépés megtételére: „Balgatag magyar politikus, ki azzal törekszik, mi volna jó in abstracto; azzal törekedjék, mi jót lehet tenni azon országban, amely olyan, aminő.” Azaz ha nem is lehet egycsapásra mindent azonnal jobbá tenni, a jelenleginél lehet azonban egy kicsit kevésbé rosszá alakítani.

Emlékező Gyülekezet! Kedves Testvéreim!

Száz évvel halála után hajtunk meg fejünket hazánk nagy férfiai előtt és tisztelettel emlékezve, életéért hálát adva ünnepeljük és példája nyomán cselekedjünk.

NEM FELEJTJÜK

BÁNDI ISTVÁN

1902–1991

Pozsonyban született, 1902. augusztus 8-án. Édesapja vasúti tisztviselő volt, Nagysallón, Léván majd Keszegfalván élt a család.

Elemi iskolai tanulmányait Léván végezte, majd kosztos diákként Vácra ke-

rült, ahol a piaristáknál járt gimnáziumba.

A tanítással járó anyagi nehézségek miatt, – a család kívánságára – a hetedik gimnázium elvégzése után a budapesti Tanítóképző hallgatója lett.

Mint végzett tanító, különbözeti érettségi vizsgát tett, ugyanis semmiképpen nem tudott belenyugodni abba, hogy kisgyermekkorra óta dédelgetett vágya, – a papi hivatás gyakorlása – ne teljesedjék be. Az érettségi, majd néhány év

pedagógusi tevékenység után, 1927-ben beiratkozott a pécsi Erzsébet tudományi Egyetem Sopronban működő Hittudományi Karára.

1932-ben, – dr. Raffay Sándor püspök avatta lelkésszé. 1932 szeptemberében, a váci evangélikus gyülekezet hitoktató segédlelkésze lett. A meghívó levél alapján kötelessége volt – a hitoktatás mellett – az Alsógödötől–Szobig terjedő vasútvonal mellett fekvő fiók- és szórvány gyülekezetek gondozása, a parókus lelkész esetenkénti kisegítése, az ifjúsággal való foglalkozás és börtönlelkészi feladatok ellátása. Váci segédlelkészi szolgálata 1934. december 31-ig tartott. Ekkor Raffay püspök kirendelte a Kiskőröshöz tartozó csengődi leányegyházba, „sok tekintetben önálló” segédlelkészi állás betöltésére.

1936-ban, a rendelkezésre álló dokumentum alapján – a „csengődi fiókegyház missziói egyházzá alakulása folytán szükségessé vált, hogy az egyház vezetése és a lelkészi hivatal ellátása érdekében Csengődre adminisztrátor rendeltessék ki.” Ezért Raffay püspök, 1936. november 7-i dátummal kelt levelében megbízta őt a csengődi missziói egyház lelkészi teendőinek ellátásával.

A csengődi évek nagyon kemény és eredményes munkával teltek. Csengődön – tanítói lakást, parókiát és iskola-templomot építtetett. A Csengődhez tartozó Döbrögecen, ugyancsak iskola-templom épült. Egy ideig, lelkészi szolgálata mellett, tanítói tevékenységet is folytatott. Később tanítói, diakónusi állásokat is szervezett és ellátta a „Luther Szövetség” csengődi árvaházának igazgatói teendőit. Tudomásom szerint a háború idején, számos üldözött gyermek talált menedékre az árvaházban.

Tervezte a csengődi templom építkezésének megkezdését is, de ebben – a szórvány szolgálat közben elszenvedett balesete – már megakadályozta. (Lovas-kocsin igyekeztek a szórványba. A lovak valamitől megijedtek, megbokrosodtak és felborították a kocsit. A kocsis szörnyethalt, apámra súlyos eszméletlen állapotban találtak rá. Combnyaktörést, alsó és felkartörést és agyrázkódást szenvedett.) Budapesten a Baleseti Kórházban, Elischer professzor végezte el a szükséges műtéteket. A sérülésekből való felépülés után, bal lába már nem volt teljes értékű, ezért későbbi élete során sántítva járt.

A háború után a püspök Budapestre helyezte, vallás tanári szolgálatra. 1948-ig Kispeszt–Wekerle telepen tanított. 1949–53 között, a Kőbányához tartozó Tisztviselő-telepen, a Simor utcában végzett gyülekezeti lelkészi szolgálatot.

Akkor Majba Vilmos volt Kőbányán a parókus lelkész és Koren Emil volt a segédlelkész. Emlékezetem – és ma még élő néhány gyülekezeti tag emlékei szerint is – igen élénk gyülekezeti élet folyt akkoriban a Simor utcai templomban. Sokan voltak az istentiszteleteken, emellett bibliaórák, szeretetvendégségek is rendszeresen voltak, valamint vasárnap délelőttönként a gyermekek számára, vasárnapi iskola is működött.

1953-ban, Horváth Lajos esperes lelkész nyugállományba vonulásával megüresedett a gyékényesi lelkészi állás. Dezséry püspök apámat küldte ki adminisztrátori feladatok ellátására. 1953 nyarán a gyékényesi gyülekezet egyhangulag meghívta parókus lelkészi szolgálat betöltésére.

Akkoriban a gyülekezet nagyon elcsúszott állapotban volt. A megelőző időszakban ugyanis az egyházfenntartók jelentős részét kitelepítették (kulák lista) és ők Hortobágyon várták sorsuk jobbra fordulását. Akik maradtak, megfélemlítettek és szegények voltak. Meglehetősen nehéz feladat volt ilyen körülmények között ismét aktivizálni a gyülekezetet. Megemlítendő, hogy akkoriban Gyékényes „határsáv övezete” tartozott. Csak külön engedéllyel lehetett közlekedni, látogató is csak úgy jöhetett a lelkészhez, hogy előzőleg a hivatalos szervektől engedélyt kellett kérni. Villany, közlekedési eszköz nem volt. Gyalog vagy lovaskocsival lehetett megközelíteni a kb. 5 km-re lévő állomást. Ahogy mondani szokták: „Isten háta mögötti” hely volt akkoriban Gyékényes. A parókia elhanyagolt állapotban volt, a templom orgonáját a visszavonuló németek a háború végén felrobbantották, a lelkészi javadalom pedig – talán az egész környéken – a legszerényebb volt. Egyszóval, elszigeteltségben, meglehetősen mostoha körülmények között kellett „beindítani” a gyülekezeti életet.

Isten kegyelméből, a tőle kapott erővel, ez is sikerült. Isten megtartott egy kis „magot”, aki hű volt templomához és lelkészéhez, ezekben a nehéz időkben is. Hangzott az ige, kiszolgáltattak a szentségek, folyt a hitoktatás, a konfirmációs oktatás, hirdettetett az evangélium, és ez volt a fontos. Minden más csak részletkérdés volt számára. Soha nem aggodalmaskodott, optimizmust és reménységet sugárzott egész lényével. Ez volt az alapállása: „az Isten megsegít”, és megsegítette. Őt is, a családját is, a gyülekezetet is. A Gyékényesen töltött évtizedek során sikerült megvalósítani a templom renoválását és a harang-villamosítást.

1983-ban – harmincéves gyékényesi szolgálat után vonult nyugdíjba. Feleségével együtt – kisebbik lányához – Iharosberénybe költöztek. Itt, a helyi lelkész felkérésére, még évekig végzett helyettesítő szolgálatot.

Életének utolsó éveiben látása megromlott, többször kellett műteni szemét. Életkorának előrehaladtával ereje is egyre fogyatkozott és már „csak” hallgatója lett Isten igéjének. Halálát okozó betegsége 1991 szeptemberében kezdődött. Családja szerető gondoskodása, ápolása ellenére, 1991 novemberében kórházba kényszerült. Elmenetele előtt ezt az énekvers részletet idézte: „Mind jó amit Isten tészén...”

1991. november 25-én a Budai MÁV Kórház érsebészeti osztályán szőlította magához az Úr. Temetése 1991. december 3-án az iharosberényi templomból indult. A templomban Fonyad Pál ny. nagykanizsai lelkész hirdette az ígét, Jel 14,13 alapján. Nagyon sokan elkísérték utolsó útjára. Volt gyékényesi hívei vittek koporsóját és helyezték végső földi nyughelyére. Sírjánál Schmidéliusz Zoltán esperes búcsúztatta, úgy is, mint gyékényesi utódja („Elég néked az én kegyelmem.”) Imádsággal búcsúzott régi meghitt barátjától Szekeres Elemér csurgói lelkész társára. Elköszöntek tőle, – keresetlen „Isten-hozzáddal” és énekel, – a gyékényesi gyülekezet és az iharosberényi gyülekezet vezetősége.

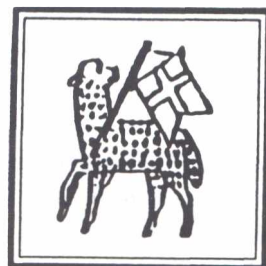
Néhány családi vonatkozású adat:

– Két alkalommal kötött házasságot. 1937. szeptember 15-én a Bécsi kaputéren vezette oltár elé Pülcz Hermint, akivel húsz éven keresztül élt boldog, kiegyensúlyozott házasságban. Közös életútjuk állomásai: Vác–Csengőd–Budapest–Gyékényes. Felesége súlyos betegség és műtétek után, 1957. március 1-jén hunyt el. Második házasságát Szalajka Mártával kötötte. Házasságkötésük előtt – második felesége – a somogygye gyülekezetben volt lelkészi munkatárs. Tudomásom szerint igen jelentős szerepet vállalt a somogygye gyülekezet felépítésében. Márta aszszony több mint harminc éven keresztül volt apámnak hűséges társa a szolgálatban is. Jelenleg leányával és vejével él Iharosberényben.

Bándi Istvánnak három gyermeke van. Legidősebb lánya a tétí gyülekezet odaadó tagja és presbitere. Kisebbségi lánya az iharosberényi gyülekezet presbitere és az óvoda vezetője. Fia Budapesten él, Deák téren presbiter, lelkészpszichológus.

**Összeállította: fia,
Bándi Sándor János**

A teológia szomszédságában



DR. ANDORKA RUDOLF:

AZ ÉRTÉK ÉS AZ ERKÖLCS SZEREPE A GAZDASÁGBAN ÉS A TÁRSADALOMBAN

Előadás „Az ezredforduló erkölcsi kihívásai keresztény és zsidó szempontból”
konferencián, Budapest, 1994. március 16–18.

Az elmúlt három évben Magyarországon forradalmi rendszerváltozás ment végbe. Három év elmúltával fel kell ismernünk, hogy a központi tervezésen alapuló gazdaságból a piacgazdaságba és a totalitárius (későbbi szakaszában autoritarius) politikai rendszerből a demokratikus társadalmi és politikai rendszerre való áttérés lényegesen több nehézséggel jár, mint azt a rendszerváltozás előtt elképzeltük.

Aki a magyarországi médiát és sajtót figyelemmel kíséri, vagy a magyar társadalom tagjaival beszélget, könnyen arra a következtetésre juthat, hogy a fő problémát a gazdasági nehézségek jelentik: a GDP visszaesése, az infláció, a munkanélküliség, a szegények számának több mint kétszeresére növekedése. A szocialista rendszer idején és a rendszerváltozás óta végzett szociológia azonban arra engednek következtetni, hogy a gazdasági problémáknál sokkal súlyosabb bajok vannak a magyar társadalom lelkiállapotának a területén, az erkölcsi normák és az azokat alátámasztó értékek területén. A magyar gazdaság transzformációs visszaeséséből (Kornai, 1993) való kilábalás sokkal könnyebb és gyorsabb lesz (némi optimizmussal azt is lehet állítani, hogy már meg is kezdődött), mint ennek az erkölcsi és értékválságnak a leküzdése.

Más munkáimban részletesen próbáltam adatokkal dokumentálni ennek a válságnak megnyilvánulásait (Andorka, 1992–1993). Itt csak néhány mutatójára utalok: 1. az *öngyilkossági* arányszám az 1950-es évek elejétől folyamatosan emelkedett és jelenleg *messze a legmagasabb a világon*, 2. az alkoholizmus, a májzsugorodás okozta halálozások száma alapján

becsülve, ugyanebben az időszakban körülbelül tízszeresére nőtt, minden *hetedik magyar férfi élete folyamán alkoholistává válik*. 3. A felnőtt népesség 8 százaléka közepes és súlyos, további 17 százaléka enyhébb depressziós tüneteket mutat (Kopp, Skrabski, 1992) 4. A felnőtteknek 25 százaléka hetente többször szed altatót, nyugtatót, fejfájás elleni gyógyszert. 5. A felnőttek 61 százaléka állítja azt, hogy gyakran kimerült és letört (Andorka, 1993b). Ezeknek a lelki problémáknak a gyökerei abban a jelenségben kereshetőek, amelyeket a szociológia – Émile Durkheim nyomán – az „anómia” fogalmával jelöl meg. Az anómia nagyfokú elterjedtségére utal, hogy közvetlenül a rendszerváltozás előtt a megkérdezett felnőttek 59 százaléka teljesen egyetértett azzal, hogy „*az eszmények, célok olyan gyorsan változnak, hogy az ember azt sem tudja*, miben higgyen, mi szerint éljen”, 1993-ban pedig 39 százalék teljesen igaznak mondta azt, hogy „*aki vinni akarja valamire, az rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon*”, és 25 százalék teljesen igaznak mondta azt, hogy „*manapság alig tud eligazodni az élet dolgaiban*”.

Amikor erről a témáról külföldön tartottam előadásokat, gyakran hangzott el utána a hallgatóság köréből az az észrevétel, hogy „*a mi társadalmunkban nagyon hasonló lelki problémákat és anómiás jelenségeket látunk*”. Nem tudom megítélni, hogy a leírt érték- és erkölcsi válság mennyire általános a fejlett társadalmak mindegyikében, úgy gondolom azonban – és ezt nemzetközi összehasonlítások is igazolni látszanak –, hogy a magyar társadalomban, talán az összes kelet-közép-európai és kelet-

európai társadalomban, *súlyosabb a válság*, mint a fejlett és demokratikus nyugat-európai társadalmakban.

E súlyos érték- és erkölcsi válság okait kutatva, kézenfekvőnek látszik annak *összefüggése a megelőző évtizedekben uralkodó totalitárius rendszerrel*. A totalitárizmusnak alapvető jellemzője, hogy nem tűri el tőle független értékrendszereknek, erkölcsi normáknak a létét, mivel azok akadályozhatják a totalitárius hatalmi elit érdekeinek feltétlen érvényesítését, az állampolgárokkal szemben támasztott követelményeiknek *gondolkodás nélküli teljesítését*. Értékek és belőlük levezethető erkölcsi normák helyett a totalitárius rendszerek a nyers állami erőszakkal, a legszigorúbb büntetőjogi szankcióknak a fenyegetésével kényszerítik ki az állampolgárok kívánt viselkedését.

Szeretném hangsúlyozni, hogy amikor itt a 20. században a magyar történelemben uralkodó totalitárius rendszerekről beszélek, mint az anómiás válság okairól, akkor nemcsak a *szotalinizmus által létrehozott szocialista rendszerre* gondolok, hanem ugyanúgy a sokkal rövidebb ideig uralmon lévő *nemzetiszocialista diktatúrára* is. Még tovább is vissza lehet menni a magyar történelemben és azt lehet mondani, hogy Magyarországon sohasem vagy csak egészen rövid történeti szakaszokban volt igazi demokrácia és Magyarország még a második világháború végén is egy meglehetősen tradicionális, távolról sem modern gazdaságban élt, így nagyon kevés lehetőség volt arra, hogy a modern piacgazdaság és a demokrácia működéséhez szükséges értékek és erkölcsi normák elterjedjenek, a korszerű állampolgári és üzleti kultúra kialakuljon.

Ma azonban, amikor 1990-ben egy csapásra áttértünk a többpártrendszerű *parlamentáris demokráciára* és megkezdődött a gazdaság átalakulása egy modern piacgazdaság irányában, igen súlyosnak látszik ennek a kultúrának a hiánya. Csupán felszíni és egyáltalán nem a legsúlyosabb, bár sok állampolgár mindennapi életét megkeserítő következménye ennek a *kriminalitás* megnövekedése azzal párhuzamosan, hogy a rendőri és büntetőjogi üldözés lehetőségeinek szűkülését nem volt képes pótolni a társadalom tagjainak erkölcsi konszenzusa arról, hogy mi a megengedett és mi a tilos. *Sokkal súlyosabb probléma*, hogy az *üzleti élet* számos szereplője nem tartja magára nézve kötelezőnek az üzleti tisztességnek azokat a szabályait,

amelyek nélkül a modern piacgazdaság működésképtelen, vagy legalábbis sokkal nagyobb tranzakciós költségekkel képes csak működni (Williamson, 1987). Hasonlóképpen súlyos probléma, hogy a *politikai* élet egyes szereplői nem sajátították még el a demokratikus politikai kultúra néhány íratlan alapszabályát, mindenek előtt a más politikai nézetek képviselőinek riválisként, nem pedig ellenségként kezelését, a toleranciát és a kompromisszumkészséget. A politikai vita és harc ilyen eldurvulása lehetetlenné teszi, hogy megvalósuljon a politikai demokráciának *Bibó István* által kiemelt azon alapkritériuma, hogy a politikai élet szereplői és általában az állampolgárok *ne féljenek egymástól*.

A legújabb társadalomtudományi irodalomban kevésbé jártas olvasó talán úgy gondolhatja, hogy naivitás részemről erkölcsös viselkedést megkívánni a gazdasági élet és a politika szereplőitől, hiszen Adam Smith szerint a piacgazdaságban az egyes résztvevők önérdéküket kell hogy kövessék és ennek alapján – a híres „láthatatlan kéz” közreműködésével – jön létre a *mindenki számára gazdaságilag optimális eredmény*, a demokratikus politika pedig nem más, mint harc a választópolgárok megnyeréséért és ezen keresztül a hatalomért és ebben a harcban a hatalom vágya szükségszerűen háttérbe szorít minden erkölcsi megfontolást.

Valójában a szociológia emberképe kezdetől fogva szembenállt a csupán önérdékét követő „homo oeconomicus” emberképétől. A „homo sociologicus” viszont szerepeket játszik el a társadalomban, az ezekből a szerepekből adódó viselkedési normákat követi (Dahrendorf, 1965).

Legújabban – mintegy a neoklasszikus közgazdaságtan modelljeire és a szélsőségesen liberális gazdaságpolitikai elképzelésekre adott válaszként – egyre nagyobb számú közgazdász ismeri fel, hogy a *modern piacgazdaság nem képes bizonyos erkölcsi normák általános megtartása nélkül jól működni*. Amitai *Etzioni* (1988) „egy új közgazdaságtan felé” alcímű könyvében azt állítja, hogy „ha a gazdasági versenyt magára hagyják, akkor romboló általános konfliktussá eszkalálódik”, ezért „*a szabad verseny csak erkölcsi, társadalmi és kormányzati kontextuson belül tartható fent, amely biztosítja, hogy a konfliktusok előre meghatározott korlátok között maradnak*.” A kérdés az, hogyan lehet olyan kontextust teremteni, amely

elég erős a verseny korlátok között tartására, de nem olyan hatalmas, hogy aláássa a versenyt". Dahrendorf (1979) a társadalmi fejlődésnek két alapvető kritériumát fogalmazta meg: a választási alternatívák tágulását és a kötöttségek (ligaturák) meglétét. Ezek együtt határozzák meg az életesélyek nagyságát. A túl erős kötöttségek elnyomják a választási lehetőségeket, a kötöttségek nélküli választási lehetőségek viszont értelmetlenekké válnak, a társadalmi szerződést veszélyeztetik, a „mindenki háborúja mindenki ellen” állapotához vezetnek, így az életesélyeket szűkítik össze. A kötöttségeket vagy ligaturákat Dahrendorf alapján értelmezhetjük egyrészt társadalmi viselkedési normákként, másrészt a különféle társadalmi közösségekhez való tartozásként. Az erkölcsi normák meggyengülése és a közösségek felbomlása esetén a társadalmak visszafejlődnek.

Nagyon jellemző és talán reménykeltő jelenség az, hogy az elmúlt évben a *Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem* két tanárának szerkesztésében két gazdaságtikai kötet jelent meg (Kindler, Zsolnai, 1993a, 1993b), és hogy a gazdaságtika kérdései gyorsan kezdenek teret hódítani mind az egyetemi hallgatók érdeklődésében, mind az egyetemi oktatásban és kutatásban. Kívánatos lenne, hogy a politikai morál kérdései, amelyek évtizedekkel ezelőtt Bibó István (1986, 1990) munkásságában olyan kiemelkedő szerepet játszottak, szintén újra a közérdeklődés középpontjába kerüljenek.

Természetesen joggal felvethető az a kérdés, hogy az értékek és az erkölcs hiánya nem játszik-e ugyanilyen nagy szerepet más országok, sőt az egész világ gazdasági, társadalmi és politikai problémáiban. Hans Küng (1991) nyomán kérdezhetjük, hogy a nukleáris és más tömegpusztító fegyverek feltalálása és elterjedése után, a természeti környezet súlyos veszélyeztetésével járó gazdasági fejlődés körülményei közt, az orvosi technológiák és a géntechnológia korábban elképzelhetetlen eredményeinek közeljövőben várható jelentkezése mellett lehetséges-e nem csak az emberiség továbbfejlődése, az élet humánusabbá tétele, hanem egyáltalán az emberhez méltó élet feltételeinek fenntartása a világon egy világméretű etikai konszenzus nélkül. Mégis hozzátenném: míg bennünket Magyarországon természetesen mindezen a világméretű problémák is ugyanúgy érintenek, mint minden más népet, mégis nálunk az értékek és erkölcs válságának leküzdése vagy

annak kudarca azt az alternatívát is jelenti, hogy a következő években lesz-e Magyarországon modern piacgazdaság és fennmarad-e a szabadság és a demokrácia.

Konferenciánk témája és a résztvevők elkötelezettsége alapján a következő logikus kérdés: mit tudnak az úgynevezett „történelmi egyházak” tenni a magyarországi akut érték és erkölcsi válság leküzdése érdekében tenni, mivel járulhatnak hozzá egy modern gazdaság és demokratikus társadalom megteremtéséhez, amely minden állampolgárnak elfogadható életszínvonalat, szabadságot, életesélyeket kínál? Természetesen azt is kérdezhetjük; mit tehetnek a zsidó–keresztény vallási körbe tartozó felekezetek és egyházak Európa, az összes fejlett ország és az egész világ súlyos problémáinak megoldása érdekében?

Itt engedjenek meg egy rövid kitérőt a definíciókra. Történelmi egyházaknak nevezem azokat, amelyek a magyar társadalom kultúrájában hosszú idő óta nagy szerepet játszanak. Természetesen ide tartoznak a magyarországi izraelita közösségek is. Zsidó–keresztény vallási körökről azért beszélek, mert az ide tartozó vallásfelekezetek – minden történelmi ellentétük, sőt háborúskodásuk ellenére – a legszorosabb rokonságban vannak, nemcsak történelmi kialakulásuk szerint, hanem értékeik és erkölcsi normáik nagyfokú hasonlósága miatt is.

De vajon szükséges-e a vallás az érték- és erkölcsi konszenzus kialakításához, újra megerősítéséhez a modern társadalmakban? Nem hiszem, hogy tudományosan és tárgyilagosan gondolkodva egyszerű igenlő választ adhatunk erre a kérdésre. Nem zárható ki a legmagasabb emberi értékek és erkölcsi elvek megléte nemvallásos embereknél, hiszen erre számos pozitív példa van az emberiség történelmében és társadalmaink mai mindennapi életében. Még kevésbé állíthatjuk, hogy a vallásosság mindig ezeknek az értékeknek elfogadásával és ezeknek az erkölcsi elveknek követésével jár.

Mégis azt merném feltételezni, hogy egyrészt a vallás, másrészt az értékek és erkölcs között meglehetősen szoros a kapcsolat. Három tudományos élményemre szeretnék utalni, hogy ezt alátámasszam:

1. 1993 nyarán a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen tartotta 22. konferenciáját a Nemzetközi Vallásszociológiai Társaság. A korábbi évtizedekben a vallásszociológiában két tudományos nézet, illetve attitűd uralko-

dott: 1. a modernizáció szükségképpen szekularizációval, a vallás szerepének gyengülésével jár, 2. a szociológus csak a vallás társadalmi funkcióját vizsgálja, tartózkodjék azonban a különböző vallási tanítások értékelésétől. A tavalyi konferencián, a szekularizációs tendencia szemmel látható megfordulásával és az új vallási mozgalmakkal foglalkozó ülésen Roland Campiche úgy foglalta össze az elhangzottakat, hogy „nem az a kérdés, lesz-e szerepe a vallásnak a jövőben, hanem az, hogy milyen vallásnak lesz nagy szerepe”. Más szóval a társadalom jövőjéért aggódó vallásszociológus számára ma már nem lehet közömbös, milyen vallási tanítások fogják az emberek és társadalmak vallásos igényeit kielégíteni. Nagyon leegyszerűsítve: nem mindegy, hogy a kölcsönös szeretetet és türelmet, vagy a másvallásúak gyűlöletét hirdető tanítások fognak társadalminkban uralkodni.

2. A teológus Hans Küng (1991) a világvallások konszenzusán alapuló világetika lehetőségeit vizsgálva felveti a kérdést, hogy ha elvonkoztatunk az egyetlen feltétel nélkül létezőtől, akit Istennek nevezünk, akkor milyen biztos alapját találhatjuk a feltétel nélkül érvényes erkölcsi szabályoknak, és akkor végül is mi tarthatja vissza a bűnözőt attól, hogy túszát legyilkolja, egy gazdasági csoportot attól, hogy országát kizsákmányolja, egy hatalmi tömböt attól, hogy rakétatámadást indítson az emberiség másik fele ellen. „A vallás nyújthat nekünk speciális mélység-dimenziót, mindent átfogó értelmezést, még a szenvedések, igazságtalanságok, bűnök és az értelmetlenség tényeivel szemben is... A vallás biztosíthatja a legfőbb értékeket, a feltétel nélkül érvényes normákat, a legmélyebb motívációkat és a legmagasabb ideálokat: felelősségünk okát és megalapozását”.

3. A tudomásom szerint vallásosnak nem tekinthető filozófus, Jürgen Habermas (1988) úgy gondolja, hogy „mi európaiak nem tudjuk igazán komolyan megérteni az olyan fogalmakat, mint a moralitás és az etika, a személy és az individuum, a szabadság és az emancipáció..., ha nem sajátítjuk el annak az üdvtörténeti gondolkodásunka a lényegét, amely a zsidóságban és a kereszténységben fejlődött ki”.

Ezen tudományos élmények, hatások megerősítették bennem azt a meggyőződést, hogy a zsidó-keresztény vallási felekezetek, illetve a történeti egyházak lényegesen hozzájárulhatná-

nak a mai magyarországi érték- és erkölcsviszonyok leküzdéséhez. Ezek az egyházak és tagjaik tehát egy nagy kihívással állnak szemben. Korántsem vagyok azonban biztos abban, hogy meg fognak felelni ennek a nagy kihívásnak. Előadásom befejező részében nagyon vázlatosan megemlítek néhány feltételt, amelynek teljesítése szerintem hozzásegítheti őket ahhoz, hogy pozitív szerepük legyen a válság leküzdésében (Andorka, 1993c):

1. A mai magyar társadalom aktuális kérdéseire korszerű teológiai válaszokat kell keresni. A tradíciókhoz való merev ragaszkodás és a vallási fundamentalizmus elszigeteli a történeti egyházakat a magyar társadalomtól, a vallás iránt nyitott, de nem szigorú értelemben véve az egyház tanításai szerint vallásos többségtől.

2. Az etikát nem szabad az egészen konkrét helyzetekre szabott tradicionális parancsok követésére korlátozni (például a családi és szexuális etika területén), hanem az e vallások alapvető erkölcsi tanításából kell levezetni a mai élet aktuális problémahelyzeteiben követendő magatartás elveit.

3. Miközben nyilvánvalóan meg kell tartani a hagyományos vasárnapi istentiszteleti vallási formákat azoknak, akik ezt igénylik, tág lehetőségeket szükséges nyitni az újfajta, különösképpen kisközösségi vallási tevékenységek számára.

4. Az egyházak nem maradhatnak le a modern társadalmak demokratizálódása mögött. Ezzel összefügg az is, hogy a főhivatászerűen lelkészek és a nem-lelkészek közötti válaszfalakat le kell bontani. Ide tartozik a nők és férfiak teljes egyenjogúságának megvalósítása is.

5. Őrizkedni kell az egyházak politikai hatalmának kísértésétől. Az államnak és az egyházaknak nyilvánvalóan egészen más funkciójuk van a modern társadalmakban, súlyos károkat okozna a vallásnak, ha az egyházak megkísérelnék állami hatalmi funkciókat gyakorolni.

6. Végül, de nem utolsósorban rendkívül fontosnak tartom a történeti egyházak közötti együttműködést, az ökumenikus gondolat minél szélesebb körű elterjedését. A magyar történelemben sajnos számos példája volt az ökumenikus szellem súlyos megsértésének. Ez nagyon súlyosan ártott az egyházaknak és általában a vallásnak. A hitviták és az egyházak közötti harcok újraéledése végképpen diszkreditálná az

összes ebben résztvevőket a magyar társadalom túlnyomó többsége szemében.

A gazdasági és politikai erkölcs problémáitól nagyon messzire jutottam előadásom végén, amikor az ökumenizmus szükségességét említettem. Úgy gondolom azonban, hogy az utóbb említett teológiai és egyházszerkezeti megújulás nélkül a történeti egyházak nem fognak tudni hozzájárulni a magyar társadalom akut súlyos problémáinak megoldásához. Nagyon remélem, hogy – mint már sokszor a történelem folyamán – erre a megújulásra sor fog kerülni, mert hiszen valljuk, hogy „ecclesia est semper reformanda”.

IDÉZETT SZAKIRODALOM

ANDORKA, R., 1992, Társadalmi változások és társadalmi problémák, 1940–1990. Statisztikai Szemle. vol. 70. no. 4–5. 301–324. p.

Andorka, R., 1993a, The socialist system and its collapse in Hungary: an interpretation in terms of modernisation

theory. International Sociology. vol. 8. no. 3. 317–338. p. Andorka, R., 1993b, Elégedetlenség, elidegenedés, anomia. In: Sik, W., Tóth, I. Gy., eds., Egy év után ... Jelentés a Magyar Háztartás Panel II. hullámának eredményeiről. Budapest, 97–112. p.

Andorka, R., 1993c, Értelmiség és vallás. Lelkipásztor. vol. 69. no. 6. 227–229. p.

Bibó, I., 1986, 1990, Válogatott tanulmányok. Vol. 1–4. Budapest.

Dahrendorf, R., 1965, Homo sociologicus. Köln.

Dahrendorf, R., 1979, Lebenschancen. Frankfurt.

Etzioni, A., 1988, The moral dimension. New York.

Habermas, J., 1988, Nachmethaphysisches Denken. Frankfurt.

Kindler, J., Zsolnai, L., eds., 1993a, A közgazdaságtan társadalmi és etikai vetületei. Budapest.

Kindler, J., Zsolnai, L., eds., 1993b, Etika a gazdaságban. Budapest.

Kopp, M., Skrabski, Á., 1992, Magyar lelkiállapot. Budapest.

Kornai, J., 1993, Útkeresés. Budapest.

Küng, H., 1991, Global responsibility. In search of a new world ethic. London.

Williamson, O. E., 1987, The economic institutions of capitalism. New York.

SZEBIK IMRE:

Iskoláink és a spiritualitás

Elhangzott a Felekezeti iskolák fórumán,
Parlament, 1994. március 23.

Kérdezhetjük, *mi teszi az embert emberré?*

Ősidők óta keresi a mindenkori filozófia e kérdésre a választ. Sokan úgy vélik, az ember sajátos biológiai-fiziológiai felépítése személyiségének legjellemzőbb vonása, mellyel kitűnik az élőlények tarka milliárdjai sokaságából. Ugyanakkor nem szervezeti adottságai jelentik legszorosabb rokonságát a többi élőlényel? Mások arra esküsznek, hogy az ember gondolkodó képessége, szellemi nagysága, intellektusa sajátos kincse, amely kiemeli a többi élőlény közül. A descarti „gondolkodom, tehát vagyok” így módosul: gondolkodom, tehát ember vagyok. Bárcsak igaz lenne ez az állítás. Gyakran azonban magas intellektusú személyiségek erkölcsi fertő mocsarában vergődő, szerencsétlen sorsú, olykor másokat is magukkal a mélybe rántó [moral insanity] – beteges erkölcsű személyiségekké válnak.

Mi teszi hát az embert emberré? Sem sajátos biológiai adottságai, sem magas intellektusa. A Szentírás arról vall csendesesen, mély meggyőződéssel, hogy Isten az embert a maga képére és hasonlatosságára teremtette. Más szóval, a Biblia emlékeztet minket Istenrel való gyakran elfelejtett, elfojtott, elhallgatott rokonságunkra. „Nem sokkal tétél minket kisebbé önmagadnál, dicsőséggel és méltósággal koronáztad meg” (Zsolt. 8,6). Fel kell elevenítenünk e rokonságot, élővé kell tenni és tartalommal megtölteni.

Az embernek ugyanis egyedülálló kiváltsága, hogy tudhat Istenről, mert rokonságban van vele. Teremtője képmása, Alkotójának keze nyomát hordozza önmagán.

Meggyőződésem, hogy az *embert emberré egyedül Istenhez kötöttsége, képmására teremtettsége, Vele való szoros rokonsága jelenti.* Ennek jele lelkiismeretének személyiségétől független működése, tartalma pedig az Istenkérdésben való állásfoglalás belső szükségyszerűsége. E tekintetben egy negatív állásfoglalás is indirekt utalás a tőlünk függetlenül is létező, de velünk kapcsolatot keresni akaró Istenre.

Amikor egyházi iskoláink és a spiritualitás kérdéséről szólunk, nem feledhetjük, hogy keresztény küldetésünk tartalma és üzenete az Istennel való szembesítés artikulálása a *ránk bízott tanuló ifjúság körében.* Nem külső kényszer ellenkezést nem tűrő módszerére gondolok, hanem a belső logikai okfejtés és bibliai tanúságtétel szabad megszólaltatásával szükséges igényes jártasságra és személyes állásfoglalásra elvezetni diákjainkat.

Méltán kérdezheti valaki az itt helyet foglaló *tanár kollégák* közül, mindez a természettudományos vagy humán tantárgyat tanító pedagógus feladata? Azt gondolom, hogy elsőrendűen – *nem.*

A spiritualitás kérdés felvetésének természetes tudomásulvétele azonban feltétlenül jellemzője kell legyen valamennyi tanár magatartásának. Ennek hangsúlyozása negyven év deficitje miatt nélkülözhetetlen.

Nyilvánvaló, hogy a *hittanár* személyében és szakmai felkészültségében egyaránt hivatott arra, hogy a spirituális-hitbeli kérdéseket közvetítse és megválaszolja. Személyének jelenléte, megbecsülése valamennyi iskolában elvárt igény.

Mégis legyen szabad kiemelni a *pedagógus személyiségének fontosságát*. A tanulók kérdeznek és bizalommal fordulnak felé. Nem közömbös, hogy meghitt tanári kapcsolatok magánbeszélgetéseiben mekkora meggyőző erő átütő hatású életre szóló útmutatásai nyernek megfogalmazást! Kisugárzásunk holdudvar teremthet, amelynek fényében nyilvánvalókká lesznek a jézusi igazságok. Közönyünk kétkedővé tehet vagy üres cinizmusba sodorhat jó szándékú, tájékozatlan ifjakat.

Magatartásunk éppúgy döntő, mint példaadásunk és érdeklődésünk. Egy kirándulás keresztény kincsei iránt mutatott érdektelenség éppúgy rombol, mint a lekacagott Biblia. Viszont egy helyén idézett irodalmi szépségű vers keresztény mondanivalóval éppúgy lehet érdeklődést-felkeltő, mint a képzőművészet bibliai ihlettségű alkotásai. Máris tantárgyak lehetőségeire utaltam, korántsem a teljesség igényével, hiszen az egész teremtett világ utal Teremtőjének nagyságára, minden kereszt az útfélen pedig emlékezetünkbe idézi annak alakját, aki volt, van és eljövendő. Minden témát lehet elfogulatlan hűvösséggel, lehet a belső meggyőződés tüzeinek erejével és lehet a rosszindulat gonoszságának sötétségével felvezetni. Történelmi korszakokat be lehet mutatni szubjektív válogatásunk alapján, elmarasztalva az egyházat, s általa Isten ügyét és fordítva is. Igaz Pál apostol szava: Mindent szabad, de nem minden használ. Újra és újra fel kell vetni a kérdést: mi az, ami építi a személyiséget, a tanulóban a spirituális értékek utáni vágyat? Az igazság utáni keresés belső elkötelezettsége nem lehet ellentét a spirituális igény ébresztésével. E kettő inkább kiegészítheti egymást. Döntő tehát a tanár és a tantárgy egymáshoz való viszonya. Elmélyült jártassága és belső rendszereinek kialakítása a spiritualitás meghatározó függvénye.

Végezetül legyen szabad szólni a *spiritualitás külső kereteinek biztosításáról*. Egyházi iskoláinkban feltétlen szabadság korlátlan lehetőségei kínálkoznak. Hétkezdő áhitat a templomban, adventi-böjti csendesnapok előadásokkal, imádság a nap kezdetén és a tanítás végén, részvétel vasárnap az istentiszteleten – misén, az önkéntesség jegyében, megannyi alkalom a közösségbe tartozás és az Istennel való kapcsolat ápolására. A tanár jelenléte éppúgy természetes, mint a tábormoknak helye az élvonalban.

Gyermekeink gondolkodását és életét veszélyek sokasága veszi körül. A szenvedélyek (kábitószerek, alkohol), a rossz társaság tátongó mélysége út menti szakadékelenség. Megóvni őket s távol tartani vállalt kötelességünk, Istentől való küldetésünk.

Rábreszteni ifjainkat a Biblia szépségére és gondolatvilágára, *irodalmi misszió* is. A zene klasszikusainak bemutatása az emberi lélek harmóniáját is szolgálja. Gyönyörködtetni festmények és szobrok léte tükröző alkotásaiban eurapáer küldetés. Rádöbbenteni ifjakat Augustinus örök igaz szavaira: a magad képére teremtettel minket, nem nyughat meg szívünk, csak egyedül Tebenned – legszentebb küldetésünk.

A múlt héten Berlinben találkoztam a következő mondattal: *legyünk realisták, kíséreljük meg a lehetetlent!* Amikor a spirituális értékek közvetítésére vállalkozunk és az örök Istennel való szembesítés és titokzatos találkozás esélyének megvalósulását reméljük, az emberileg mindig lehetetlenre vállalkozunk, mert a hit nem kényszeríthető, nem is örökölhető – mert a teremtő és megváltó Isten ajándéka. Nála azonban minden lehetséges. Ez spirituális küldetésünk egyetlen, de biztos záloga. Teljék benne örömünk, Urunk adjon fáradozásunkra sokszoros áldást.

A vallási kisebbségek elfogadásának etikai problémái

Elhangzott 1994. március 17-én, a Keresztény–Zsidó Konferencián

Engedjenek meg bevezetőül egy személyes példát. Azt szeretném elmondani, hogy a problémával hol és hogyan találkoztam először.

Szeptember első hetétől mindig félttem az iskolában. Sokfelé jártam az elemi, hiszen az első négy osztályt – Budapesten, Szombathelyen, Miskolcon – négy helyen végeztem. Apám adventista lelképásztor volt, akit a gyülekezetek gondja, baja sokfelé szólított és mi, a család követtük. Éppen ez volt az oka annak, hogy minden iskolakezdéstől félttem. Abban az időben az volt a szokás, hogy az első tanítási órán a tanító úr beírta az osztálykönyvbe az adatainkat. Amikor a valláshoz ért, akkor kezdődött a baj. Igaz, hogy idejekorán megtanítottak arra, hogy amikor a vallásom kérdezik, akkor azt kell mondani, hogy „ágostai evangélikus”, mivel a na-

gyapám – akit már apám sem ismert, hiszen mindössze háromszendős volt, amikor a korai halál learatta – evangélikus vallású hajós ember volt Győrött – ahogy nagyszüleim házassági anyakönyvéből – mely kelt 1905. nyarán – kibogoztam. Most is látom magam, ahogy elcsukló hangon vigyázzba meredve válaszolok az engem faggató tanító úrnak. Az igazi baj viszont csak ezután következett:

– „Apja foglalkozása?”

Mikor elsős voltam büszkén rávágtam: – „Adventista prédikátor” – hiszen megszoktam, hogy a gyülekezetben felnéztek rá az emberek, tisztelték, de válaszom nem tetszett a tanító úrnak. Megállt a toll a kezében. Homlokára tolt szemüvegét és rám kiabált:

– „Mondd meg naplopó, csirkefogó, szektás apádnak, hogy ideje

volna már valami tisztességes foglalkozás után nézni!”

Eszembe villant, hogy apámat sokszor csendőrk keresték, és mi gyerekek soha nem tudtuk hova megy. Később tudtam meg, hogy 1939. december 2-án az adventistákat is, mint a „honvédelem érdekeit veszélyeztető szektát” betiltotta a kormány és új néven, mint a Biblia-követők Felekezete szervezhetjük újra egyházunkat. Igaz, hogy 18 éven aluliak nem látogathatták a gyülekezeteinket, ezt falun csendőrk, városban meg kevésbé feltűnő detektívek ellenőrizhették. Csak arra emlékszem, hogy elbőgtem magam.

A tanító úr – úgy látszik, az előbbiekért – egy kicsit elszégyenlette magát. Visszatolta a szemüvegét és így dörmögött: – „Jól van na, ne bőgj! Írjuk azt, hogy magántisztviselő! Az is megteszi!”

Amikor leültem, az osztály rajtam röhögött. Nyitott, könnyen barátkozó típusú gyerek voltam. Mégis a szünetben mindenki elhúzódtott mellőlem, pedig a legszebb üveggolyómat, minden féltett kincsemet szétesztottam, mert nagyon szerettem volna, ha szeretnének. Akkor kaptam az első leckét a „kisebbségi lét” című tantárgyból.

Azután az elsőt követte a többi. De ebben az előadásban nem keserű-édes, nosztalgikus emlékeimmel szeretném untatni Önöket. Pusztán néhány végiggondolandó tézisen megfogalmazott gondolatot akarok Önökkel megosztani, ami a vallási kisebbségek megítélését, elfogadását segítheti.

1. *A demokrácia – a többség akaratára épülő, de vajon a kisebbség feletti uralom?! A szabadság – benne a vallásszabadság – mércéje a kisebbség szabadsága.* Erről sokszor megfeledezünk. A diktatúra gondolkodási módja, érvrendszere még ma is bennünk él, ami egy hamis demokráciafogalmat építgetett bennünk. A többség diktatúrája is diktatúra – és nem demokrácia.

A vallás- és lelkiismereti szabadság nemzetközi társaság III. világkonferenciáján történt, hogy az egyik harmadik világbeli iszlám ország vallásügyi minisztere elmondta, hogy az ő országában a legtökéletesebb a vallásszabadság. Utána egy mohamedán szekta halálra üldözött képviselője mondta el, hogy hittestvéreit halálra üldözik ugyanabban az országban. A drámai hangú tényeket felhozó hozzászólás után a vallásügyi miniszter válaszolt, valahogy így:

– „Hölgyeim és Uraim! Mint egy korábbi előadásunkban jeleztem, nálunk tökéletes demokrácia van. Mivel a többség nem kívánja ezt az utat, ezért mindent elkövetünk, hogy a többség akaratának érvényt szerezzünk.”

Ez a demokrácia álarcba öltöztetett diktatúra jellegzetes érve.

2. *Vajon a vallások egymásközötti viszonyát szabályozhatja-e a demokratikus egyenlőség elve, hiszen a vallás, a hit az igazság végső bizonyosságára tör?* A többség által elfogadott igazsággal szemben lehet-e magánvéleményem?

Ezek a kérdések azért lényegesek, mivel az egyháztörténelem során minden reformáció és a nyomában kialakult új vallásfelekezetet destruktív volt. Életforma-váltással járt, ami nemcsak a gondolkodásmódot, hanem az ember társadalmi beilleszkedését is befolyásolta. A megélt új életforma akaratlanul is szembeáll a régivel, az elfogadottak számára tehát destruktívnak tűnik. Így volt

az a kereszténység indulásakor a reformáció idején éppen úgy, mint bármilyen más vallás indulása esetén.

Egy valós, ma már tragikomikusnak tűnő példával hadd illusztráljam ezt. *Alphonse Louis Marie Daudet* (1840–1897) divatos múlt századi regényíró 1883-ban írta „Az evangélistánál” (L'évangéliste) című regényét, mely száz évvel ezelőtt magyar fordításban is megjelent Zempléni P. György munkája nyomán. Úgy kezdődik, hogy egy jobb, polgári családból származó tanítóé egy új vallási szekta hatására otthagyja családját. Édesanyja mindent megpróbál annak érdekében, hogy kiszabadítsa a szekta bűvköréből lányát, aki néhány hónap múlva hazalátogat ugyan, de teljesen megváltozott. Beszédmódja, viselkedése a szekta szabályai szerint alakult, úgy, hogy az édesanya öröme hamar szomorúságra fordul. Ma úgy mondanánk – eredményes agymosáson esett át. A regényt olvasva, pontosan megtaláljuk benne ugyanazokat a vádakat, amire a mai szekta-ellenes irodalom szokott nagy előszeretettel hivatkozni. Úgy látszik, igaza van Bölc Salamonnak, – semmi sem új a nap alatt.

A történet tragikomikus fináléja az, hogy a regény hatására a múlt század végén Svájcban az üdvhad-sereget, akiknek szociális hasznát úgy gondolom felesleges bizonygatni, betiltották. Destruktív szektának tartották, deviáns magatartásnak.

3. *A deviancia vádja* egy nagyon mély és sokszor be nem vallott folyamat rövidzárlatos „megoldása”. Otthagynak gyerekeink, kiürülnek templomaink, elértektelenednek erkölcsi, hitbeli igazságaink, akkor egyszerűbb az, ha minden rosszat bűnöst és kártékony dolgot megpróbálok a „hitre” visszavezetni. A deviáns vallásfelekezet a bűnös. A megoldás: a nem működő régít úgy kell új életre kelteni, hogy a más utat, más megoldásokat (legyenek, ezek jók vagy rosszak) kínáló kisebbséget kiiktatom, felszámolom és mindenkinek kötelezővé teszem a többségi jót, a történelmileg igazolt régít. A másság minősége ingerli a többséget, ugyanakkor a többség előítélete erősíti a kisebbség identitását.

Ennek a gondolkodási módnak a jellemzője, hogy a kisebbséget mindig kollektív felelősség terheli. Jól mutatja ezt a mindig tapasztalható tünet, amit újra meg újra meg tapasztalhatunk. Ha egy kisebbséghez tartozó egyén bűnt követ el, azt nem az „egyén” – lehet az egy örült nacionalista, egy zavarodottságig

fundamentalista személy – hanem a kisebbség (a zsidók, a székelyek, a cigányok, az adventisták) követik el. Ezzel rögtön igazolva látjuk a múltbeli és a jelenben is előforduló diszkriminatív, intoleráns lépéseinket. (Lásd: Hebroni események – Auschwitz)

4. *Kisebbségnek lenni – azt jelenti, hogy ellenszélben futni, többlet terhet vállalni.* Minőséggel lehet győzni a mennyiség többsége felett. Ez, ha van erőnk, ha vannak okos jó barátaink, hatalmas erő.

Természetesen a kisebbség nem érdem (de nem is szégyen), hanem egy helyzet, lehet starthely és lehet börtön is. Kísértése is van a kisebbségnek: az elszigetelődés, a különcködés, az a fal, amit könnyen felépítünk önvédelemből, elveszítve ezzel nyitottságunkat. A gettó fala nemcsak belülről, kintről is épül.

A kisebbségben azt szokás utálni, ami belőlünk hiányzik. Ha nincs bennünk összetartás és közöttünk él egy összetartó közösség, akkor az összetartozásunkat úgy szokás értékelni mint összeesküvést a többség ellen. Ha gazdasági érzékünk rossz, akkor világszéles multinacionális maffiára illik kivetíteni saját tehetetlenségünket. A példák természetesen korlátlanul szaporíthatók. Lényegében minden kisebbség ellen megfogalmazódó vád mögött ott lapul az a felháborodott kérdés: hogy merészel más és több lenni a kisebbség, mint a többség?

A kisebbségi lét nyomasztó terhe alól a jobb minőség az egyetlen reális kitörési pont. A mindent körülölelő többség óceánjából csak „felfelé” vezet út. A kisebbségnek egyetlen reális kitörési pontja a többség gyengesége, hiánya. Ez viszont a többségben egy ellentétes reakciót indít el: minél jobban felfedezzük hiányunkat, annál nagyobb utálattal nézünk a kisebbségre, akik tudnak mások lenni. Így lehet az, hogy Tertullianus szerint azzal csúfolták a keresztényeket: „Ni, hogy szeretik egymást!” A kisebbségi lét így egyszerre stigma és karizma is lehet.

5. *Minden igazi közösség – kisebbség.* Akkor érték, ha benne a másokat becsülő szeretet zártsága és nyitottsága valósul meg. Az intimitás zártsága és a másokat becsülő szeretet nyitottsága egyszerre teszi az igazi, toleranciára épülő, máshol is becsülni tudó közösséget. Ezért az egészséges társadalom többségének szüksége van a nyitott, toleráns kisebbségre.

A kisebbség természetesen nem abszolút jó, a többség meg nem abszolút rossz. Már csak azért sem

lehet így kisarkítani a kereszt, mivel mindnyájan életünk különböző közösségeiben egyszerre éljük meg a többségi és kisebbségi létet.

Kisebbségi létünket viszont többféleképpen lehet megélni. Lehet élni a többség ellen, agresszíven, lehet úgy is, hogy kisebbségem feladom, beolvadok, mindent megteszek a minél gyorsabb asszimilálódás érdekében. Mind a kettő veszélyes identitás-zavart szül. Aki kisebbsége ellenére is a többséget provokálja, a kisebbség ellen vét, hiszen olyan indulatokat provokál, amelyek a kisebbség léte ellen törnek. A kisebbség akkor éli meg jól a másságot, ha a többséget egyre jobban meg tudja győzni arról, hogy őt nem asszimilálni kell, nem is gettóba zárva eltűrni, hanem meg kell találni hasznukat. Ezért minden kisebbségnek létérdeke, hogy egyre több pozitív információt juttasson el magáról, ami használ és nem csupán a különállást, a másságát mutatja.

Sajnos, ahogy ezt a történelem is igazolja – ezt meglehetősen nehéz elérni. Ezek a vallási közösségek a kamaszkori lázadás korában vannak. Azért váltak ki, indultak el a többségből, mivel elégedetlenek voltak és olyan emberekből állnak ezek a közösségek, akik inkább ellenséges indulattal vannak a többség iránt, mint megértéssel. Sokszor nem is tudják pozitívan megfogalmazni programjukat, csak úgy, hogy a többség véleményével szembeállítják azt. Inkább a többség ellenében keresik identitásukat, mint a többségért való szolgálatban. Dávid és Góliát csatájában könnyen elrepül a parittyakő.

A kisebbség – nem rang és nem szegény. Lehet jó és rossz, lehet lehetőség és ellehetetlenülés. Van a mítosz, „a” célt ez segíti, és van amikor a cél elérésének legnagyobb akadálya.

A mai egyházak – helyüket, küldetésüket keresik. Ez tolerancia-zavarokat eredményez. Könnyebb szektaveszélyről beszélni, mint hatékony, gyülekezeterősítő programokat megvalósítani. A legnagyobb vallásszociológiai vizsgálatok arról tanúskodnak, hogy hazánk lakosságának még az 1%-át sem éri el azoknak a száma, akiket a nagyobb vallásfelekezetek elértek, viszont a szekularizálódás vesztesége annak a számnak a sokszorososa. Ezt a feszültséget nem oldja fel a kisebbségi egyházak sértődöttsége, „kamaszkori arroganciája”, hanem csak az, ha egymás megértésével tanulunk toleranciát. A kisebbségi lét ugyanis kompromisszum-készségre, toleráns magatartásra is taníthat. A konfliktusok kompromisszumos megoldásában a kisebbségben élő

embereknek könnyebb megtanulni, hogy a megértés még nem egyetértés. Megértése a többség enyémától eltérő, másféle véleménye, hite készlet, míg az egyetértés a testvérré találás ritka öröme.

A kisebbséghez tartozni, azt jelenti – otthon lenni. Otthon nincs intimitás nélkül, nincs anélkül a tudat nélkül, hogy az enyéim között vagyok, de az otthon nagyon terhes, ha ezt valaki, valakik ellen kell megélnem. Végsősoron a másság, a kisebbség is valakiért van. Mai, elvadult nemzetiségi, vallási indulatoktól küzdő világunkban fontos lenne megtanítani mindenkit, hogy a köztünk élő kisebbség – lehetőség

arra, hogy a másságot, a másféle gondolkodást megtanuljuk tolerálni, becsülni. ez különösen a Kárpát-medencében sürgető feladat, ahol az általunk megismerhető múltban mindmáig vallások, nemzetiségek sokasága élt együtt. Nemcsak a vallási türelmetlenségnek, a toleranciának, egymás jobb megértésére való törekvésünknek is vannak hagyományai. Jó volna a múltnak ezeket a hagyományait felkutatni és újra divatba hozni, hogy a kizárólagosságot hirdető ordas eszméknek meg az utánunk jövők is ellenálljanak.

Dr. Szigeti Jenő
adventista professzor

A KEGYELEM KOLDUSAI

Helsinki-ben, a Kallio templom közelében lévő egyházi központ falán egy felejthetetlen kép függ. Egy sötét, a halál elkerülhetetlenségét érzékeltető felületen két üres tenyér, a felső részen világos, kék ég, egy hófehér galambbal. Igehirdetés ez a javából! Vallomás arról, hogy mindvégig Krisztusra szorulunk. Vallomás arról, hogy a Szentlélek ébreszt hitet szívünkben, s győz meg arról, hogy a kegyelem koldusainak kezébe Isten ajándéka kerül, amiről Pál apostol így ír: „Kegyelemből van üdvösségetek hit által, ez pedig nem töletek van, Isten ajándéka ez, nem cselekedetekért, hogy senki sem dicsekedjék.” (Ef 2,8–9)

SOLA GRATIA (Egyedül kegyelemből)

*Egyszer mindenki útrakel,
ki Jézussal, ki árván.
Van, kit fű, s virág fed el,
mást sötét gránit vagy
márvány.*

*Ha útrakelsz, mondd, mit
viszel?
Szólj, mi marad utánad?
Titkos megkönnyebbülés,
vagy hosszanéző bánat?*

*Mondd, mit viszel?...
Fájó könnyeket, mit te
okoztál másnak?
Vélt erényeid zörgő
koszorúját cipeled
ráadásnak?*

– Üres kézzel menj, így
lehetsz kedves az ég
Urának,,

Luther Márton élete utolsó órájában írta a következőket: „Ne gondolja senki, hogy a Szentírást eléggé megízlelte, még ha száz esztendőn át kormányozta is Illéssel, Elizeussal, Keresztelő Jánossal, Jézussal és az apostolokkal a hívek közösségét! Koldusok vagyunk, ez az igazság!”

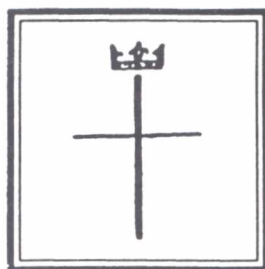
Deméné Smidéliusz Katalin
(Átvettük a Kapermann című újság 1994. 4. számából)

ÍGY IS LEHET

„Az igehirdető ünnepei ma a Magyarországi Evangélikus Egyházban fárasztónak tűnnek. Egy-egy ünnepnapon néha hat istentisztelet is van egymás után. A tapasztalat mégis azt mutatja, *mi kapunk s gazdagodunk*. Csupán egy kis csokorral szeretnék másoknak is átadni abból, amit magam is – a legnagyobb ünnepi ajándékként – Istentől kaptam. – Advent 1. vasárnapjától vízkereszt ünnepéig 42 istentiszteleten szolgáltam. Isten a tenyerén hordozott. Most nem a fáradságra emlékszem, hanem arra a sok ajándékra, amit nekem ezekben a szolgálatokban ő készített. Legyen érte áldott.” Sz. 1994. január 7. i. HK.

Ezeket a sorokat olvasom egy kis „gyűjtemény” elején – ebben a füzetben tíz szórul-szóra kidolgozott igehirdetés olvasható. Az összefoglaló cím: *Ünnepekben kaptam*.

Szerk.



Válasz Bonnyai Sándor írására

Ne tégy hozzá, se el ne végy belőle! 5Móz 13,1

Van „negatív prekonceptiójú” hermeneutika, amely nem veszi tudomásul, hogy a Biblia: Biblia.¹ És van „pozitív” prekonceptiójú hermeneutika, amely a Bibliától idegen istenkeresés és értelemkeresés gondolatait keveri hozzá. A Lelkipásztor elközösztésében Bonnyai Sándor testvérünk cikke (akinek egyébként sokat köszönhetek, és határozott ige hirdetése példamutató) az utóbbinak példáját mutatja be. Ágoston Sándor és Bonnyai Sándor tanításában ott a pseudonymos gnósis (1Tim 6, 20), amely sokszor megingatja a hit bizonyosságát, viszont felfuvalkodottá tesz. A mindenne felelő rendszer megfog minden gondolkodót, serdültől szénilisig. Idegen testet képező tévinformáció (= onkogén vírus) az egyházban, nem beépít a gyülekezetbe, hanem kivisz belőle.

A „magyar alexandrinus” tanítás minden látszólagos szigorú biblikus voltában is szünkretizmus, ti. *gnósis becsempészése* a Bibliába, módszere a prekonceptió írásmagyarázat, kétes hivatkozási alapja pedig az ÓT görög bővített fordítása: a LXX.

I. A *gnósis* elemzése nem fér a cikkbe, de lényegéhez tartozik, hogy az istenség-ből (nem tőle!) származott a világ emanációk egyre mélyebbre merülő során át², és az eredet fölismerése vezet vissza az istenségbe. Ennek egy keresztyénített változata az ágostonos tan.

Pogány gondolat az első ember (vö. Adapa!) kétneműsége, s hogy a kétnemű embert hasították irigységéből ketté az istenek (Platón: *Symposion*)³. Ha a szétválasztottság⁴ és személyes eleve egymáshoz-rendelés igaz, akkor Pál „ügyemarádás-ajánlása” 1Kor 7, 8 önkényes és téves. Pál saját példájára azt a magyarázatot kaptam, hogy felesége más generációban született a Földre. Sírjak vagy nevessek?

Az egyszerre gnosztikus és modern tiltakozás az áteredő bűn tanítása ellen Páltól idegen (Róm 5, 12 kk), Jézus nem foglalkozik a kérdéssel, a tényre utal egy közbevetett szóval Mt 7, 11 par. Az Ágostai Hitvallás idézése Bonnyai Sándornál helyes: az Isten félelmének és az Isten iránti bizalomnak a hiánya meg a gonosz kívánság és hajlam ott van a

magzatban is. Az első ember bűnbeesése óta születettek Istentől elszakadt helyzetben fogantattak. A bűnnel azonosulás felelősséget jelent. De aki az Ágostai Hitvallással a preexisztens egyéni ösbűnt akarja bizonyítani, rabbinista módszert használ, csak Krisztus exousiája nélkül. – Az ember bűnéért Istent vádoló sikoly a legékesebb jele a peccatum originisnak. Az imago et similitudo Dei, a status integritatis, melynek tanítását követeli az Isten jóságát valló bizalom, csak igen rövid „delta” T ideig tarthatott. Ami a Földön az ember sajátja: testileg esze és keze, tehát a beszéd és a munka, az öntudat és az önelhatározás. De nem minden szó és tett hasonlít Istenre, csak az igaz szó és a szeretet cselekedete. Ez elveszett a bűnnel, sőt az üres formális imago Deit is fenyegeti a népbuítás: a szesz, a drog, a mítosz, a propaganda (hagyományos és elektronikus médiumok).

II. A *helyes írásmagyarázat* „újat és újat” hoz elő „kincséből” (Mt 13,52!), alázatosan tudomásul veszi az írói célt és a kanonizáló gyülekezet hitvallástételét. Nem erőltet bele idegen elemeket, „a hit szabálya szerinti” (Róm 12,6) szabad asszociációit pedig nem címkézi tolmácsolásnak, nem képzeli magát apostolnak.⁶

A próféciákat a teljeseződés teszi érthetővé. Addig a tanítványok sem értették (jól), s meglehet: a próféta sem. De Jézus – a Rex Scripturae – írásmagyarázata a tanítványoknak érthető korszerű módon új értelmet ad a teljeseződés felől, míg az őt el nem fogadó értelmezés vagy a régi mellett marad, vagy torzít és beszűkít.

1Móz 1, 31 „íme igen jó” szava nyilvánvalóan hitvallás az egyetlen, bölcs és szerető Teremtőtől, de nem titkos ismeretközlés egy szellemi első teremtsérről, melynek bűnbekúsára volt aztán válasz az anyagi világ (a kegyelem színpada) létrehozása és a hústest bőrruhájába öltöztetés⁸. Az öslénytan valóban rácsfolt a gyerekes hiedelemre, mely szerint „a te bűnöd miatt harap a tigris és csíp a csalán” (Streck Laura hittankönyve). De az Isten jóságát mentő naivitással szemben

ott van Jer 45, 7, sőt Am 3,6. A megoldás nem irodalomtörténeti vagy vallástörténeti, még csak nem is kinyilatkoztatástörténeti, hanem amit a lutheri theologia crucis tanít a Deus absconditusról: az elrejtőzködő Isten retentő álarca mögött a Jézus, Krisztus Atyja szemét meglátó bizalom!⁹

A becsempészett preexisztencia vélt igazoló helyei: Jer 1,5 Ez 1,4, Isten előrelátásáról, ill. előzetes szándékáról szólnak. Róm 9,10–12 kimondásakor már Rebeka méhében rúgdalóznak az ikrek.

A „ne egyetek” nem az ÚR figyelmeztetése, hanem az asszony teológizálása a kísértővel (1.Móz 3,3).

III. *Bár a LXX* szöveg tanui keresztények és régebbiek, mint a BH szövege, de a qumráni leletek igazolják a Textus Masoreticus megbízhatóságát, változtatásai pedig ismertek. A LXX olyan iratokat is tartalmaz, melyeknek sajátos mondanivalója olykor nehezen fér össze az ÚT (és a reformáció) tanításával.

A különböző nyelvek szókinccse nem felel meg pontosan egymásnak. TM: hinnéh=íme (latin:ecce!) – LXX: idou=nézd, lásd! (mert nincs rá más szava, így a német is: siehe!) Ezeket szolgálja követi a műmagyar „nézd”, „lásd”.¹⁰

Ez a téma megérdemelné az alaposabb foglalkozást. De nem ártalmasabb mákony-e a diakóniai teológia: gyakorlatilag az olcsó kegyelem, a gyökéretől megfosztott gyümölcsstermés (?), azaz a bűnbánat, a krisztológia, a szoteriológia, a megtérés és az új engedelmeség elhallgatása? – Isten törvényének és evangéliumának ébresztő hirdetése, reformatori tanítás, szembenzés a tapasztalati világgal és a józan esszel meg a tudomány eredményeivel (!) – ez kell nekünk és a ránkbízottaknak, mint a falat kenyér! Ma is érvényes Barth Károly üzenete a keleti tömb megkísértett egyházainak: „Treiben Sie Theologie!” (Következő számunkban még egy választ közlünk)

- ¹ Ez a kísértése számos az ifj. dr. Fabiny Tibor által (Lelkipásztor 1992/3, 5, 7–8, 11, 12) ismertett hermeneutikai irány-
nak, s erre reagált érdemben dr. Reuss András 1992/12, dr. Bolyky János 1993/3 és Csepregi Andrásné Cserhádi Márta 1994/1.
- ² Róm 1,25. – Alighanem a gnósztikus emanációssorozatra utal T 3,9 genealogia szava.
- ³ Az „öket” Gen 1,27: autous – az ’ótám fordítása. A prepozícióknak, velük az ’ét-nek nincs duális szuffigált alakja. A LXX a héberül nem tudóknak készült; tökéletlen, mint minden fordítás, bár ihletettségeről legenda szól.
- ⁴ Arsen kai thély – zákár unokébán anató-
miai különbségre utal. Nem a pneumatikus preexisztens emberek bukás előtti kettőssége! Azt csak ál-pneumatikus rab-

binista szabad asszociációval lehet bevin-
ni a gnószisból.

- ⁵ Ilyen szabad-asszociációs átértelmezést kapunk pl. a Tírus királyáról szóló prófé-
tai ige Ez 28-nál antibiblikus gnosztikus preexisztenciára és anyagi világunk te-
remtése előtti individuális bűnbe bukásra.
- ⁶ Érdemes elolvasni Pákozdy László pro-
fesszor cikkét a LP 1951/7–8. sz.-ban!
- ⁷ Ennek példája az Immánuél-jóslat, fordít-
ásával és értelmezésével. Megéremelne
egy külön cikket!
- ⁸ Gen 3,17 nem matériát energiából létre-
hozó „legyen”, a TM-ban nincs is verbum
finitum, csak passzív Qual participium.
Alanya nem az ’erec=ország, szárazföld,
nem a Föld, pláne nem az univerzum,
hanem az ’adámáh=humusz, termőföld.
Az információhordozó alapfrekvenciája a
(megszépfített emlékü) gyűjtögető paleoli-
tot felváltó fáradságos bajlakodó neolit
földművelés. A ráültetett műsör, a prófé-

tai hitvallás: a bajlakodást és hiábavalósá-
got megérdemeltük.

- ⁹ „Bizony legfőbb ideje volna ezt az igaz
tanítást lelkszeink emlékezetébe idézni,
mert gyötrődő lelkiismeretű és őszintén
gondolkodó embereknek nagy paraklést
adhat! Jób hite (Jób 1,9. 21. 2,10): ez a
helyes válasz. – A mors carnalis ott van
a természetben az ember előtt. (Ágendánk
szövege javítandó! 410.p.4. pont 5. sor.
Pl.: Halálos ítéletet mondtok ránk bűnünk
miatt...) Az ember igazi halála bekövet-
kezett az Istentől elszakadásban. Aki Is-
tennel jár, annak vége más, mint a többi-
eké: 1Móz 5,22–24, vö. 2Kir 2,3 kk, Zsolt
49,16.
- ¹⁰ A ktizein és a poiein vizsgálata nem fér e
cikbbe. A bár’ teológiai szakszó, a legen-
da szerint egységes és ihletett LXX helyen-
ként poiein-nel, helyenként ktizein-nel
fordítja (pl. 1Móz 1,1 ill. 5Móz 4,1).

Dr. Zsigmond Árpád

Misszió, mint életforma

Mit mond az értelmező szótár? *Misszió*: hivatás, küldetés, megbízás, kiküldetés, különleges feladattal más országba kiküldött hivatalos személyek csoportja, hittérítés.

Mi, keresztyének általában ez utóbbira szoktunk gondolni a szó hallatán. A keresztyénség alapvető vonása a „térítés”, kilépés. Gondoljunk az őszösvetségi ígéretekre: „annyi lesz utódod, mint a homok a tengerparton.” Más helyen: „Neked adom a szigeteket, népek világságára leszel.”

Az újszövetség népe aztán szépen be is lendült. Jézus kiküldése és próféciája alapján egy nemzedéknyi időn belül az akkor ismert világ határáig jutott az evangélium. Azóta is folyamatos terjedésben van a keresztyénség. Az 5 milliárd emberből 1 milliárd 750 millió keresztyén van. Évente 30%-os a növekedés.

Mindezekkel együtt, ha becsületeselek akarunk lenni, fel kell ma tennünk néhány kérdést.

Az alapkérdései a misszióknak a: „HONNAN, HOVÁ, HOGYAN?” Miből akarjuk „megtéríteni” az embereket? Mibe akarjuk „betéríteni”, mire szeretnénk „rávenni” őket? és Hogyan?! Elég, ha csak utalok a Misszió c. film által felvetett kérdésekre. Átgondolni és felsorolni sem tudjuk, mi mindent tettek 2000 év alatt Jézus nevében. Jót és rosszat egyaránt.

Aki ma Jézus nevében misszionálni akar, szembe kell nézzen több kérdéssel.

A héten budapesti lelkszei tette fel a következő kérdéseket egy értekezleten: Miért nyeli el a Világosságot a sötétség? Hogyan lehetséges ez? Miért nem hisznek sokan? A világ megváltójától nem azt várjuk, hogy meggyógyítson egy vakot, hanem váltson meg, szabadítson

meg MINDENKIT! Mi történt 2000 év alatt? Ötéves kisfiam tett fel valamelyik este olyan kérdéseket, melyeket még a Teológiai Akadémián sem nagyon fessegettünk: Ha Jézus erősebb, miért van rossz? Ki az ördög? Miért neki hisznek az emberek és nem Jézusnak? Miért van hatalma az ördögnek, ha Isten erősebb? Mi a hatalom?

Ha egy mai ifjú misszionárust (pl. itt Debrecenben) nem kínoznak ilyen kérdések, az vagy naiv, vagy tudatlan, vagy rajongó?! Ezzel nem azt akarom mondani, hogy nincs felelet. De csak a kérdező juthat el a Forráshoz! „Az Úr csodásan működik, de útja rejtve van” és „a hívő előtt az Úr megfejti önmagát” között nem egyszerű az út. A próféták, az apostolok és később is Isten emberei, mind kérdezők voltak! Komoly, súlyos, fájdalmas kérdéseket tettek fel maguknak, az egyháznak, a világnak és ISTENNEK. Cinikus vagy rajongó keresztyén az, aki nem hallja vagy nem akarja meghallani az emberek kérdéseit, akár az „istentelenek istentelen kérdéseit” is! De nem elég meghallani, azokra IGAZ VÁLASZOKAT is kell adni. A válasz pedig lehet pl. HALLGATÁS is. A szenvedő hívő Jób-nak nem a nagy kioktató, magasröptű prédikációk kellettek, hanem a mellélülő, szolidáris, csendes szeretet. A VILÁGNAK, AZ ISTENTELENEKNEK NEM VALÁSOS ERŐSZAK, NEM OKOS BIBLIAI GONDOLATOK, NEM ÜGYESKEDŐ MÉZESMADZAGOS MISSZIÓ OLDJA MEG AZ ÉLETÉT, HANEM ISTEN LOGIKÁT, ÉRTELMET MEGHALADÓ LELEMÉNYES, FOGHATÓ, TAPASZTALHATÓ, SZEMÉLYRE, SZEMÉLYISÉGRE SZABOTT SZERETETE!

Isten SOHA nem nyugszik bele a széles úton pokolba tántorgók tragédiájába, de senkit sem kényszerít, legfeljebb a szeretet kedves, intelligens ellenállhatatlan „kényszerével”.

CSENDRE van szükségünk és mély megértésre, tiszteletre.

Dosztojevskij szentéletű Zoszima sztarece mélyen meghajol a „legbűnösebb” Karamazov előtt, minden jelenlévő vallásos felháborodására. Később tanítványának az éjszaka csendjében azzal okolta meg tettét, hogy ő követi el a legnagyobb bűnököt, TEHÁT Ő SZENVED A LEGJOBBAN! A szenvedése előtt hajlott meg. Hallod ezt mai missziós csapat?! De ezt nem Dosztojevskij találta ki és nem az orosz sztarecek, hanem a NÁZÁRETI, a bűnösök Barátja és megváltója, aki a másokat megvető vallásosoknak olyan botrányos tényt közölt, hogy a „paráznák (prostituáltak) megelőznek titeket Isten országában.” Micsoda botrány! Micsoda nyitottság? Milyen világias, KIÉ-s gondolat. Erről Jézus nem csak beszélt, hanem cselekedett: TELJES KÖZÖSSÉGET VÁLLALT MINDEN BÜNÖSSSEL! Evett, ivott, énekelt, táncolt, játszott, nevetett a bűnösökkel! Közben szóval is hirdette a bűnök bocsánatát és az új életet. DE EZT BEMUTATTA.

Néhány hete voltam egy budapesti gyülekezetben, ahol nagyon sok fiatal is van (két 17 gyermekes család is tagja a gyülekezetnek), ahol a fiatalok nem játszhatnak és nem nevelhetnek, mert a BIBLIA szerint az aranyborjús sztoriban meg van írva, hogy felkelt a nép játszani (Károli fordítás) és az Úr megölte őket. Nem tudják, hogy itt kultikus paráznaságról szól a történet. A kérdező, kereső emberek a csenden és

a szolidaritáson túl adható válasz, a „nem tudom” vagy „nem értem” is lehet.

A Biblia világosan beszél tudatunk végességéről. „A véges nem foghatja be a végtelent.” „Tükör által homályosan látunk” – vallja a legnagyobb apostol. „A Fiún kívül senki sem tudja azt az órát.” Folytathatnám az idézeteket. Elmondtam a kisfiának is, hogy apa nem tud mindent, apa nem Isten, és igazán ne apára hallgass, hanem te magad gondolkozz, harcolj, keress és megtalálsz majd az utat. DE AZT NEKED KELL KERESNI ÉS MEGTALÁLNI, MERT AKKOR LESZ IGAZÁN A TIÉD!

A „nem tudom” után lehetnek aztán valóban válaszaink is. Ez lehet bizonyágtétel pl. „Én így éltem meg, így tapasztaltam.” Sok bizonyágtételt meghallgattam hitetlen és hívő szaka-szaiban életemnek és nagyon sokat kaptam, tanultam általuk. Közben rájöttem, hogy nem utánozhatok senkit, mert mindenki más egyéniség, személyiség, (gének, neveltetés) és más útja van. Ami vagy aki igazán meggyőzött és ma is meggyőz, Isten maga. Amikor tudom, hogy Ő szól, Ő cselekszik, amikor nem leérőltetem a mennyből (mágikus vallásosság), hanem Ő jön!

„Nálam nélkül SEMMIT sem cselekedhettek,” mondta Jézus. Csak az Ő küldésében, – amely nagyon egyértelmű annak, aki hallja –, csak az Ő Lelkével, Szellemével mehetünk a misszióba. A misszió a keresztnél kezdődik, ahogy egy mai igénk mondja: „Ha megvalljuk bűneinket, hű és igaz ő, megbocsátja bűneinket.” (1Jn 1,9)

Amikor utolér Isten szeretete. Ez egyértelmű és meggyőző. De a misszió folytatása is kereszt, mert osztozunk a Küldő sorsában. Másik mai ige, Lk 18,31–43 szerint Jézus bejelenti a tanítványoknak, hogy Jeruzsálemben ki fogják gúnyolni, meggyalázzák, leköpi, megostorozzák és megölik, de a harmadik napon feltámad. „Ők azonban semmit sem fogtak fel ezekből.” Nehéz ezt bizony felfogni. Hogyan érheti Isten ügyét vereség, gyalázat. Hogy lehetséges, hogy Őt, aki tengeren járt „egy kert sírni látta,” aki halottat támasztott, most hazugnak, csalónak, bűnösnek mondják és ahonnan isteni teljhatalommal kiűzte a vallásos kufárokat, most úgy vágják pofon, hogy megered a vére? Miért él át annyi kudarcot a mi misszióink is? „Átokká és bűnné lett.” Miközben a tanítványok nem értik a bejelentést, Jézus meggyógyítja a jerikói vakot. Isten embereit bármilyen nyomorúságok érik is a misszióban, Isten megsegíti őket: „biztos segítség a nyomorúságban” (Zsolt 46,2), „az én erőm erőtlenség által ér célhoz” (2Kor 11,16–12 rész 10.)

A misszionárius is folyamatosan átéli Isten misszióját. Újabb és újabb szakaszokat él át, bukások, összetörtettségek által mindig előbbre és feljebb. „Az

Úr szenvedő szolgálója.” Szerved az Úr szolgálója a saját bűnei, nyomorúságai miatt és az igaz szolgát az jellemzi, hogy szerved embertársai, korosztálya bűnei és nyomorúságai miatt is. Együtt sóhajtozik a Lélekkel és a világgal. Isten fia, emberben: isteni szív és érzület, indulat. „Halott voltam, de íme élek.” Testünkben hordozzuk a halált és az életet. Naponként, folyamatosan.

Misszió, mint életforma. Csak az! Nem is lehet más. Isten bennünk és általunk. Ez nem 1–1 óra, nem egy érzület, hangulat, buli, nem rajongás, hanem „élek pedig többé nem én (az énünk gonosz része), hanem él bennem a Krisztus”.

Sokféle missziói akció van. Sokféle elképzelés, modell. Istennek az 5 milliárd felé 5 milliárd féle útja van, de egy valamit ne feledjünk, a KIÉ-ben sem: EVANGÉLIUM CSAK EGY VAN. Az evangéliumot nem pótolja semmi! Nem pótolja a módszer, a csendes meditáció, a hangos zene, a bizonyágtétel, a kreatív bizonyágtétel sem, nem pótolja a vallásosság, a templom, a ceremóniák. Ezért a misszionárius állandó kérése, vágya Isten felé az, hogy a Te evangéliumodat, a bűnbocsánat, szabadulás, új élet új és jó hírét, a Te Szerelmes élő Fiadat add meg nekünk ma és minden nap és örökkön-örökké.

Szeverényi János

Leoldozott életsaru

Elhangzott id. Harmati Béla lelkész temetésén 1994. február 26-án a Kelenföldi Evangélikus Templomban

Az ősgárdai evangélikus templom apszisáról:

Oldd le a te saruidat lábaidról, mert az a hely, ahol állasz, szent hely! (2Móz 8,15)

Már jó ideje úgy állok meg ravatalok mellett, hogy érzem, szent az a hely, ahol állok. Nemcsak az istentiszteleti jelleg miatt, nemcsak azért, mert most egy szentélyében állunk, hanem, mert érzem: itt az Isten köztünk... itt a ravatal mellett különösen is Isten, az örökkévalóság közelségét. Megrendülünk, meghatódunk, mert elvékonyodott a mezsgye a mulandó és a múlhatatlan között.

Evangélikus lelkészkarunk nesztora id. Harmati Béla nagytiszteletű úr, Béla bácsi – ahogy sokan szólítottuk – sebet ütött távozásával a lét burkán. Távozása hegy nyomot hagyott az örökkévalóság és a halandóság kérgén! A forradás láttán megrettenünk, de boldog, aki egy-egy ilyen távozás-küszöbön, a távozólalajka melletti részen az örök fénybe lát!

Égő csipkebokor-életű szolgáló volt Harmati Béla. Egyike azon idős lelkészeinknek, akikre mózesi csodálattal tekintünk: ...Odamegyek, mondta Mózes, hogy meglássam a csodát, hogy lehet, hogy bár ég a bokor, de mégsem ég el! Csodáltuk teherbírását, erejét, kitartását...

Csak egyszer láttam ennek a kemény szolgának megrendülését, mikor hosszú évek után először állt oda egykori gyülekezete oltára elé, az említett felirat alá, hogy a leoldozott saru szolgálatát végezze, egy pillanatra mintha könnyezett volna... Szolgálat volt: leoldozni tehetlenséget, lustaságot! Leoldozni gőgöt, – ha meglátogattam, mindig kérte, hogy térdelve imádkozzunk.

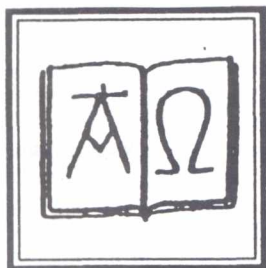
S mégis szolgál, most is, bár az isteni hang szól s az évszázadnyit nyűtt élet-

sarut róla a teremtő a forgalmas utcán parancsolta le! Emléke parancsol: Leoldozni gyászt, mit a kétség szijazott ránk, hogy mi itt ma a föltámadást ünnepeljük, a porsórtor levetést, a botlásokból szabadult szárnyalást, az Isten közelségét. Egy leoldozott életsaru mellett állunk. Ez maradt itt, s nekünk, akik még maradtunk, van mit leoldanunk! Úgy mint egykor Urunk Jézus tanítványai-val leoldatta a sarut lábmosáshoz, alá-zathoz, asztalközösséghez.

Lelkészkarunk nesztora ravatala mellett a felszólítás reánk száll: oldjunk már le az egyházban egymás becsületébe tipró bakancsokat, világi civakodásra élezett sarkantyús csizmákat, alattomos nesztelen járással leselkedő surranókat, mert ahová szolgatársaink után, a szószékre állunk: a hely szent! Miután e maroknyivá zsugorodott 94 esztendő-lábnymot kellő kegyelettel helyezzük e templomban az igeiszolgálat tűzéhez közel, leoldott saru, s gyónólábmosás után telepedjünk az Úr halotti tora asztalához.

Vigasztaló most a vízió, melyet menyé kiállításán láthattunk: az asztal, az Úrasztala a végtelen axonometriájából szélesedik elénk. Az asztalfőn Krisztus ül, s hozzá közel, kikkel a Teremtő sarut végleg leoldatott. Testvéreim, üljünk most egymáshoz közelebb, míg itt lehet, mert a szél, mely az abroszt az égbe lebbenti fel, szítja a tüzet is. Kellenek az égő, de el nem enyésző szolgálók. Az egyiptomjárás még sokunknak hátra van! Egyházat gyűjteni, vezetni pusztán az a földre, a megígértre. Hol életsarut mi is majd végleg oldhatunk!

Győri János Sámuel



Az igehirdető műhelye

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE Mt 28,16–20

A missziói parancs a Szentháromság Isten rendeletére (eis to onoma: nevére, az Ő nevére tekintve, megbízásából), hangzik nemzedékről-nemzedékre. Ezért tulajdonít Zsinatunk is rendkívüli fontosságot az egyház missziói munkájának. Az V. törvény 1 §-a így szól: „A Magyarországi Evangélikus Egyház Krisztus missziói parancsának engedelmeskedve, az egyházhoz intézett felhívásnak tekintti a missziói munkát.” Majd a 3. §-ban hangsúlyozza: „A missziói munka minden egyháztag kötelessége.” A missziói parancs kettős parancs: keresztelési és tanítói.

Ráhangelődés a textusra

Scholz László „Vezérfonal a konfirmációi oktatáshoz” c. káté magyarázata, (1948) a keresztségre és az úrvacsorára épül, de megköveteli a keresztyén egyházban a hitoktatói, az igehirdetői hűséges, felkészült szolgálatot. Hivatkozik Trillhaas-ra, aki találozta, hogy Isten igéje (Mt,28 18–20-ban) a keresztség szentségéhez háromféle képpen viszonyul:

„Az ige itt *először* is verbum institutionis: a szerzési igékkal alapítja Jézus a keresztség szentségét. Minden keresztelésnél idéznünk kell az *alapító igéket*, hogy ezzel cselekvésünk eredetére mutassunk rá.

Másodszor, a keresztelés aktusát követi az ige mint verbum promissionis. Isten *ígéretet fűz* a cselekményhez. *Harmadszor* az ige egyúttal verbum explicationis et applicationis: magyarázza is a cselekményt, hogy az ne maradjon néma színjáték. Ez a *tanító ige*, mely az igehirdetésben és a hitoktatásban kap helyet.”

„A kereszteléskor *Krisztusra, illetve a Szentháromságra* nézünk, tekintünk. Arra, aki a szentséget rendelte, teljes súlyával mögötte áll és voltaképpen az egyetlen cselekvő benne.” Úgy vélem, akkor is, ha itt Scholz a keresztségre koncentrált, vonatkoztatható mindez textusunk egészére, így ebből is kibontható az igehirdetés felépítése.

Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy Szentháromság vasárnapján kell erről a textusról prédikálnunk. Előbb már felfigyelhettünk erre a fogalmazásra: „Krisztusra illetve a Szentháromságra nézünk.” Oscar Cullman írja: „A legrégebb hitvallásaink krisztocentrikus iránya, semmi különbséget nem ismer Isten mint Teremtő és Krisztus mint Megváltó között, mivel a világteremtés s a váltás mint Isten önközlései a világ felé összetartoznak... Az Atya s Fiú megkülönböztetésének értelme csak a kinyilatkoztatás-történes idejében van, azaz abban az időközben mely a világteremtéssel kezdődik és folytatódik a Végig, vagy még tovább is a végső történes idején...” Vagyis csak funkcionális krisztológia van.

Figyelemreméltó Veöreös Imre véleménye, aki szerint:

„A Bibliában csupa „emberszabású” megjelölést találunk Istenről. Az „Atya” „Fiú”, de a „Lélek” is a mi embervilágunkból vett fogalom. Legyünk hálásak Istennek, hogy Jézus Krisztusban emberré lett és önmaga lényének feltárását, gyarló emberi képzetekkel juttatta tudomásunkra... Sohase feleljünk el, hogy *Isten*, akit mi hitünkkel megragadunk és szavainkkal körülírunk, *méretlenül több mint a kifejezőképességünk*.” Ahhoz, hogy a tér és idő foglyai, a tanítványok, akik közül „némelyek kételkedtek” ezt „megérthessék” ahhoz kellett felmelkednie szemük láttára. Ahhoz kellett a Szentlélek kitöltetése.

A *vasárnap megadott témaköre*: A Szentháromság ismerete és szolgálata. Az előbb idézett három teológus véleménye minket is formáljon, mielőtt a szószékre lépünk, és a titok boncolgatása helyett leborulva imádjuk Őt, akié minden hatalom mennyen és a földön. Ezért egyedül Őnéki van joga nekünk parancsolni, elyárni, hogy éljünk az Ő parancsolatait betöltő életet, Őnéki van lehetősége megalapozottan ígérni.

Az igehirdetés vázlata lehet:

ÖVÉ A HATALOM

1. *Parancsa ez: Menjetez... tegyetek tanítvánnyá embereket.*

A textus ennél tágabb ölelésű. Nem véletlenül írja Arnold Toynbee angol történész, hogy az újkori mozgalmak mindegyike a keresztyénségtől kölcsönözte a missziói lelkiületet. Sajnálatosan, korunk egyházának arcán elhomályosult ez a missziói vonás. Még családon belül sem ég a missziói felelősség lángja. Az egyre diaszpórikusabbá váló egyházunk láttán felvetődik a kérdés: mit hoz számunkra a jövő? Egyre több idős testvérünket kísérjük ki a temetőbe. Kik ülnek a helyükre? Istent nem kell félni, Ő Isten marad akkor is, ha mi széthullunk, mint az oldott kéve. De te és én felelek ezért. Nem lehetünk tovább parancsmegtágadók. Parancsadó Gazdánk, nem végrehajthatatlan parancsot ad ki. Erőt is ad a teljesítéshez. Tudjuk, hogy ma nem „némelyek kételkednek”, még a magukat tanítványoknak vallók között is, hanem sokan. Segíts a Jézus Krisztusról szóló hiteles bizonyosságtételeddel, hogy hitre jussanak.

2. *Elvárása ez: Tartsuk meg mindazt, amit Ő parancsol.*

Ennek feltétele a tanítványság. Régen a tanítvány együtt élt Mesterével. Ez az együttélés ma is nélkülözhetetlen a Mesterrel, a Szentháromság egy Istennel. Így tart, hogy tarthassak másokat. Tart, hogy megtartsam a hallott ígét és így boldog lehessenek. Tart, amikor elvesztettem a talajt a lábam alól, tart mert érdemtelenül nagyon szeretett, szeret és szeretni fog.

3. *Igérete ez: Én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.*

Helytelen lenne azt képzelnünk, hogy Krisztus kizárólag a Szentlélekre ruházta ezt a velünk létét és jómaga

tétlenül várokozok második eljövételéig. Ezzel kapcsolatban jegyzi meg Newman: „Senki sem tagadhatja, hogy eljött a Szentlélek. De vajon miért jött el? Hogy pótolja Jézus távollétét és helyettesítse jelenlétét? Nem, egyetlen pillanatra se gondoljuk, hogy a Szentlélek talán azért jött, hogy a Fiú távolmaradhasson. A Szentlélek éppen azért jött, hogy egyesítsen minket az Atyával és a Fiúval.”

A „Veletek vagyok”, így a Szentháromság ígérete. Lehet ennél nagyszerűbb ígéret? A Veletek vagyok örökre szólhat.

Erre csak a Szentháromság dicséretével válaszolhatunk.

Az egyház minden liturgikus imája a Szentháromság dicsőítésével zárul. Ha imádságunkat az Atyához intézzük, hozzáfűzzük: a mi Urunk Jézus Krisztus által, aki Veled és a Szentlélekkel él és uralkodik mindörökké. Amikor Krisztushoz imádkozunk, azt mondjuk: Aki élsz és uralkodol az Atyával és a Szentlélekkel. Amikor a Szentlelket kérjük, az Atya és a Fiú lelkét kérjük.

„Mikor az ember a Szentháromság titkába mélyed, saját jövőjébe mélyed. A boldogító jövő, ami vár ránk: az Isten látása, az isteni életben való átélrt részesedés. Készítgetem a jövőmet?” (Bán Zoltán)

Bolla Árpád

SENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI

ELSŐ VASÁRNAP

Jn 4. 39–42

A vasárnap témája az Ágenda szerint: Figyeld a hívó szóra!

Igénk a samáriai asszony történetének utolsó szakasza.

Az az asszony, aki megtapasztalja Jézus előítélet nélküli szeretetét, aki részese lesz az élő víz titkának, aki Jézus tapintatos szava nyomán szembesül élete minden nyomorúságával, bűnével, akinek Jézus kinyilatkoztatja: Ő az a Messiás, akire várnak, és aki Jézushoz hívogató tanúvá válik a samáriaiak számára, most háttérbe kerül, és a missziói munka, szolgálat eredményével találkozunk igénkben: sokan hittek benne.

Milyen volt ez asszony, aki Jézushoz hívó tanú lett?

Olyan asszony, aki eddig kerülte az embereket, aki először előítéletekkel tekintett az őt megszólító Jézusra, akinek először nem volt érzéke a lelki dolgok iránt, hanem csak az anyagi szükségleteire gondolt, akinek az élete tele volt nyomorúsággal, kudarcral, szégyennel, keserőséggel, de Jézus tapintatos szeretete távlatokat nyit meg a számára. Olyan asszony, aki rátalál a „nagy kincsre”, megvilágosodik számára a nagy titok, hogy ki áll előtte, ki szólította meg, kivel beszélget, ki lát bele élete legrejtettebb zugaiba, ki az, aki várakozásának beteljesítője. Nem erkölcsi példakép, nem szakember, nem sikeres, kiegyensúlyozott ember, hanem egyszerűen egy olyan nyomorúsággal, bűnnel, az étellel megterhelt asszony, aki Jézus vonzókörébe kerül, és így kezd megnyílni számára egy olyan dimenzió, amely eddig rejtve volt előtte. Abban, ami vele történt, ami benne végbement, abban, hogy tanúvá válhatott, Jézus volt a kezdeményező, a cselekvő.

Tanúságtételének tartalmával sokan elégedetlenek, mai igemagyarázó más tartalmú bizonyágtételt várna tőle. „Megmondott nekem mindent, amit tettem.” Különös ez a megfogalmazás. Hiszen, ha felidézük az evangélista leírása szerint Jézus és az asszony közti párbeszédet, akkor csak egy szűkszavú, szinte jelzésszerű utalást találunk házasság életének, szerelmi életének kudarcára, vagy tragédiáira, csak fantáziálhatunk, de nem vagyunk beleavatva az intim szféra titkaiba. Nem olvassunk sem leleplező szavakról, dörgelemes prédikációról, sem bűnbánatról, bűnvallásról, bűnbocsánatról, ahogy

az a mi dogmatikai rendszerünkbe beleillene. Ami történik, az nem a nyilvánosság előtt történik, hanem négy-szemközt, egyszerűen Jézus szava szíven találja az asszonyt. Ő így éli át: Mindent megmondott nekem. Mindent – amit tettem. Leleplezett. Az hat az asszonyra, hogy Jézus nem él vissza mindazzal amit tud. Nem szégyení meg, nem beszéli ki másoknak kudarcát, nem kárörvendő az asszony baján, nyomorúságán. A jézusi magatartásban fedez fel valami merőben újat, istenit.

A „samáriaiak közül sokan hittek benne az asszony szava miatt”. Lehetne azt mondani, ez az egész az asszony magánügye. Az asszony nem mond el semmi rendkívülit, csak amit ő maga átélrt, és talán éppen ez a személyesség, ezek az egyszerű, életszerű szavak, nem kegyes szöveg az, ami hiteles és meggyőző, ami többet mond el Jézusról, mint a dogmatikai megfogalmazások! Jézust nem ékesíti fel ragyogó színekkel, hanem egészen életszerűen, emberközelí módon teszi szemléletessé. Érdemes figyelni arra, hogy a 29.v-ben még azt is hozzáteszi az asszony: Jöjjetek, lássátok meg azt az embert... nem ez-e a Krisztus? Ő ugyan meggyőződött róla, hogy Ő a Krisztus, a várva várt Messiás, de ezt a meggyőződését nem akarja senkire ráerőltetni, hanem hagyja, hogy mindenki maga döntse el, mit tart Jézusról, hisz-e benne. Ez a hiteles, nem erőszakos tanúskodás hatékony... meggyőző.

De a samáriaiak mégsem hagyatkoznak csak a hallo-másra, mások bizonyágtételére, maguk akarnak meggyőződni, ki ez a Jézus. A két nap, a huzamos együttlét sokakat vonz Jézushoz. Most már a saját tapasztalataik alapján hisznek. Ez így van a nemzedékek viszonylatában is, mindenkinek magának kell megvívnia a meggyőződéésért, mindenkinek magának kell kialakítania a saját véleményét, nem mások meggyőződésének, megtanult igazságoknak szajkózása a hit.

„Magunk hallottuk és tudjuk”... A felkínált lehetőség, a bizonyágtétel hitelessége és személyessége segíthet, de nem spórolhatjuk meg a saját döntést, a kérdések végiggondolását, saját meggyőződésünk kialakítását. És ebben a hallásnak és a megfogalmazott ismeretnek, tudásnak nagy szerepe van. A hit hallásból van, nem filozofálgatásból. Oda kell figyelni a másik szavára, a jézusi szóra, vagy mások tolmácsolásában meghallható jézusi szóra, és ennek a szónak ereje van, ez a szó meggyőző... Kérdésekre lehet feleletet kapni, kételyek elcsitulhatnak... És aztán szavakban is megfogalmazódik a hit és így lesz belőle tudás, ismeret, felismerés, bizonyosság, megfogalmazott hitvallás, tanúságtétel. De míg ez megszületik, idő telik el, esetleg vívódás, töprengés, tusakodás, keresés és rátalálás között.

A hitvallás pedig így hangzik: Valóban ő a világ üdvözítője. Üdvözítő, megváltó, szabadító, az aki hiányzeteinket kipótolja, aki a kérdéseinkre feleletet ad, aki életünk kudarcából, bűneink fogságából megszabadít, aki titkokat nyit meg előttünk, aki feltárja életünk értelmét és célját, aki helyes útra irányít minket... És ő nem csak egyesekhez, kiválasztottakhoz, kegyesekhez jön, hanem mindenkihez. A világhoz – az emberekhez, a megvetettekhez, az ellenséghez, a másodrangú állampolgárokhoz, az elrontott életűekhez is.

Hittek, higjünk... Valami nagy bizalom, ragaszkodás ez... rátaláltam, megszabadít, belém lát, szeret, megért, ismer úgy, ahogy vagyok... Nem csak engem, hanem a sorstársaimat is, azokat is, akiket eddig kerültem, akikkel eddig nem tudtam közös nevezőre jutni, akik eddig elfordultak tőlem, akik más véleményen vannak... Együtt Jézussal, Jézussal, együtt felfedezni, hogy Ő a világ megváltója, szabadítója, üdvözítője! Akinek Ő adja az élő vizet, az soha nem szomjazik meg, annak az életéből másokat is üdítő forrás fakad...

Néhány gondolat még a prédikációra tekintettel:

A Jézussal való találkozásnak, a jézusi szó meghallásának, a Jézussal való hitre jutásnak nincsenek előre meghatározható szabályai, nem lehet előre beprogramozni, kitervelni, vagy megszabni menetét. Az, ha valaki Jézussal találkozik, ha a jézusi szó eltalálja, ha hit ébred szívében, az mindig meglepetés, Isten ajándéka.

Igénkből kihátráló biztatás:

1. Jézus eszközzé válhatunk. Prédikációban is végiggondolhatjuk, hogyan is vált ez az asszony Jézus eszközzé.

Miről beszél az ember spontánul, legszívesebben? Arról, ami foglalkoztatja, amit átél, megtapasztalt, ami elemi erővel ragadta meg. Ugyanakkor nem vagyunk egyformák, van, aki könnyen, minden gátlás nélkül tud mindekivel beszélni, van aki inkább hallgat, nem adja tovább azt, ami foglalkoztatja. Mi, ma élő emberek azt gondolom, nem igen értjük az asszonynak ezt a spontán megszólalását, Jézusról való bizonyágtételét. Bennünk sokkal több a gát, akadály, hogy Jézus ügyét valaki előtt szóba hozzuk. Sokkal több ellenállással is találkozunk. – Ugyanakkor az életben ezer és ezer olyan alkalom van, amikor kereső, szenvedő emberekkel, találkozunk, beszélgetünk, amikor nem kegyes frázisok, szavak kellene, hanem valami hiteles személyes tapasztalat, egy továbbsegítő kérdés, Jézusra mutató, Jézushoz hívó szó.

2. A döntő változás a samáriaiakban a Jézussal való személyes találkozás nyomán történt. A mai embernek meg kell elégednie a „tolmácsolt” jézusi szóval, a töredékes tanúságtétellel. De az a hitünk és meggyőződésünk, hogy az élő Jézus Krisztus ma is munkálkodik! A személyes hitre, a Jézussal való „személyes találkozásra” kell eljutnunk, vagy elsegíteni másokat, oda, hogy vallani tudjunk: nem a te beszédedért... hanem magunk hallottuk és tudjuk...

3. Végül a samáriaiak, vagy az első gyülekezetek megpróbálják megfogalmazni, kimondani, megvallani hitüket. Régi hitvallások, megfogalmazások lehetnek igazak, tartalmasak, kedvesek a számunkra, de ha nem elevenedik meg, ha nem éljük át, ha nem saját meggyőződésünket fogalmazzuk meg, akkor kevés. Újra meg újra meg kell fogalmaznunk, egyszerűen, a kortársaink, sőt a kívülállók számára is megragadhatóan hitünket, meggyőződésünket. Hiteles, meggyőződésből fakadó csendes bizonyágtételre van szükség.

Muntagné Bartucz Judit

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI MÁSODIK VASÁRNAP Jn 7,40–53

Az őszi, hét napon át tartó sátoros ünnepek a pusztai vándorlás emlékét idézték fel, körmenetekkel, örömunnepepekkel. Korabeli közmondás szerint: „Aki nem látta a sátoros ünnep örömunnepejét az soha életében nem látott örömet!” (Kamer K. A. testté lett Ige, 114–115. lp.) Még nem jött el Jézus szenvedésének és halálának az ideje, de már ezen az ünnepen sűrűsödnek az indulatok Jézus körül, körvonalazódik, hogy hamarosan dönteni kell vele kapcsolatban: hiszen éppen az ünnep csúcspontján, az utolsó napon mondja el messiási igényét tartalmazó csodálatos beszédét az élő vízről és a Szentlélek őt igazoló kiadásáról.

Mindez azonban végletes és ellentétes indulatokat vált ki, érvek és ellenérvek tanulságos ütközését. Ez a vita folyik a sokaságban is, ők is ismerik és idézik az Írásokat, de ugyanígy zajlik a főpapok és farizeusok között is. Látszólag a főkérdés Jézus származása: „Csak nem Galileából jön el a Krisztus?” „Nézz utána, hogy Galileából nem támad próféta!” – A „pogányok Galileája” (Mt 4,15) lenézett országrész volt. Valószínűleg már Salamon királynak le kellett mondania egy részéről (1 Kir 9,11), a fogság után még Galileában maradt zsidó

népesség pedig keveredett a nemzsidókkal, a maradék zsidóságot a Makkabeusok idején átvitték Judeába. Még sájatos tájszólás is jellemzete és elárulta a galileaiakat (Mt 26,73). A számunkra hamis és neveléses érvelésre (42.v.) az evangélista nem reagál, az olvasóra bízva a döntést a mikaési prófécia (Mik 5,1) beteljesedését illetően. A Jézusról folyó vitában azonban mindez döntő érvnek látszik. (Függetlenül Jézus születésének valódi helyétől, Betlehemtől, gondoljuk csak meg, mi lenne, ha Luthert vagy Petőfit csupán származására való hivatkozással utasítana el valaki!) Ebben a vitában azonban – és a Jézusról kétezre éve folyó vitákban soha nem az igazság-keresés számított, hanem egyéb szempontok. Sötétség és világosság, hitetlenség és hit, megkeményedő és megnyíló szív harca folyt és folyik, az érvek is ebből fakadnak. A hatalmukat féltő főpapok és farizeusok Jézus működéséből méltán vonták le azt a tanulságot, hogy ez nem az, amit ők a Messiástól elvártak és reméltek. Így hát eszközeikben és érvelésükben nem válogattak. Az a tény azonban, hogy mindezt hogyan érvényesítették, mindenképpen tanulságos. A másik oldalon pedig az a nagy tanulság, hogy miképpen viselkedik, mindezt pontosan ismerve, Jézus, a Megváltó.

Így próbáljunk felvillantani az igehirdetésben valomit az Igénkből hátráló vita mai tanulságaiból.

1. A vezetők felelőssége

Őket nem érdekli a Jézus szavaiban és tetteiben megmutató isteni hatalom és bölcsesség. A hiszékeny és tanulatlan népet könnyű becsapni és ámítani, ám a döntés joga azoké, akik tanulták és ismerik a törvényt, a prófétákat és az írásokat. Ők érthetnék, ha valóban eljött volna a messiási kor, ők lennének hivatottak igent mondani Jézus messiási igényére. Ez azonban lehetetlen, hiszen a szívük kemény és mozdíthatatlan, előítéleteik pedig átjárják még gondolataikat is. (Valószínűleg ezen semmit nem változtatna az sem, ha valaki megmondaná nekik Jézus Dávid házából és Betlehemből való származását. Ez a tény utoljára csak Heródes királyt nyugtalanította, de hol van már Heródes?!)

Érdekes lenne egyszer felmérni, hogy manapság a Jézust elutasítók körében hányféle előítélet, vagy hamis és felszínes ítélet működik és motiválja véleményüket. Gyermekkori emlékektől a másoktól készen kapott ideológiai szempontokon át, a neveléses feltételezésekig és elképzelésekig rengeteg „érdekes” változat kerülne napvilágra. Ezért is olyan nagy a felelőssége a vezetőknek, a mások gondolatait befolyásoló embereknek (írók, pedagógusok, politikusok, filozófusok, szülők (!) és nem utolsósorban a lelkészek, igehirdetők!)

Ez a felelősség természetesen nemcsak negatív értelemben igaz, hanem pozitív értelemben is: tolmácsolhatjuk Isten titkait, utat mutathatunk, Krisztus tanúi lehetünk. És noha a ma „sokasága” már nem olyan, mint a Jézuskorabeli volt (akkor sem volt olyan, amilyennek a főpapok és farizeusok gondolták!), tanultságban, igényességben, önálló gondolkodásban, – mégis hirdetésünk kell ma is: nagy azok felelőssége, akik másokat tanítanak, akikre emberek hallgatnak, akik beleszólhatnak emberek gondolataiba, élet-értelmezésébe, tetteik alakításába!

Ma már talán elmondhatjuk azt is, amit évtizedeken át hiába mondtunk (vagy nem mondtunk!), hogy a gyermekek otthon kell, hogy életük legfontosabb döntéseihez az alapot megkapják.

Szinte sajnálatra méltó Nikodémus bátortalan próbálkozása a főpapok és farizeusok közösségében. Ő többet tud Jézusról, mint a többiek, de óvatosnak kell lennie. Megszólalása így is jelentős és kockázatos. Meg is kapja érte a gúnyos tanítást: „nézz utána...” Hány ilyen bátortalan és mégis bátor megnyilatkozás hangzott el az elmúlt évtizedek során is tantestületekben, munkahelyeken, egyházakban vagy politikai testületekben! Ne becsüljük le ezeket akkor sem, ha hatástalan maradt a szavuk.

Az igazi hit hirdetése ma is ezerféle akadályba ütközik. Az ellenérvek változnak, de ma is vannak falak, zárt fülek, előítéletek. Jézus azonban tovább beszél, követei és Szentleke által.

2. „Ember még így soha nem beszélt, ahogyan ő.”

Ezt a Jézus elfogására küldött szolgák mondják! Még csak nem is a lenézett tanulatlan sokaság, hanem a szinte személytelenek tartott szolgák. Fel is háborodnak a farizeusok. A döntő ellenérv: „a vezetők vagy farizeusok közül hitt-e benne valaki?!” Nem is lenne érdemes erre szót pazarolni, ha nem tennék hozzá: „ez a sokaság, amely nem ismeri a törvényt, átkozott!” (49. v.) Ez már kemény szó. Aki „átkozott”, azt ki kell irtani a népből, vagy enyhébb formában az önmagát zárja ki a választottak közösségéből. De ezt a végletes gyűlöletet is ellensúlyozza Jézus beszéde, igehirdetése. Ugyan ki tartaná magát „átkozottnak”, aki Jézust hallgathatja? A nagytekintélyű vezetők kiáltozása a semmibe vész, még a szolgálk előtt is, hiszen ők hallották, amint az ünnep utolsó napján Jézus felállt és kiáltott!

Ma is ez a reménységünk és imádságunk: Jézus szólaljon meg, a mi gyarló szavaink által is. A megvetett Galileából indulnak el az apostolok is, megerősítve Jézus szavaival (Jn 21.), hogy ez a hatalmas szó, a Jézusról szóló bizonyágtétel eljusson a föld végső határáig. Oda is, ahol ezen a vasárnapon megszólalunk...

3. „Ezután mindenki hazament.”

Lehet, hogy ez a mondat már, a következő versekkel együtt, későbbi betoldás. azon a tényen azonban nem változtat, hogy ez a végletes indulatokat felszító vita így záródik le. Jézussal semmi nem történik, Nikodémus elkezdhet „utánanézni az írásoknak”, a vezetők pedig még otthon is dúlnak-fúlnak igazuk védelmében. De talán a sokaságból és a szolgálk közül akadt valaki, aki nem felejtette el a sátoros ünnepek utolsó napját és Jézus szavait... az „Ő órája” még nem jött el, de hamarosan az is eljön és a mi óráink is fogynak. Előbb-utóbb dönteni kell, hogy melyik oldalra állunk. Ez az egyszerű mondat megtörténik minden istentisztelet végén is. Mindenki szépen hazamegy, megbeszéli a templomban hallottakat, belekanalaz a levesbe, bekapcsolja a televíziót, az élet megy tovább... Ez azonban egyszer kevésnek bizonyul. Egyszer számot kell adnunk, igehirdetőknél és igehallgatóknál, hogy kell-e a felkínált élő víz, vagy nem, esetleg tovább vitatkozzatunk arról, hogy Jézus-e a Messiás?

Szirmai Zoltán

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI HARMADIK VASÁRNAP Lk 15,11–32

I.

Furcsa világunk tud-e valamit kezdeni Jézusnak ezzel a csodálatos példázatával? Úgy lefelé megy az erkölcs, az emberség, – hogy nem veszélyes-e megsimogatni a tékozló fiúkat? (A börtönparancsnok panasolta minap: nincs már hely a cellákban.) És nem hiba-e, ha korholjuk az „idősebbet”, aki otthon volt és becsülettel végezte a dolgát?

Ma úgy összekuszálódott minden. A hazatért tékozló fiúk új életükben ugyanolyan gögös ítélezők gyakran, mint a „báty”. Viszont ennek elfojtott lázadása ugyanúgy messzire vitte (lélekben) az apjától, s néha ő is bűnbánattal rádöbben erre. Nincs tiszta helyzet. Az ember így is, úgy is nyomorúságban van az egész világon.

Meditáción közben egy szó erősödött meg bennem: változás. Ez nagyon kívánatos.

A fiatalabb fiú életében ez többször meg is történik. Először akkor, amikor elmegy otthonról. Más világba

került. Nem apja parancsol, nem találkozik morgó bátyja szemrehányó tekintetével. Minden megváltozott. Ő döntötte el napi programját, azt, hogy kivel barátkozik, mire és kire költi a pénzét. Majd újra változás áll be. Elfogyott a pénze, egyedül maradt, éhezett, s az eddig „tisztátalannoknak” tartott disznók közé kerül. A harmadik nagy változás, amikor átgondolt mindent, „magába szállt”. Másképpen látta önmagát, a világot, s mindenekfölött az apját. És a változások csúcsa: hazaér, ölelő karok várják, minden más lesz.

A kívánatos változás! Érezzük Jézus rokonszenvét. Nem a bűnnel, de amiatt, hogy egy elakadt élet mégis csak fejlődött a látásban. Magasabb szintre ért, mint bátyja.

Mert az idősebb testvér nem változott. Élte robotszerűen napjait. Hitte, hogy más sem változik. „Kutyából nem lesz szalonna” – válaszolta egyik megváltozott életű rab felesége.

Változás – nem-változás. Tillich és Drewermann ezzel kapcsolatban mondják: más a prófétai lelkiület, más a papi. A prófétát az az Isten érinti meg, aki szüntelenül mozgásban van, tervez, munkálkodik (Jn. 9,4), – reméli az ember változását. Ezt a dinamikus lelket hordozza a próféta. A „pap” hasonlít az idősebb testvérehez: nem változik, nem érzi szükségét a fejlődésnek, nem olvas, statikus és merev.

Barthot egyszer szemrehányóan állította meg volt tanítványa. „Dehát professzor úr, 10 évvel ezelőtt Ön egészen mást tanított.” „Igaz, barátom - felelte Barth –, de én 10 év alatt olvastam a Bibliát, imádkoztam, meditáltam.”

Földi életünk változásai után jön a legnagyobb: mennyei testet kapunk, s ott tovább világosodunk.

II.

Gyakoribb megközelítés

„Megbocsátok!” – mondja Isten. „Soha!” – mondja az ember.

Az idősebb testvér – többedmagával – ott könyökölt a kerítésen. Károgova fitymálta Jézust, aki együtt nevetgált, evett, ivott kollaboráns vámszedőkkel, útonállókkal, gyülekezetből kizárt emberekkel, akik bíróságon tanúk sem lehettek.

– Látod azt a borzas hajút? Az lopta el nyáron a birkámat. Az a szeplős pedig Pilátus spicilije...

Isten megbocsát. A „jó ember” soha. Ő a szent, aki naplót ír saját jótetteiről és mások bűneiről. Kitűnő memóriája van. Soha nem felejt. Mondhatsz bármilyen fontosat, legyint: „Ez beszél, aki...” A megváltozott életű rabok örök refréneje: „Tibor atya, – csak fél szívvel tudok örülni, mert odakint sosem fognak teljes ember-számba venni!”

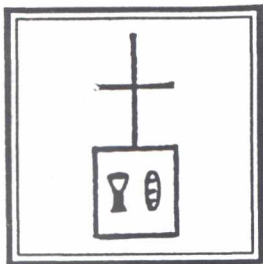
Ez a példázat a világirodalom drágagyöngye. Ha csak ez maradt volna fenn a Bibliából, akkor is tudnánk mindent Istenről és az emberről. A kirekesztő embereknek mondta el benne Jézus: nem azért vagytok a „bűnösök barátja”, hogy bátorítsak a bűnre; – de ha Isten elfogadja ezeket az embereket, – ti vallásos emberek milyen címen vagytok bírák?

Az embernek van kisugárzása. A Curie-házaspár sírjához oda lehet találni egy Geiger-számlálóval, mert csontjaik ma is sugároznak. (Szüleink, tanáraink sugárzását is érezzük haló poraikban is.) Így sugárzott messzire, a disznók legelőjére is az apa szeretete. Így érte el az egyik lator szívét is.

Isten szeretete mágneses erő. Belefogódzhat az úton elakadt ember. Ő mindig a kirekesztettek, a támadottak, a lebunkóztottak mellé áll.

Hallga csak. Szól a zene, nagy az öröm. A „jó emberek” haragja ellenére is. Ezért dicsérjük Istent!

Görög Tibor



Gyülekezeti szolgálat – lelkészi közélet

ÖKUMENIKUS ÉNEKJEGYZÉKEK

az evangélikus, református, baptista (A hit hangjai) és ökumenikus (1981) énekeskönyvek alapján

A.) EGYÜTT ÉNEKELHETŐ KÖZÖS ÉNEKEK

(általában közös dallam, közös szöveg – v.elt.: versszakok száma eltérő)

	Ev.	Ref.	Bapt.	Ökum.	Megjegyzés
Ajtódnál valaki megáll	552	–	–	26	–
A keresztfához megyek	208	–	69	38	–
Áldjad én lelkem a	57	264	12	18	–
Áldó hatalmak oltalmába	355	–	–	22	–
Áldott az Isten	145	–	35	–	v.elt.
A mélyből hozzád száll	554	–	–	61	–
A mi szívünk téged óhajt	377	227	–	–	v.elt.
A pünkösdnek jeles napján	235	374	v.ö.C.	–	v.elt.
A Sion hegyén, Uram Isten	488	65	349	11	v.elt.
Az én időm, mint a szép nyár	516	366	436	–	v.elt.
Az Úr csodásan működik	328	–	201	12	–
Az Úr szent Barányára	427	459	144	64	–
Bár szétszakadva él	268	–	–	56	–
Bocsásd, meg Uristen	404	220	–	63	v.elt.
Boldog, kinek a béke	457	–	366	–	–
Csendes éj	167	–	53	–	–
Csordapásztorok	164	–	579	–	1–5.9.v. közös
Dicsőség mennyben az	168	326	54	35	v.elt.
Dicsőült helyeken	50	278	–	–	1.v. közös
Ébredj, bizonyágtévő lélek	467	396	365	53	v.elt.
Égi csillag tisztá fénye	185	–	376	–	v.elt.
Eltévedtem, mint juh	422	215	–	65	Ök.v.elt.
Erős vár a mi Istenünk	254	390	270	49	–
Felvirradt áldott, szép	217	356	–	–	–
Föld és nagy ég	68	–	–	23	–
Gondviselő jó Atyám vagy	86	277	194	–	v.elt.
Győzhetetlen én kőszálom	379	346	141	–	dallam var.
Hadd menjek, Istenem	521	422	217	77	–
Hadd zengjen énekszó	151	–	39	–	v.elt.
Hallgass meg minket	275	235	–	–	–
Ha reánk tör a homály	559	–	–	54	–
Harsány szó kiált az éjbe	493	–	v.ö.B.	44	–
Ha te Jézust követed	539	–	676	–	–
Hogyne dicsémém az Istent	53	–	8	14	v.elt.
Imádkozatok és buzgón kérjétek	88	475	344	66	–
Ím nagy Isten, most előttem	430	345	140	–	–
Irgalmazz, Uristen	77	256	199	–	v.elt.dall.var.
Isten élő Lelke, jöjj	244	463	128	45	–
Isten szívén megpihenve	266	395	276	58	v.elt.
Itt az Isten köztünk	280	165	319	3	v.elt.
Jer, dicsérjük az Istennek F.	363	286	–	–	v.elt.
Jer, dicsérjük Istent	40	v.ö.B.	v.ö.B.	4	–
Jer, kérjük Isten áldott Sztl.	232	234	–	–	–
Jézus a jó Pásztor	401	–	–	29	–
Jézus, boldogságom	357	v.ö.B.	–	28	–
Jézus él, én is vele	223	–	v.ö.B.	40	–
Jézus, Istennek Baránya	194	339	–	–	v.elt.
Jézus Kr. egy Mesterünk	366	371	–	–	–
Jézus Kr. Mesterünk	398	–	–	31	–
Jézus Kr. szép fényes hajnal	92	485	–	–	v.elt.
Jézus, te égi szép	389	–	507	27	–
Jézus, világ Megváltója	191	342	v.ö.B.	39	v.elt.
Jöjj be, ó mért állasz	139	–	36	–	–
Jöjj, népek Megváltója	131	303	31	–	Ref.v.elt.
Jövel Jézus, lelkem	383	–	34	–	–
Jövel Sztlélek Isten, tarts	230	368	–	–	–
Jövel Sztlélek Uristen, töltsd	229	370	116	47	szöveg var.
Ki dolgát mind az Úrra	331	v.ö.B.	v.ö.B.	15	–
Kimegy a Magvető	531	–	609	–	v.elt.

	Ev.	Ref.	Bapt.	Ökum.	Megjegyzés
Királyi zászló jár elől	189	v.ö.C.	76	–	v.elt.
Kitárom előtted szívem	147	–	37	–	–
Krisztus Urunknak áldott	158	315	47	–	dall.var.
Lásd Urunk, egy nap	124	v.ö.C.	–	81	–
Lelki próbámban	451	338	–	–	–
Már nyugosznak a völgyek	113	503	406	–	–
Megy a pásztor	542	–	669	–	–
Mely igen jó az Úristent	47	255	335	21	1.v.közös
Ments meg engem, Uram	494	364	–	–	–
Mennyből jövök most	150	v.ö.C.	v.ö.C.	36	–
Miatyánk, ki vagy	72	v.ö.B.	v.ö.B.	5	–
Mind adjon hálát	54	160	316	6	v.elt.
Mind célját, mind napjait	453	–	253	–	v.elt.
Mindenek meghallják	322	236	–	–	v.elt.
Minden ember csak halandó	512	405	–	–	v.elt.
Mindenható Uristen	405	213	–	–	v.elt.
Mint a szép hűvös patakra	76	42	191	7	v.elt.
Mit Isten tesz, mind jó	348	v.ö.B.	v.ö.B.	16	v.elt.
Mondjatok dicséretet	276	196	–	–	v.elt.
Mostan kinyílt egy szép	551	–	578	–	–
Nagy hálát adjunk	48	225	336	–	v.elt.
Ne hagyj elesnem	79	257	–	–	v.elt.
Ne szállj perbe énvelem	412	v.ö.B.	–	69	v.elt.
Ó, felséges Úr, mi kegyes	44	8	20	24	v.elt.
Ó, szeretet Forrása	479	–	389	–	1.3.v.el.2.v.
Ó, terjeszd ki, Jézusom	120	–	412	82	–
Ó, Uram, bárcsak tüzed égne	468	–	119	–	2.v. nem közös
Örülj szívem	309	436	298	71	v.elt.
Paradicsomnak te szép	365	337	–	–	v.elt.
Pázsitdombon üldögdél	536	–	601	–	–
Semmit ne bánkódjál	261	380	274	–	v.elt.
Sűrű erdő mélyén	537	–	668	–	1.v.közös
Szelid szemed, Úr Jézus	385	465	146	72	–
Szent, örök Isten	431	v.ö.C.	–	75	–
Szép fényes Hajnalcsillagom	361	v.ö.B.	v.ö.B.	30	–
Szívemet hozzád emelem	321	25	346	10	v.elt.
Tarts meg Urunk, szent igédben	255	v.ö.B.	–	55	–
Tebened bízunk	339	90	428	17	v.elt.
Téged Uristen, mi ker.	41	242	–	–	–
Térj magadhoz, drága Sion	263	394	–	–	v.elt.
Testvéreim javáért	455	–	370	–	más dallam
Tisztítsd meg szívéd	460	–	252	74	v.elt.más dallam
Új világosság jelenék	258	301	–	–	v.elt.
Uram Isten, siess	80	151	–	52	–
Uram, ó add, ha vándorutam	525	–	461	80	–
Úr Jézus, hozzád kiáltok	75	239	–	–	v.elt.
Urmak szolgálai, mindnyájan	46	134	378	25	–
Utas vagyok e világban	518	409	–	–	v.elt.
Várj ember szíve készen	140	312	–	–	–
Vezess Jézusunk	443	434	205	–	–

B.) EGYÜTT NEHEZEN ÉNEKELHETŐ KÖZÖS ÉNEKEK
(általában közös dallam, eltérő szöveg – v. elt.: versszakok száma eltérő)

	Ev.	Ref.	Bapt.	Ökum.	Megjegyzés
Áldunk téged, Istenünk	42	–	26	–	–
A menny Urának tisztelet	43	–	1	–	–
A szép boldogító	166	–	52	–	–
Az élet nékem Krisztus	504	–	429	–	v.elt.
Az élő Isten járt velem	349	–	411	–	–
Bizony betelik az idő	502	–	444	–	v.elt.
Bűnös lelkem hozzád siet	74	179	–	–	v.elt.
Életünkben szüntelen	499	218	–	–	–
Éltem minden dolgában	344	–	182	–	–
Emlékezzél, hogy mi történt	403	386	–	–	v.elt.
Fel útra, ti hívek	163	327	51	–	–
Harsány szó kiált az éjbe	493	–	440	v.ö.A.	–
Hittel nézek keresztfádra	206	–	62	–	más dall. közös sz.
Im, jászlad mellett	161	329	46	–	v.elt.
Isten nékem erőm	338	275	–	–	–
Jer, dicsérjük Istent	40	167	5	v.ö.A.	–
Jer, örvendjünk keresztyének	318	298	–	–	v.elt.
Jertek, hívek, Jézus elé	138	328	–	–	v.elt.
Jer, temessük el a testet	498	415	438	–	R:v.elt. B:más dall.
Jézus boldogságom	357	294	–	v.ö.A.	v.elt.
Jézus él, én is vele	223	–	87	v.ö.A.	v.elt.
Jézus én bizodalمام	369	357	430	–	v.elt.
Jézus Kr. dicsértessél	154	–	41	–	v.elt.
Jézus Kr. itt vagyunk	274	164	314	–	–
Jézus Kr. mi kegyelmes	262	381	–	–	v.elt.
Jézusom, ki bűnös lelkem	418	295	–	–	v.elt.
Jézus, szenvedésedről	204	–	60	–	v.elt. közös szöveg.
Jézus, világ Megváltója	191	v.ö.A.	67	v.ö.A.	v.elt.
Jöjj Isten népe, áldjuk őt	156	313	40	–	v.elt.

	Ev.	Ref.	Bapt.	Ökum.	Megjegyzés
Készítsd magad, kedves lélek	308	–	291	–	v.elt.
Ki dolgát mind az Úrra hagyja	331	274	193	v.ö.A.	v.elt.
Krisztus feltámadt	213	185	75	41	v.elt.
Légy velünk kegyelmeddel	277	200	339	–	–
Lelkem vigyázz, készülj fel	441	–	359	–	–
Mélységes mélyből kiáltunk	402	217	137	–	–
Mennyei jó Atyánk	296	–	393	–	–
Mennynek, földnek teremtője	96	–	405	–	v.elt.
Miatyánk, ki vagy	72	483	11	v.ö.A.	v.elt.
Mi kegyes Atyánk	483	432	–	–	v.elt. más dall.
Mint fogadjalak téged	141	–	57	–	v.elt.
Mit Isten akar énvelem	332	271	185	–	–
Mit Isten tesz, mind jó nekem	348	272	196	v.ü.A.	v.elt.
Nagy Isten, néked zeng	59	228	4	–	Bapt.:v.elt.
Nékünk születék mennyei Kir.	179	282	–	–	v.elt.
Ne szállj perbe énvelem	412	205	–	v.ö.A.	v.elt.
Ó, bárcsak ezer nyelvem	63	–	174	9	v.elt.
Ó, drága Jézus	198	340	–	–	v.elt.
Ó, jöjj, ó, jöjj, Immánuel	133	–	32	37	v.elt.
Ó, jöjj, teremtő Sztlélek	231	373	–	–	v.elt.
Ó, Krisztusfő sok sebbel	200	341	63	–	v.elt.
Ó, maradj vélem	121	511	409	–	v.elt.
Ó, maradj velünk, Krisztusunk	259	–	272	–	–
Szentlélek Isten, légy velünk	236	–	120	–	–
Szép fényes Hajnalszallagom	361	296	99	v.ö.A.	Ref.:v.elt.
Tarts meg Urunk, szent igédben	255	233	–	v.ö.A.	v.elt.
Teremtő Istenünk	345	328	–	–	v.elt.
Uram Jézus, én imádságomra	421	441	–	–	v.elt.
Úr Jézusunk, fordulj hozzánk	279	166	315	–	–
Vándorlásunk esztendei	175	–	413	–	v.elt.

C.) EGYÜTT NEM ÉNEKELHETŐ KÖZÖS ÉNEKEK
(általában eltérő dallam, eltérő szöveg – v.elt.: versszakok száma eltérő)

Adj békét a mi időnkben	291	192	341	–	v.elt.
Adjon Isten jó éjszakát	130	–	708	–	v.elt.
A hold fölkel az égre	119	502	408	–	v.elt.
Ama nap, a harag napja	495	363	–	–	v.elt.
A pünkösdnek jeles napján	235	v.ö.A.	636	–	hasonló szöveg.
Ártatlanság Szent Báránya	378	335	–	–	v.elt.
Átölelt Isten nagy kegyelme	327	–	163	–	–
Az Uristenre építem	352	269	–	–	v.elt.
Dicséret, tisztesség legyen	56	–	24	–	–
Dicsérjük Istent! Mind, ki	52	391	–	–	v.elt. közös dall.
Dicsérlek Uram, tégedet	94	–	401	–	v.elt. közös dall.
Eljött hozzánk az üdvösség	320	–	156	–	v.elt.
Elküldötte az Úr hűséges	132	310	–	–	v.elt.
Én Istenem, én bűnös ember	423	223	–	–	v.elt.
Én Istenem, ha végtelen	407	206	–	–	v.elt.
Én lelkem, útra készülj	209	–	56	–	v.elt.
Győzelmet vettél	388	–	613	–	közös dall.
Hagyd az örök Istenre	342	265	189	–	–
Halleluja! Áldott reggel	281	–	268	–	–
Igaz bíró, nagy Uristen	73	490	–	–	v.elt.
Jézus élte életemnek	201	–	68	–	v.elt.
Jézus hív: Jertek énútánam	438	–	206	–	v.elt.
Jézus legyen jelszavunk	182	–	421	–	v.elt.
Jézus Krisztus üdvözítőnk	214	293	–	–	v.elt.
Jöjjetek testvérek	444	455	–	–	v.elt.
Jövel Sztlélek Uristen, lelk.	234	369	121	–	v.elt. közös szöveg.
Keresztfán az Isten Fia	190	–	74	–	v.elt. közös szöveg.
Két tanítvány indul útnak	221	–	90	–	–
Kihez folyamodjam	413	226	–	–	v.elt.
Királyi zászló jár elől	189	344	v.ö.A.	–	v.elt.
Ki tudja, mily közel végóráim	513	–	427	–	v.elt.
Krisztus ártatlan Bárány	188	184	–	–	v.elt.
Krisztus, ki vagy nap és világ	109	500	–	–	v.elt.közös szöveg.
Krisztusunk ma született	160	–	567	–	v.elt.
Lásd, Urunk, egy nap	124	343	–	v.ö.A.	közös dall.
Látod Isten életünket	78	428	–	–	–
Legelső érzésem legyen	100	–	401	–	v.elt.
Légy csendes szívvel	340	270	190	–	v.elt.
Már elmegyek az örömben	508	419	–	–	v.elt.
Mennyből jövök most hozzátok	150	316	48	v.ö.A.	v.elt.
Mily nagy az Úr kegyelmessége	58	–	18	–	v.elt. közös dall.
Mit használ keresztyénségem	448	–	262	–	v.elt.
Most zengjen hálaének	181	–	420	–	v.elt.
Ne csüggedj el, kicsiny sereg	260	393	–	–	–
Nem hagyom el Jézusom	367	–	224	–	–
Nincsen több más, csak őt	193	–	92,132,312	–	közös dall.
Ó, áldandó Szentháromság	85	210	–	–	v.elt.
Ó, nagy Isten, sok a vétkem	408	206	–	–	v.elt.
Szent örök Isten	431	251	–	v.ö.A.	közös dall.
Szép karácsony ünnepén	173	318	–	–	közös dall.

Összeállította: Marschalkó Gyula
ny. lelkész

GYERMEKBIBLIAKÖRI TÉMÁK 1993/94. ÉVRE (8.)

29. Megérti gyengeségünket

Bírák 6, 11–24.

Megjegyzés: A helyzetre jellemző, hogy Gedeon nem a sérült, hanem a préházban csépel. – Az Úr anyaga: maga Isten.

Az angyal köszöntése ellene mond a valóságos helyzetnek: Gedeon méltatlan arra, hogy Isten eszköze legyen. „Legszegényebb – legkisebb” – a társadalmi rang Isten áldása és ezzel ő nem rendelkezik. Hitbéli helyzete is alkalmatlanná teszi. Pl.: nem lát összefüggést Izrael bűne és sorsa között. A 25. v-ből azt is tudjuk, hogy családja a Baál-kultusz résztvevője. Mindennek ellenére: „...a te erőddel szabadítsd meg Izraelt!” – A jelképes is Gedeon belső gyengeségének bizonyítéka. – Gedeon áldozatot készít, de levessel a vendégét is meg akarja vendégelni. A „levest” azonban rá kell öntenie húsra és a kenyérre: az is áldozatának részévé lesz. Aki előtte van, annak nincs szüksége az ő vendégszeretetére, ő mindennel rendelkezik. Ő maga az Isten! Elfogadja az áldozatot annak alátámasztására, hogy ő szemelte ki Gedeont. Arra hívta el, hogy népének szabadítója legyen.

A *őf mondanivaló:* Isten a gyengéket választja ki, hogy megszégyenítse a saját erejükben bizakodókat.

Nézőpont: Gedeon

A történet bevezetése:

Amikor gimnáziumba kerültem – az akkor nyolc osztályos volt – az első tornaórán négy csoportot kellett alakítanunk. A tornatanárunk kijelölte a négy legerősebbnek tűnő gyereket, hogy válasszanak a tanulókból. Azok persze válogattak. Az első kiválasztotta a legerősebbnek látszókat. A másodiknak már kevesebb lehetősége volt arra. A negyedik csoportba a leggyengébbek kerültek. Nem a legszerencsésebb megoldás volt ez, hiszen a negyedik csoport szinte minden versenyben az utolsó volt. A csoport tagjaival minden tornaórán éreztették, hogy nem sokat érnek. Isten szemében azonban éppen a gyengék alkalmasak szolgálatra.

A történet képei:

1. Gedeon titokban csépel.

2. Kinéz az udvarra, a cserfa alatt egy idegen embert lát, aki őt szokatlan, szinte gúnyosnak tűnő szavakkal köszönti.

3. Gedeon keserűen felnevet: Én, meg az erős vitéz! És hogy velem meg velünk lenne az Úr? Megindul Gedeon panaszáradata.

4. Az Úr parancsa és ígérete: Szabadítsd meg a népet, én veled leszek!

5. Gedeon további kifogásai, az Úr újabb biztatása.

6. Gedeon jelet kér, áldozatot és ennivalót készít. Mindezt megemészti a tűz. Gedeon rádöbben, hogy nem akárkivel, hanem az Istennel találkozott. Isten nem vetette meg gyengesége miatt. Az a kevés, amivel ő rendelkezik, elegendő lesz Istennek arra, hogy őt felhasználva cselekedjék.

7. Említsük meg, hogy Gedeonnak fegyvere sem volt, amikor szembeszállt a midianitákkal és Isten győzelemre segítette.

A történet megbeszélése:

Istennek a „kicsinyek” a kedveltjei. Mit jelent a „kicsiség”? Jelentéktelenséget, különböző gyengeséget, emberek szerinti alkalmatlanságot stb. De jelenti azt a bizonyosságot is, hogy kezében tart és felhasznál Isten.

Aranymondás: Azokat választotta ki az Isten, akik a világ szemében erőtlének, hogy megszégyenítse az erőseket. 1Kor 1,27.

30. Megerősít kísértések között

Jób 1,6–2,10.

Megjegyzés: A könyv maga tanító könyv, igazsakasunk az

egész könyv keretbeszéléséből való. – Két kérdés kerül elénk: 1. Üzlet-e a kegyesség? 2. Mi a magyarázata az igaz ember szenvedésének? – Ami Isten előtt történik, az életünk láthatatlan háttere. Jób semmit sem tud arról, ami a mennyben megy végbe. – Sátán = sztn = megtámadni, vádolni, (ellentéte a paraklétosz). Jóbról a könyv nem sokat közöl. Ami vele történik, az mindenkivel megeshet.

A őf mondanivaló: Maradjunk hűségesek Istenhez akkor is, ha szenvedések között nem értjük cselekedeteit.

Nézőpont: Jób

A történet bevezetése:

Hírek újságban, rádióban. Naponta megdöbbenő események tanúi vagyunk. A tv szinte a dolgok résztvevőivé tesz. Szétlőtt rombadólt házakat, templomokat stb. látunk. Mit gondoljunk Istenről? Hogyan beszéljünk Róla? Úgy, amint Jób tette.

A történet képei:

1. Jób otthonában. Nagyon csend, mint máskor. Nyugodtabb az élet. Gyermekei nincsenek otthon, a legidősebb születésnapját ünneplik. A szolgák nagy része is kinn van a mezőn, az állatok körül.

2. Délutánra minden megváltozik. Jób a nagy déli hőségben alszik. Felesége keletgeti: valakik futva közelednek. Látszik a porfelhő, amit futásokban felkavarnak. Sietős lehet a dolguk. Látni lehet, hogy négyen vannak. Egymástól kicsit elmaradva közelednek.

3. A hírhozók jelentése.

4. Jób nagy erőfeszítéssel feláll. Halálos csend. Felesége, a szolgák pisszenni sem mernek. Várják, hogy Jób kitör és rettegnek dühének következményeitől. Jób megmarkolja a ruháját és egy darabon beszakítja. A gyász jele ez és van mit gyászolnia. (A gyász kifejezéséhez tartozott a haj lenyírása és a fej megborotválása is.) Csak most szólal meg: „Meztelenül születtem meg, meztelenül megyek majd ki a világból. Az Úr adta, az Úr vette el, áldott legyen az Úr neve!”

5. Éjszakára nagyon lázas lesz Jób. Láza a napok teltével sem szűnik. Testén daganatok jelennek meg, égető fájdalmat okoznak. Végtagjai megduzzadnak, sebek keletkeznek teste minden részén. Otthon nem maradhat. Kimegy a falu szélére. Oda, ahol a szemetet szoktál elégetni és beleül az ottmaradt hamuba. Az emberek elfordulnak tőle. Csak a felesége keresi fel néha, de megjelenésével fájdalmat okoz Jóbnak. Arra biztatja, hogy szakítson Istennel, fordítson hátat neki. Nem veszi észre, hogy Isten már elfordult tőle? Jób sokáig hallgat, majd megszólal: „Úgy beszélsz, ahogyan a bolondok szoktak beszélni. Ha a jót elfogadtuk Istentől, a rosszat is el kell fogadnunk.”

6. Jób élete ismét jóra fordul.

A történet megbeszélése:

Itt mondjuk el a két „mennyei” jelenetet azzal, hogy életünk hátterében sok minden történik, amit nem látunk világosan és sok esetben képtelenek vagyunk megérteni. Ne kételkedjünk azonban abban, hogy Isten mellettünk van.

Aranymondás: Isten hűséges, és nem hagy titeket erőtlökön felül kísérteni. 1Kor 10, 13.

31. Lelkét ajándékozta

Zakariás 4, 1–14.

Megjegyzés: A könyv apokaliptikus jellegű. Szakaszunk a negyedik éjszakai látomás. – Mit láthatott Zakariás? A menorához (a hétkarú gyertyatartó) hasonlót, mégis valami egészen mást. A hét kar további hét „csücsköt” hordoz. A leírás értelme: hatalmas fényesség és világosság van. – Miért van szükség erre



a viláosságra? Mert a kilátások nagyon sötétek. A fogság után meginduló élet egyre több nehézségbe ütközik: „nagy hegy”. Zerubbábel hajlandó emberi erővel megküzdeni a nehézségekkel. Az ember azonban most semmit sem tehet. Isten cselekedetére, Isten Lelkének az áradására van szükség. Nem is nélkülözik a Lelket. Jósua és Zerubbábel Lélektől vezetett vezetők, szolgálatuk által a népet is áthathatja a Lélek. Amit Zerubbábel elkezdett, be is fejezi majd.

A fő mondanivaló: Ne a magunk erejére nézzünk, amikor Isten Lelkét ígéri és kínálja!

Nézőpont: Zerubbábel

A történet bevezetése:

Pünkösöd közelében vagyunk. Beszéljünk arról, hogy a Szentlélek kiáradása milyen változást munkált a tanítványok életében és magatartásában. Miben látszott meg, hogy megszabadultak félelmeiktől és olyan erőt kaptak, amilyent remélni sem mertek.

A történet képei:

1. Este van, Zerubbábel egyedül tartózkodik szobájában. Végiggondolja az elmúlt napot. Kérdése: előrehaladt-e munkájában. Visszaemlékezik azokra a napokra, amikor hazaérkeztek a fogságból. Milyen hatalmas lelkesedés volt bennük! Úgy gondolták, hogy nincsen olyan feladat, amit ne tudnának megoldani.

De ahogyan múltak a hónapok, fogyott a lelkesedés és az erő.

2. Különös érzéssel gondol a templom újjáépítésére. Igen, az a legsürgetőbb feladat. Minél előbb be kell fejezni. Szükség van az áldozat bemutatására, a papok szolgálatára. Amíg nem épül fel a templom és amíg nem kezdődik meg a mindennapi áldozat, addig kétséges, hogy velük van-e és segíti-e őket Isten.

3. Ezeket végiggondolva, borússá válik Zerubbábel arca, sok a nehézség. Az emberek nem értenek a munkához. Különböző csoportok más-más véleményen vannak. Néha szinte tapintható az emberek közötti feszültség. A veszekedést csak az akadályozza meg, hogy a templom területén vannak. Szent az a hely! Ott nem uralkodnak emberi indulatok. A szükséges építőanyagot is milyen nehéz beszerezni. Nem hiányoznak az ellenük leselkedő ellenséges népek sem! Zerubbábel hegyé látja tornyosulni a bajokat, a nehézségeket és úgy érzi, hogy ez a hegy őt és népét agyonnyomja.

4. Zerubbábel összeszorítja a fogát: hát majd nekigyürkőzők a nehézségeknek. Nem hátrálok meg. Nem olyan fából faragtak, hogy kétségbeessem. Mindent elkövetek, hogy az élet folytatódjék, a munka befejeződjék, a templom felépüljön!

5. Kopogtatnak. A beszólító szavakra Zakariás jelenik meg. Arcán öröm ragyog. „Uram, – mondja – ismét üzent az Úr. Látomásom volt. Azt üzeni neked, hogy a hegy síksággá lesz. A zárókövet a te kezéd fogja a templomban elhelyezni! Az lesz a templom felépítésének utolsó mozzanata! De olyasmint is mondott az Úr, hogy ne erőben és hatalomban bízz, hanem Isten Lelkében.

Zerubbábel érti az üzenetet. Leborul és szíve mélyén hálát ad Istennek. A szolgálatért, a munkáért, a Lélekért.

A történet megbeszélése:

Megláttatni, hogy milyen szükségünk van Isten Lelkére. Isten nekünk is adni akarja Lelkét!

Aranymondás: A Lélek segít a mi erőtlenségünkön. Róm 8,26.

32. Áldjad én lelkem az Urat!

103. Zsoltár

Megjegyzés: Utolsó együttlétünk rövid ismétlés és összefoglalás. Bevezetéként olvassuk fel a 103. Zsoltárt. Emeljük ki, hogy a zsoltár egy névvel kezdődik: „Dávidé”.

Bevezetés:

Egy tanév megint eltelt. Néhány nap és itt a nagyvakáció. Mi még egyszer megállunk Isten előtt és átgondoljuk üzenetét. Ebben az elhangzott zsoltár segít minket. Dávid sok mindenről

szól, ami eszünkbe juttathatja mindazt, amiről a mögöttünk lévő együttlétek folyamán beszélgettünk.

Beszélgetés, ismétlés:

1. Amikor a zsoltár elején Dávid nevét hallottuk, arra gondolhattunk, ami közte és Nátán között ment végbe. Dávid nagy király volt, Nátán mégis szemébe mondta bűnét. Most közületek ketten eljártsszák a Dávid és Nátán közötti párbeszédet! (Jelentkezők közül válasszunk ki két gyereket.)

2. Bizonyára erre a beszélgetésre is emlékezett Dávid, amikor ezt írta: „Ő megbocsátja minden bűnödöt” (3. v.), majd így folytatta: „...szeretettel és irgalommal koronáz meg.” (4.) Annak idején említettük, hogy Isten szeretetből adott nekünk életet és életünk folyamán szeretetből szól hozzánk. Hallottatok néhány mondatot, amelyet Isten mondott. Most mindnyájan kaptok egy kis lapot. Van lap, amelyen név szerepel, és van olyan, amelyen egy kérdés vagy egy mondat olvasható. Ha közzöttetek összetalálkoznak azok, akiknél a név és a mondat összeillik, azok jelentkezzenek és álljanak egymás mellé. (A 2–7 témák alapján készítsük elő. A 4. téma ne szerepeljen. A lapokra tehát ez lesz írva: 1. Ádám és Éva. 2. Káin és Ábel. 3. Illés. 4. Dávid és Nátán. 5. Mózes. 6. Hol vagy? 7. Mit tettél? 8. Meddig sántikáltok kétfelé? 9. Te vagy az ember. 10. Én veled leszek. Ha több gyerek van a csoportban, akkor további lapokat készítsünk olyan nevek és mondatok felhasználásával, amelyek előkerültek az év folyamán. Pl. 11. Ézsaiás. 13. Jeremiás... 16. Itt vagyok, engem küldj. 17. Ne mondj, hogy fiatal vagy... Kijelölünk egy gyermeket, aki a kérdést vagy a mondatot olvassa fel. Pl. ezt: „Hol vagy?” Annak kell jelentkeznie, akinek a lapján ez áll: Ádám és Éva. Addig folytassuk, amíg mindenki sorra nem kerül. A végén az első pár elmondhatja a történetet, amelyre a mondat és a név utal.)

3. Érdekes a zsoltárnak ez a mondata: „...megújul ifjúságod, mint a sasé.” Tanultunk egy történetet, amely szerint valakinek a teste, amikor hétszer alámerült egy folyóban, olyan lett „akárcsak egy kisgyermeké”. Ki volt ez az ember? (Naamán) Melyik folyóban mártózott meg? (Jordánban) Kinek a tanácsára? (Elizeus)

A leggyűgyesebb gyermek jutalma: kis lapokat oszthat ki, a lapokra neveket kell írni. Annak a prófétának a nevét, aki:

- a) Pásztor volt és fűgét természet (Ámós)
- b) Csak Isten második megszólítására indult oda, ahová Isten küldte. (Jónás)
- c) Fiatalsága miatt nem mert vállalkozni a prófétai szolgálatra (Jeremiás)
- d) Aki idegenben, a fogságban hirdette népének Isten akaratát (Ezékiel)
- e) Aki feljajdult, amikor trónszékén ülve látta Istent (Ézsaiás)

4. Az a gyermek, aki az előző feladatot a legjobban oldotta meg, felolvashatja a következő zsoltár-részletet: 6–8. v.

Kinek a nevét említi Dávid ezekben a versekben? (Mózesét) Dávid ismerte Mózes történetét. A következők közül kiről nem tudhatott semmit sem Dávid. Noé, Ábrahám és Lót, Jeremiás, Ezékiel. (Jeremiás és Ezékiel) Ti mit tudtok róluk?

5. Dávid jól ismerte az emberi élet nehézségeit. Hallgassuk szavait: 15–16 versek. De azt is vallja, hogy Isten az őt féltőkkel van: 17. v. Ki volt az az ember, aki mindent elveszítve hűséges maradt Istenhez? (Jób) Ki mondja el az ő történetét?

Befejezés:

Valamire még figyeljünk! A zsoltár első és utolsó mondata megegyezik: „Áldjad, én lelkem, az Urat!” Ezt az eszendőt úgy kell befejeznünk, hogy átvesszük ezt a mondatot. Van mit megköszönnünk Istennek. Megköszönjük Istennek mindazt, amit értünk tett. Ugyanakkor kérjük, hogy az előttünk lévő hónapokban is segítsen minket és adja meg nekünk, hogy minél többször a szívünk mélyéről tudjuk mondani:

Aranymondás: Áldjad, én lelkem az Urat! Zsoltár 103, 22b.

